

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**VLOGA UČITELJEV V PROCESU KREPITVE DAVČNE MORALE
MED MLADIMI**

Ljubljana, julij 2025

JAN ŽONTA

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Jan Žonta, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Vloga učiteljev v procesu krepitve davčne morale med mladimi, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko red. prof. dr. Andrejo Cirman

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.
11. da sem preveril verodostojnost informacij, ki izhajajo iz zapisov na podlagi uporabe orodij umetne inteligence.

V Ljubljani, dne: 14.07.2025

Podpis študenta: _____

KAZALO

1	UVOD	1
2	SPLOŠNO O DAVKIH IN DAVČNI POLITIKI V SLOVENIJI	4
3	DAVČNA MORALA	8
3.1	Opredelitev davčne morale	8
3.2	Dejavniki vpliva na davčno moralo	10
3.3	Stanje davčne morale v svetu in v Sloveniji	11
4	FINANČNO IN DAVČNO OPISMENJEVANJE TER VPLIV NA DAVČNO MORALO	15
4.1	Splošno o pismenosti in njenem pomenu v sodobni družbi	15
4.2	Finančno opismenjevanje	17
4.3	Davčno opismenjevanje	20
4.4	Davčna pismenost in davčna morala	22
5	PROGRAMI IN AKTIVNOSTI NA PODROČJU DAVČNEGA OPISMENJEVANJA V IZBRANIH DRŽAVAH	24
5.1	Kanada	25
5.2	Japonska	26
5.3	Estonija	28
5.4	Bolgarija	28
5.5	Španija	29
5.6	Finska	30
5.7	Slovenija	31
5.8	Evropska unija: program TaxEdu	34
6	VLOGA ŠOL IN UČITELJEV V PROCESU DAVČNEGA OPISMENJEVANJA	35
6.1	Pomen odnosa, stališč, vrednot in etičnih načel učitelja	37
6.2	Pomen vseživljenjskega učenja, izobraževanja in izpopolnjevanja učiteljev	37
6.3	Pregled vsebin s področja finančnega in davčnega izobraževanja v Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za šolsko leto 2024/25	38

7	EMPIRIČNA RAZISKAVA ODNOSA UČITELJEV V SLOVENSKIH OSNOVNIH ŠOLAH DO DAVKOV IN DAVČNEGA OPISMEJENJANJA MLADIH.....	39
7.1	Metodologija.....	39
7.2	Raziskovalni vzorec	40
7.3	Rezultati raziskave	42
7.4	Povzetek rezultatov raziskave	51
7.5	Odgovori na raziskovalna vprašanja.....	52
7.6	Omejitve raziskave in priložnosti za prihodnje raziskovanje	53
8	SKLEP	53
	LITERATURA IN VIRI.....	56
	PRILOGE	1

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Davčna morala v izbranih državah srednje in vzhodne Evrope v letih 1999 in 2008.....	13
Tabela 2:	Število učiteljev v osnovnih šolah v Sloveniji v obdobju 2021/22–2023/24....	40
Tabela 3:	Število in odstotek učiteljev, sodelujočih v raziskavi, po spolu.....	40
Tabela 4:	Število in odstotek učiteljev, sodelujočih v raziskavi, po letih poučevanja.....	41
Tabela 5:	Število in odstotek učiteljev, sodelujočih v raziskavi, po letih poučevanja.....	41
Tabela 6:	Podjetniške izkušnje učiteljev, sodelujočih v raziskavi	42
Tabela 7:	Mnenje učiteljev o potrebah po izobraževanju učencev o davkih (v %) (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)	42
Tabela 8:	Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede časovne primernosti uvedbe davčnega opismenjevanja.....	43
Tabela 9:	Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede vpliva davčnega opismenjevanja na ravnanja in vedenja učencev v odrasli dobi (v %) (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)	44
Tabela 10:	Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede vpliva davčnega opismenjevanja na popestritev učnega procesa (v %) (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)	45
Tabela 11:	Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede najprimernejšega načina seznanitve učencev z davčnimi temami	45
Tabela 12:	Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede tega, kdo bi najučinkovitejše izvajal opismenjevanje učencev o davkih	47
Tabela 13:	Aktivnosti učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede izobraževanja in usposabljanja s področja financ.....	47

Tabela 14: Kako učitelji ocenjujejo svojo davčno obveznost	48
Tabela 15: Odgovori učiteljev glede doslednosti plačevanja storitev z računom	49
Tabela 16: Mnenja učiteljev glede zaupanja v pravni sistem v Sloveniji, davčnega sistema in delovanja FURS ter davčnih utaj v % (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)	49
Tabela 17: Stopnja davčne morale učiteljev, v % (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)	50
Tabela 18: Kaj je davčna utaja, v %	51

KAZALO SLIK

Slika 1: Skupaj pobrani javno finančni prihodki in prejemki FURS v obdobju 2017–2024 (v milijardah EUR)	5
Slika 2: Skupni davčni dolg v obdobju 2017–2024 (v milijardah EUR)	6
Slika 3: Skupni davčni prihodki v odstotku BDP držav članic OECD za leto 2022	7
Slika 4: Povprečna vrednost pripravljenosti goljufanja pri plačilu davkov (0 – nikoli, 100 – vedno)	12
Slika 5: Povprečna vrednost pripravljenosti goljufanja pri plačilu davkov (0 – nikoli, 100 – vedno)	13
Slika 6: Konceptualni okvir davčne pismenosti	21

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketni vprašalnik	1
-------------------------------------	---

SEZNAM KRATIC

GDP – (angl. Gross Domestic Product); Bruto domači proizvod
CRA – (angl. Canada Revenue Agency); Kanadska davčna agencija
CRA Outreach – (angl. Canada Revenue Agency Outreach); Program za ozaveščanje
 Kanadske davčne agencije
CVITP – (angl. Community Volunteer Income Tax Program); Program za prostovoljno
 pomoč pri dohodnini
DigiFinEdu – (angl. Digital Financial Education); Digitalno finančno izobraževanje
EU – (angl. European Union); Evropska unija
FIIAPP – (špan. Fundación Internacional y para Iberoamérica de Administración y Políticas
 Públicas); Mednarodna fundacija za javno upravo in javne politike za Iberoameriko
FURS – Finančna uprava Republike Slovenije

INFE – (angl. International Network on Financial Education); Mednarodna mreža za finančno opismenjevanje

ITAVP – (angl. Income Tax Assistance - Volunteer Program); Program za pomoč pri dohodnini – prostovoljski program

NOO – Načrt okrevanja in odpornosti

OECD – (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development); Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

PIAAC – (angl. Programme for the International Assessment of Adult Competencies); Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih

PISA – (angl. Programme for International Student Assessment); Program za mednarodno ocenjevanje učencev

RS – Republika Slovenija

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

TALIS – (angl. Teaching and Learning International Survey); Mednarodna raziskava o poučevanju in učenju

TaxEdu – (angl. Tax Education Platform); Izobraževalna platforma za davke

UNESCO – (angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization); Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo

1 UVOD

Hitre gospodarske in družbene spremembe, globalizacija, digitalizacija, novi poslovni modeli in mobilnost davkoplačevalcev so le nekateri razlogi, zaradi katerih se morajo davčni organi po vsem svetu še bolj osredotočiti na učinkovitost svojih davčnih sistemov, na krepitev davčne discipline in učinkovito uporabo fiskalnih virov. Kot navaja European Parliament (2013), države Evropske unije vsako leto izgubijo do 1000 milijard EUR proračunskih prihodkov zaradi davčnih goljufij, utaje in sive ekonomije. Ta znesek predstavlja približno 20 % vseh davčnih prihodkov, pri čemer so razlike med državami precejšnje in se gibajo med 9,5 % in 40 % bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) (Achim in drugi, 2024). Raziskave (Kelmanson in drugi, 2019; Psycoyios in drugi, 2021; Schneider, 2022; Achim in drugi, 2024) kažejo, da se obseg sive ekonomije v zadnjih letih v Evropi sicer zmanjšuje, a ostaja razmeroma visok predvsem v državah vzhodne Evrope. Raziskave pri tem izpostavljajo, da ukrepi za izboljšanje skladnosti plačevanja davkov pomembno prispevajo k zmanjšanju sive ekonomije. Pogosto se davkoplačevalci ne zavedajo, kako pomembno je plačevanje davkov, katere so prednosti in ugodnosti, ki jih uživajo zaradi doslednega plačevanja, in kakšen vpliv ima izogibanje plačevanju davkov na gospodarstvo in družbo nasploh. Slednje je posebej pomembno v času gospodarskih in drugih kriz, ki povzročajo negotovosti na trgu, tveganja brezposelnosti, zmanjšanje javnofinančnih prihodkov, dvig zadolževanja države in podobno.

Ker je pripravljenost za plačilo davkov povezana z nizom zapletenih mehanizmov in prepletenih dejavnikov, več držav krepí svoje nadzorne mehanizme ter proučuje alternativne načine za izboljšanje izpolnjevanja davčnih predpisov in povečanje davčne morale, ki temeljijo na izobraževanju davkoplačevalcev (Cirman in drugi, 2022). Ne zadostno znanje na davčnem področju lahko vpliva tudi na nedosledno izpolnjevanje davčnih obveznosti (Carley in drugi, 2010), kar lahko povzroči izgubo upravičenih ugodnosti in hkrati vpliva na zmanjšanje davčnih prihodkov države, kar še posebej prizadene najbolj ranljive skupine prebivalstva (Hauptman in drugi, 2024). Številne države v Evropi in svetu ter vodilne institucije na področju izobraževanja in usposabljanja so okrepile zavedanje o pomenu ozaveščanja prebivalstva glede doslednega plačevanja davčnih obveznosti. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development, v nadaljevanju OECD) je predlagala več reformnih možnosti na tem področju, in sicer: izboljšanje ozaveščenosti javnosti, preglednosti in storitev za davkoplačevalce ter krepitev sodelovanja civilne družbe pri davčnih vprašanjih (OECD, 2010).

Pregledna raziskava OECD, izvedena v 59 članicah te organizacije, je pokazala, da države večinoma svoja prizadevanja za dvig davčne skladnosti usmerjajo v izobraževanje mladih. Le redko pa so vsebine, povezane z davki, in vsebine, ki krepíjo davčno moralo in davčno skladnost, vključene v učni načrt oziroma predmetnik. Hkrati je prepoznana vrzel pri zagotavljanju izobraževanj in usposabljanj ter ustreznih gradiv in didaktičnih pripomočkov

s področja davkov za učitelje (OECD, 2020b). Eden od odzivov na ta izziv je izobraževalna platforma za davke (angl. Tax Education Platform, v nadaljevanju TaxEdu), ki jo je, tudi na pobudo Finančne uprave Republike Slovenije (v nadaljevanju FURS), oblikovala Evropska komisija.

Ustrezna znanja, veščine in kompetence na davčnem področju se običajno pridobijo skozi poklicno izobraževanje in usposabljanje ali skozi visokošolski izobraževalni proces na področju prava, davkov in računovodstva. Evropska komisija in OECD spodbujata države k okrepitevi aktivnosti za krepitev zavedanja pomena doslednega plačevanja davkov, hkrati pa se precejšnja pozornost posveča vprašanju finančne pismenosti pri mladih (OECD, 2017) in odraslih (Hündl, 2015; OECD, 2016). Oblikoval se je tudi pravni okvir na področju varstva potrošnikov v zvezi s finančnimi storitvami (Evropska Komisija, 2014; Evropska Komisija, 2017). Ukrepi Evropske komisije na področju finančnega izobraževanja vključujejo npr. spletno izobraževalno orodje Dolceta, skupino strokovnjakov za finančno izobraževanje (angl. Expert Group on Financial Education) in skupino uporabnikov finančnih storitev (angl. Financial Services User Group). Kljub temu ostajajo vse aktivnosti Evropske unije (angl. European Union, v nadaljevanju EU) na področju finančnega izobraževanja in finančnega opismenjevanja zgolj na ravni priporočil zaradi subsidiarnosti na področju izobraževanja.

Vrsta študij po svetu je pokazala nizko raven razumevanja bistvenih konceptov davčne politike in njihov negativen vpliv na davčno skladnost, to je vedenje davčnih zavezancev v skladu z namenom in davčnimi zakoni. Velja izpostaviti, da se je v zadnjem desetletju v številnih državah na področju davčnega opismenjevanja oblikovalo več pobud in programov oziroma projektov, usmerjenih tudi na otroke in mladostnike. Izvajajo jih različne institucije – šole, specializirane ustanove, davčne in finančne svetovalne družbe, banke in tudi davčni organi. V številnih okoljih, tudi v Sloveniji, se kaže pozitiven učinek ozaveščanja prebivalstva o koristih socialne države, ki se financira iz davčnih prihodkov, saj pozitivno prispeva k prostovoljnemu izpolnjevanju davčnih obveznosti. Vse več pobud naslavlja potrebo po finančnem in tudi davčnem opismenjevanju v čim zgodnejšem obdobju.

Barle-Lakota (2007) ob nenehnih družbenih, tehnoloških in drugih spremembah opozarja na spremenjene vloge posameznika v družbi. Po njenem mnenju naj bi se oblikoval nov svet reflektivnega in samousmerjajočega posameznika, ki bo za vključevanje v družbo med drugim potreboval kulturne in državljanske kompetence ter sposobnost moralnih in etičnih presoj, kar je pomembno tudi z vidika odgovornega ravnanja posameznika pri doslednem izpolnjevanju svojih javnofinančnih obveznosti. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi izobraževalni sistem in njegove stalne prilagoditve potrebam in zahtevam sodobnega sveta. Odzivnost družbe na aktualne izzive je v veliki meri odvisna od sposobnosti vzgojno-izobraževalnega sistema, da državljane že od zgodnje starosti podpira v razvoju ključnih kompetenc za življenje. Tudi na globalni ravni je prepoznana temeljna vloga izobraževanja pri spopadanju s kompleksnimi družbenimi izzivi. Izobraževanje ima ključno vlogo pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja Združenih narodov (UNESCO, 2019), pomen znanja

in izobraževanja pa kot temelj evropskega okrevanja in blagostanja izpostavlja Evropska komisija (Evropska Komisija 2020). Slednja si prizadeva za vzpostavitev Evropskega izobraževalnega prostora skupaj s programom znanj in spretnosti za Evropo (angl. European Skills Agenda), prenovljeno politiko poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter Evropskim raziskovalnim prostorom (angl. European Research Area).

Družbe morajo razmišljati o tem, kako razvijati temeljne kompetence ljudi za soočanje z vedno bolj kompleksnimi izzivi globalne družbe (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2020). Države zato spreminjajo in razvijajo izobraževalne sisteme in politike za izboljšanje socialnih in ekonomskih možnosti posameznikov, zagotavljanje spodbud za večjo učinkovitost izobraževanja in učinkovitejšo mobilizacijo virov za izpolnjevanje naraščajočih potreb v družbi (OECD, 2020c). S tem, ko se bodo spreminjale panoge in poklici, se bodo spreminjale tudi potrebe delodajalcev in zahteve delavcev. Izobraževanje in usposabljanje imata ključno vlogo pri zagotavljanju, da imajo ljudje ustrezna znanja in spretnosti, ki jim pomagajo pri soočanju s socialno-ekonomskimi izzivi ter uspešnem osebnem in poklicnem življenju (Smith, 2022). Izobraževalni sistemi in programi morajo slediti tem potrebam in zahtevam v družbi. Pri tem so učitelji in ravnatelji šol v središču vsakega izboljševanja kakovosti izobraževanja in pomembno prispevajo h kakovosti poučevanja ter s tem vplivajo na učenje in dosežke učencev (Darling-Hammond in drugi, 2017; OECD, 2018). Vse pomembnejši so tudi razvoj in uporaba specifičnih kompetenc učiteljev, uporaba profesionalne presoje v vsakodnevni okolici, prepričanja in etične razsežnosti učiteljskega poklica v luči javne službe in družbene odgovornosti. Prepričanja učiteljev so eden od pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na ravnanje in s tem učno uspešnost učencev (Vršnik Perše, 2015). Najrazličnejše pismenosti postajajo vse aktivnejše področje raziskovanja. V zadnjem desetletju je raziskovalno težišče tudi na finančni in davčni pismenosti. Slednja posebej naslavlja pomen ozaveščanja tako sedanjih kot prihodnjih generacij in je še premalo raziskana, zaznana pa je tudi raziskovalna vrzel na področju obravnave mnenj in stališč učiteljev, povezanih z davčnim opismenjevanjem mladih ter njihovim odnosom do davkov in davčnega sistema nasploh.

Namen magistrskega dela je prispevati k zapolnitvi te vrzeli. V okviru magistrskega dela smo podrobneje proučili stanje na področju davčnega opismenjevanja mladih v Sloveniji in svetu. V magistrskem delu so opredeljeni pojmi finančno in davčno opismenjevanje ter njun vpliv na davčno moralo. Predstavljeni so rezultati aktualnih raziskav na tem področju. Proučili in predstavili smo prizadevanja izbranih držav članic OECD na področju davčnega opismenjevanja učencev in učiteljev ter na kratko predstavili platformo TaxEdu Evropske komisije z vidika didaktične in druge vrste podpore učiteljem pri izvajanju davčnega opismenjevanja mladih. V magistrskem delu se v nadaljevanju osredotočamo na vlogo učiteljev na področju davčnega opismenjevanja in predstavimo empirično raziskavo odnosa učiteljev osnovnih šol v Sloveniji do davkov, davčnega sistema ter potreb in priložnosti davčnega opismenjevanja mladih v Sloveniji.

Za boljše razumevanje tega področja smo v raziskavi preverjali odnos učiteljev do davčnega opismenjevanja, njihova stališča do davkov in davčnega sistema ter mnenja o potrebah in možnostih vključevanja davčnih vsebin v izobraževalni proces. Postavili smo naslednja raziskovalna vprašanja:

- RV1: Ali je davčno opismenjevanje umeščeno v redno izobraževanje mladih?
- RV2: Kako pogoste so davčne vsebine v predmetnikih osnovne šole v Sloveniji?
- RV3: Kakšen odnos imajo učitelji do davčnega opismenjevanja mladih?
- RV4: Kolikšno zaupanje imajo učitelji v pravni in davčni sistem v Sloveniji?
- RV5: Kolikšno davčno moralo imajo učitelji?

Raziskava bo temeljila na kvantitativni metodologiji, pri čemer bomo uporabili anketiranje učiteljev osnovnih šol. Anketa bo izvedena z kombiniranim načinom anketiranja, ki vključuje spletne in papirne ankete. Vprašalnik bo razdeljen na tri tematska področja:

- mnenja, stališča in prepričanja učiteljev o vključevanju davčnih vsebin v izobraževalni proces, optimalnem času za njihovo uvedbo in njihovem vplivu na davčno moralo učencev;
- interes učiteljev za finančne in davčne teme ter njihova stališča do davkov, sive ekonomije in davčnega sistema;
- osebni podatki učiteljev, kot so predmet poučevanja, delovne izkušnje in podjetniško ozadje.

Z analizo zbranih podatkov bomo ocenili veljavnost postavljenih raziskovalnih vprašanj in pripravili priporočila za vključitev davčnih vsebin v izobraževalni proces z namenom izboljšanja davčne discipline in pismenosti mladih. Metodologija je zasnovana tako, da omogoča vpogled v ključne vidike davčne pismenosti in vlogo učiteljev pri njenem razvijanju.

Magistrsko delo je strukturirano v več vsebinskih sklopov. Uvodni del opredeljuje namen in cilje raziskave ter postavlja ključna raziskovalna vprašanja, ki usmerjajo študijo. V teoretičnem delu so podrobneje obravnavani koncepti davčne morale, davčnega in finančnega opismenjevanja ter njun pomen v izobraževalnem procesu. Prav tako so predstavljeni različni pristopi k davčnemu opismenjevanju v izbranih državah in vloga učiteljev pri njegovem spodbujanju. Empirični del vključuje raziskavo o odnosu učiteljev do davkov ter o njihovi vključenosti v poučevanje davčnih vsebin. Zaključni del povzema ključne ugotovitve, preverja postavljena raziskovalna vprašanja ter podaja predloge za izboljšanje davčne pismenosti med mladimi.

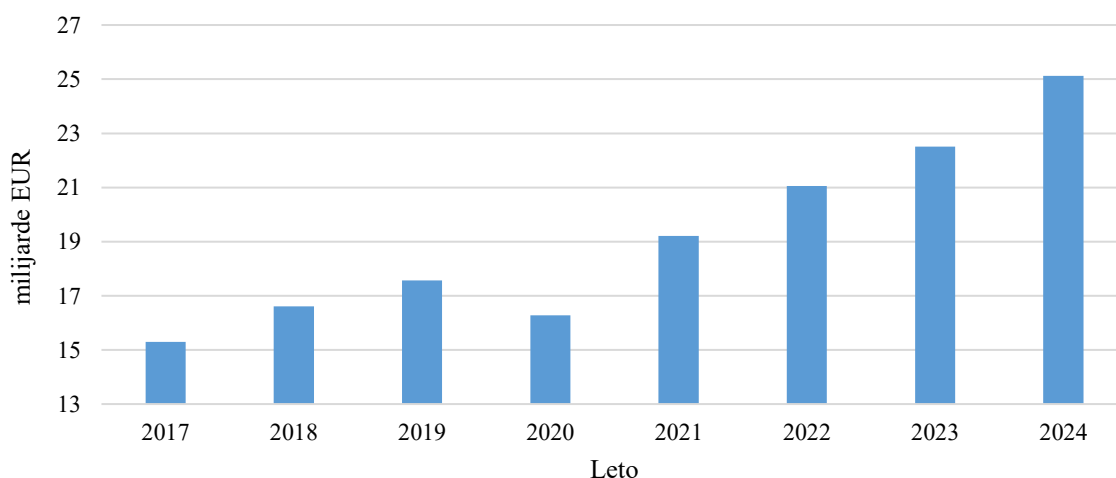
2 SPLOŠNO O DAVKIH IN DAVČNI POLITIKI V SLOVENIJI

Davki so obvezni denarni prispevki in praviloma predstavljajo glavno in osnovno obliko financiranja državnega proračuna. So obvezne dajatve, ki jih morajo plačevati tako fizične

kot pravne osebe in predstavljajo osnovo za delovanje države. Davki so po definiciji OECD (2023a) opredeljeni kot obvezna, nepovratna plačila državi ali nadnacionalnemu organu. Nepovratno plačilo pomeni, da ugodnosti, ki jih zagotavlja država, niso nujno sorazmerne z višino plačanih davkov. Davek je v skladu z določbo Zakona o davčnem postopku (ZDavP-2), Ur. l. RS, št. 13/11 – uradno prečiščeno besedilo, 32/12, 94/12, 101/13 – ZDavNepr, 111/13, 22/14 – odl. US, 25/14 – ZFU, 40/14 – ZIN-B, 90/14, 91/15, 63/16, 69/17, 13/18 – ZJF-H, 36/19, 66/19, 145/20 – odl. US, 203/20 – ZIUPOPĐVE, 39/22 – ZFU-A, 52/22 – odl. US, 87/22 – odl. US, 163/22, 109/23 – odl. US, 131/23 – ZORZFS in 100/24, vsak denarni prihodek državnega proračuna, proračuna Evropske unije ali proračuna občine, ki ne predstavlja plačila za opravljeno storitev ali dobavljeno blago in se plača izključno na osnovi zakonov o obdavčenju oziroma predpisov občin, izdanih na osnovi zakonov o obdavčenju.

Podlago za predpisovanje davkov, carin in drugih dajatev v Sloveniji opredeljuje Ustava RS, v kateri je določeno, da občine predpisujejo davke in druge dajatve pod pogoji, ki jih določata Ustava RS in zakon (Starček, 2017). Davki so sredstvo, s katerim se financira širok nabor javnih dobrin, ki povečujejo kakovost bivanja v državi. Njihovo višino določi država. V večini držav sodobnega sveta predstavljajo davčni prihodki najpomembnejši vir financiranja javnih storitev, s pomočjo katerih država uresničuje posamezne cilje družbe (Winer in Hettich, 2003). V Sloveniji je za pobiranje davkov v skladu z ZDavP-2 odgovorna FURS. FURS je leta 2024 pobrala skupaj več kot 25 milijard EUR javnofinančnih prihodkov, kar je okrog 10 milijard oziroma 64 % več kot leta 2017, kar je razvidno s slike 1. Skupni prihodki sektorja država so leta 2024 znašali 27,283 milijarde EUR (Ministrstvo za finance, 2025), kar pomeni, da so javnofinančni prihodki, ki jih pobira FURS, predstavljali glavnino vseh prihodkov sektorja država.

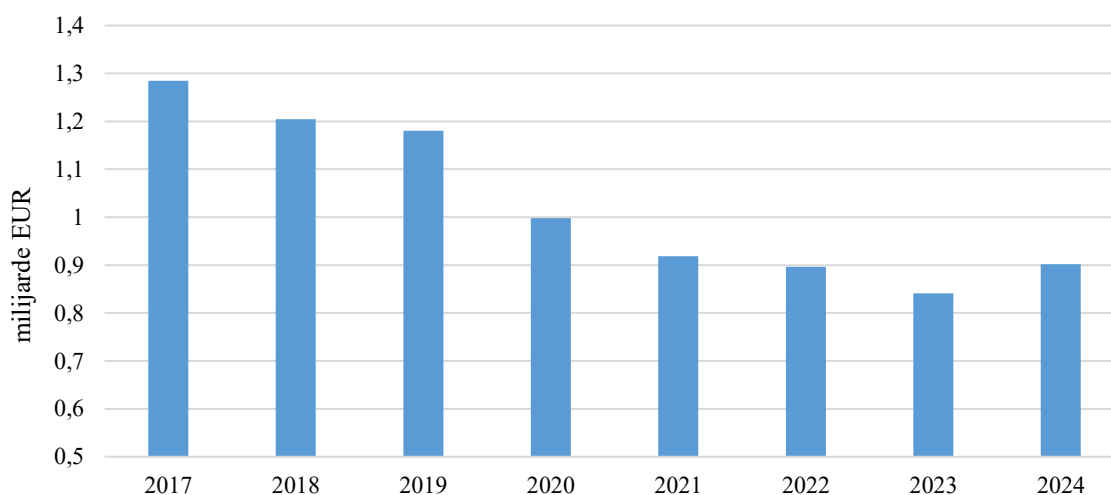
Slika 1: Skupaj pobrani javno finančni prihodki in prejemki FURS v obdobju 2017–2024 (v milijardah EUR)

Vir: FURS (2025).

Slika 2 prikazuje delež davčnega dolga v vseh pobranih javnofinančnih prihodkih in prejemkih FURS. V opazovanem obdobju se delež nenehno znižuje – s približno 7,5 % leta 2018 na manj kot 4 % v letu 2023. Ta trend ponazarja izboljšano davčno disciplino, večjo učinkovitost izterjave dolga ter zmanjševanje obsega neplačanih davčnih obveznosti, kar dodatno prispeva k večji stabilnosti in zaupanju v javne finance.

Slika 2: Skupni davčni dolg v obdobju 2017–2024 (v milijardah EUR)

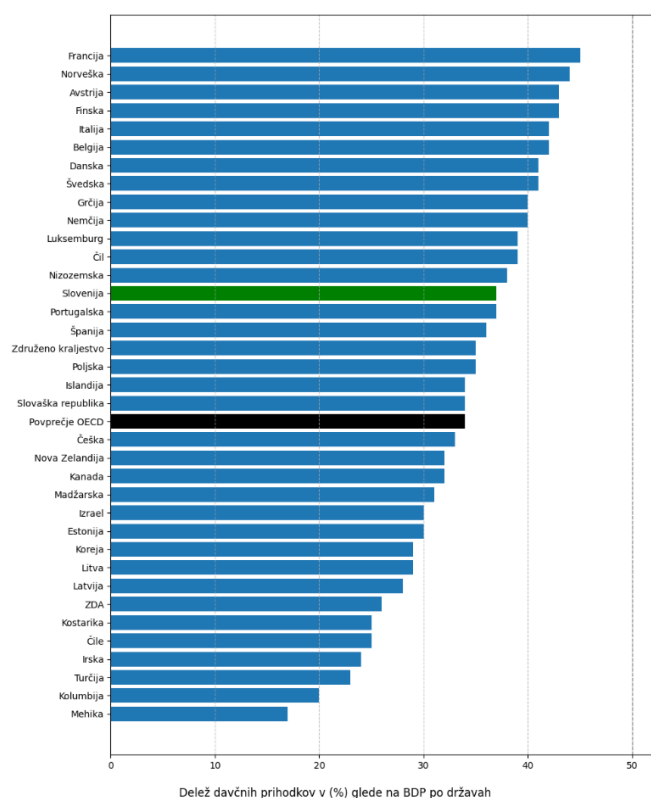
Vir: FURS (2025).

Davke glede na njihove značilnosti in načine obravnave razvrščamo po različnih kriterijih: glede na način in periodičnost pobiranja, tip davčnega zavezanca, predmet obdavčitve, način izkazovanja davčne osnove, pristojnost, način določanja višine davkov, namen porabe, davčnotehnični postopek in porazdelitveni učinek (Starček, 2017). Po metodologiji OECD (2023b) so davki razvrščeni na davke na dohodek, dobiček in kapitalski dobiček, davke na plačilno listo in delovno silo, davke na blago in storitve, prispevke za socialno varnost, davke na premoženje, periodične davke na nepremično premoženje ter druge davke.

Vsaka država ima svoj davčni sistem, navadno sestavljen iz velikega števila različnih davkov, ki imajo svoje značilnosti in posebnosti ter so pogosto težko primerljivi med državami (Starček, 2017). Skrbno oblikovan davčni sistem ima pomemben pozitiven vpliv na gospodarstvo posamezne države. Predstavlja podporo pri spodbujanju rasti, zaposlovanja in konkurenčnosti. Prispeva tudi k pravičnejši porazdelitvi dohodka in zagotavljanju stabilnih javnih financ (Evropska komisija, 2023).

Po podatkih OECD (2023b) je bila za večino držav članic OECD leta 2022 zaznana zmanjšana raven skupnih davčnih prihodkov glede na BDP. Slika 3 prikazuje skupne davčne prihodke glede na BDP držav OECD za leto 2022 (OECD, 2023b). Podatki kažejo, da so bili skupni davčni prihodki v odstotku BDP v Sloveniji (37,4 %) višji od povprečja držav OECD (34,0 %).

Slika 3: Skupni davčni prihodki v odstotku BDP držav članic OECD za leto 2022

Vir: prirejeno OECD (2023b).

Evropska komisija (Evropska Komisija 2024a) v letnem poročilu o ekonomski, socialni, zaposlovalni, strukturni in proračunski politiki Slovenije izpostavlja, da je Slovenija močno odvisna od davkov na delo, vključno s socialnimi prispevki, ki jih plačujejo zaposleni. Delež davčnih prihodkov v BDP je po podatkih Evropska Komisija (2024a) le malo pod povprečjem EU. Slovenija sodi med države EU z najvišjo stopnjo obdavčitve prejemkov iz dela (davčni primež) za različne dohodkovne ravni. Socialni prispevki v deležu BDP so najvišji v EU. Evropska Komisija (2024a) izpostavlja tudi uvedbo novega prispevka za dolgotrajno oskrbo z julijem 2025. Prihodki od davkov na potrošnjo in okoljskih davkov, predvsem tistih od goriva za prevoz, so po deležu v celotni obdavčitvi nad povprečjem EU. Po drugi strani pa davki na kapital in periodični davki na nepremičnine ostajajo zelo nizki – njihov delež je približno polovica povprečja držav EU.

IMD World Competitiveness Center (2023) je Slovenijo uvrstil na 51. mesto med 64 državami glede na podporo davčne politike konkurenčnosti, pri čemer izpostavlja visoko davčno obremenitev dela. Nižji davki na delo bi zmanjšali stroške dela, povečali povpraševanje po delovni sili in prispevali k višji zaposlenosti. To bi vodilo v večje investicije ter večjo potrošnjo zaradi višjih dohodkov gospodinjstev. Evropska Komisija (2024a) predlaga prestrukturiranje davkov v smeri bolj rasti prijaznih virov, kot so davki na nepremičnine.

Pri davkoplačevalcih je, ne glede na njihov ekonomski položaj, pogosto prisoten odpor do plačevanja davkov. Najbolj problematičen in nezaželen je odpor, ki se pojavlja v obliki davčne utaje, saj povzroča gospodarsko škodo. Posledice davčnih utaj posameznikov čutijo vsi, ki dosledno in pravilno izpolnjujejo svoje davčne obveznosti, saj z utajo davka pride do izpada prihodkov v državnem proračunu. Manko v proračunu je treba nadomestiti na druge načine – pogosto država zviša davčne stopnje ali uvede nove davke. Proračunsko izgubo lahko država pokriva tudi z dodatnim zadolževanjem ali varčevanjem. Davčne utaje so kazniva in moralno neopravičena dejanja, ki rušijo družbene vrednote in standarde (Murphy in Christensen, 2012).

Pri pogosto navajanem reku Benjamina Franklina iz leta 1789: »Nič ni gotovega na tem svetu, razen davkov in smrti«, je vsaj pri davkih pogosto zaznati poskuse izogibanja doslednemu in pravilnemu plačevanju davčnih obveznosti, pri čemer tako posamezniki kot podjetja sprejemajo različne ukrepe za zmanjšanje svoje davčne obveznosti. Pri pobiranju davkov gre dejansko za vzpostavljanje ravnovesja med različnimi interesnimi skupinami v državi, učinkovitim in pravičnim pobiranjem davkov ter pregledno porabo javnih sredstev (Coşgel in Miceli, 2009).

Kadar je država uspešna pri vzdrževanju ravnovesja in pravične davčne obremenitve, se v družbi oblikuje visoka davčna disciplina, kar ima za posledico večjo davčno skladnost zavezancev. V nasprotnem primeru, ko država v očeh državljanov predpisuje previsoke davke, lahko to privede do nižje ravni davčne skladnosti in morale davčnih zavezancev. Posledica tega so lahko davčne utaje in izpad davčnih prihodkov v proračunu (Wintrobe in Gerxhani, 2004).

Denar, ki je pridobljen s pobiranjem davkov, se porablja za financiranje različnih javnih storitev in projektov: javnega zdravstva, šolstva, kulture, športa, varnosti, delovanje javne uprave, gradnjo javne infrastrukture idr. Razvoj in napredek države sta odvisna od učinkovitosti pobiranja davkov in drugih obveznih dajatev, porabe javnih sredstev ter neposredno tudi od davčne kulture in davčne skladnosti (Murphy in Christensen, 2012).

3 DAVČNA MORALA

3.1 Opredelitev davčne morale

Slemrod (1990, str. 157) navaja, da je »[...] v svojem trenutnem stanju optimalna davčna teorija nepopolna kot vodilo za ukrepanje v zvezi z [...] kritičnimi vprašanji davčne politike. Nepopolna je, ker ne sprejema obdavčitve kot sistema prisilnega pobiranja prihodkov posameznikov, ki imajo odpor do plačevanja davkov«. Pri davčnih zavezancih je, ne glede na njihov materialni položaj, pogosto prisoten odpor do plačevanja davkov, ki ga razumemo kot skupek vseh reakcij proti plačevanju davkov. Če se ta odpor kaže v obliki davčne utaje, gre za nezaželen pojav, ki povzroča socialno in gospodarsko škodo. Vodi do izpada

prihodkov v proračunu, hkrati pa davčna utaja krši načelo davčne pravičnosti, ruši družbene vrednote in povzroča odzive na moralnem ali pravnem področju (Čokelc in Križman, 2014).

Teorija optimalne obdavčitve tudi premalo poudarja notranjo motivacijo, zakaj ljudje plačujejo davke – tj. davčno moralo (Gueth in Sausgruber, 2004). Koncept davčne morale je bil prvotno uveden v literaturi o davčni skladnosti (angl. tax compliance), z namenom pojasnitve visoke stopnje skladnosti ob zelo nizki stopnji davčnega izogibanja (Torgler, 2007). Davčna skladnost je po Čokelc in Štegar (2019) vedenje davčnih zavezancev v skladu z namenom in davčnimi zakoni ter vključuje plačevanje davkov zato, ker to razumejo kot svojo državljsko dolžnost (prostovoljna skladnost), ali pa zato, ker ne želijo tvegati sankcij (nujna skladnost). Davčna neskladnost pomeni vedenje davčnih zavezancev, ki ni skladno z zakonom – gre za izogibanje plačilu davka oziroma, po Batrancea in drugi (2012), za davčno utajo. Davčna skladnost pomeni, da posamezniki in podjetja dosledno upoštevajo davčne zakone in predpise, kar vključuje natančno prijavo prihodkov, pravilno izpolnjevanje davčnih napovedi ter pravočasno plačevanje davkov. Nanjo vpliva vrsta medsebojno prepletenih in soodvisnih dejavnikov, kot so razumljivost in preglednost davčnega sistema, kakovost in jasnost davčnih predpisov ter učinkovitost davčne administracije. Vplivajo tudi osebna prepričanja, vedenjski vzorci in s tem povezana davčna morala davčnih zavezancev.

Davčna morala je po OECD (2019) opredeljena kot skupek psiholoških in socialnih dejavnikov, ki vplivajo na prostovoljno izpolnjevanje davčnih obveznosti. Je pomemben dejavnik davčne skladnosti, saj odraža raven zaupanja in pripravljenosti davčnih zavezancev, da spoštujejo davčne zakone in predpise (International Monetary Fund, 2018). Alm in Torgler (2006) pojasnjujeta, da je davčna morala v strokovni literaturi najpogosteje opredeljena kot moralna zavezanost k plačevanju davkov ali kot obstoj notranje motivacije, ki je neodvisna od zunanjih vplivov. Davčno moralo opisujeta tudi kot pripravljenost posameznikov in podjetij, da spoštujejo davčno zakonodajo ter prostovoljno in pravočasno plačujejo davke. Pojem morale na davčnem področju razumeta kot družbeno normo davčnega podrejanja.

Po mnenju Luttmer in Singhal (2014) se v zadnjih letih vse pogosteje pojavljata izraza izogibanje plačevanju davkov (angl. tax avoidance) in davčna utaja (angl. tax evasion), pri čemer davčna morala igra ključno vlogo pri preprečevanju teh dejanj. Splošno je davčna morala opredeljena kot notranja pripravljenost davčnih zavezancev, da svoje davčne obveznosti izpolnijo v skladu s predpisi. V literaturi je pogosto določena kot »moralna zaveza k plačevanju davkov« ali »obstoj notranje motivacije, ki je neodvisna od zunanjih vplivov« (Torgler, 2003). Lago-Peñas in Lago-Peñas (2010) navajata, da je davčna morala odvisna od dejavnikov na ravni posameznika in kontekstualnih dejavnikov, Hashimzade in drugi (2012) pa poudarjajo, da je odločitev o davčni skladnosti postavljena tudi v kontekst socialnega okolja davkoplačevalca. Orviska in Hudson (2003) povezujeta davčno moralo s pojmom državljske dolžnosti – ljudje so za plačilo davkov motivirani z občutkom skrbi za državo ter odgovornostjo in pripadnostjo družbi. Z vidika vprašanja, zakaj ljudje plačujejo davke (in ne le, zakaj se jim izogibajo), so bili modelom obnašanja dodani tudi vedenjski

vidiki. Razumevanje individualnih in nacionalnih razlik v davčni morali lahko služi kot osnova za oblikovanje politik za izboljšanje davčne voljnosti oziroma zmanjšanje izogibanja plačilu davkov (Alm, 2012).

Lisi (2015) v zvezi s tem proučuje vlogo normativne politike, in sicer ustreznost postopanja v primeru dveh različnih skupin davkoplačevalcev: poštenih davkoplačevalcev in davčnih utajevalcev. Razvije model, ki pokaže, da bi bilo pri poštenih davkoplačevalcih smiselno uvesti višjo obdavčitev in kazen nadomestiti s poostrenim nadzorom ter ohraniti visoko pozornost na kršitve. V primeru davčnih utajevalcev pa predlaga uveljavitev višje kazni in poostren nadzor.

3.2 Dejavniki vpliva na davčno moralo

Dejavnike, ki vplivajo na davčno moralo posameznika, lahko v osnovi razdelimo v dve skupini, in sicer sistemske dejavnike (tudi zunanje dejavnike) ter dejavnike na ravni posameznika (tudi notranje, socio-individualne, psihološke dejavnike) (Cirman in drugi, 2023; Čokelc in Križman, 2014). Sistemski dejavniki se nanašajo na širše institucionalne in makroekonomske pogoje, v katerih posameznik deluje. Ti dejavniki vključujejo učinkovitost in pravičnost davčnega sistema, zaupanje v državne institucije, nadzor nad izpolnjevanjem davčnih obveznosti ter gospodarske razmere, ki vplivajo na splošno zaznavanje davčnih obveznosti. Sistem, ki je pravičen, pregledno upravlja z zbranimi sredstvi in zagotavlja učinkovite nadzorne mehanizme, lahko poveča pripravljenost posameznikov za izpolnjevanje svojih davčnih obveznosti. Dejavniki na ravni posameznika vključujejo osebne značilnosti in prepričanja, ki vplivajo na posameznikovo dojemanje in spoštovanje davčnih obveznosti. Med te dejavnike sodijo osebne vrednote, znanje o davčnih predpisih, finančno stanje ter osebne izkušnje z davčnimi organi.

Osebne vrednote, etika, integriteta in občutek odgovornosti ter konkretno znanje o davčnem sistemu imajo pomembno vlogo pri oblikovanju posameznikove davčne morale (Alm in Torgler, 2006). Posamezniki z visokimi moralnimi standardi in integriteto bolj dosledno izpolnjujejo svoje davčne obveznosti, saj njihova osebna prepričanja in občutek odgovornosti pomembno vplivajo na pripravljenost za plačevanje davkov. Eriksen in Fallan (1996) poudarjata, da sta znanje in davčna izobraženost izjemno pomembna dejavnika, ki vplivata na davčno moralo. Razumevanje davčnega sistema in davčne zakonodaje je ključno za krepitev davčne morale, saj posamezniki, ki so dobro seznanjeni s pravili in obveznostmi, pogosto izkazujejo višjo stopnjo davčne morale (Fitri in drugi, 2022). Pretekle izkušnje z davčnimi organi imajo prav tako pomembno vlogo pri oblikovanju davčne morale. Negativne izkušnje lahko zmanjšajo zaupanje v davčni sistem in s tem tudi pripravljenost za plačevanje davkov. Kirchler (2009) dodaja, da družbene norme in kultura pomembno vplivajo na oblikovanje davčne morale. Kulturne vrednote, kot sta poštenost in občutek državljske dolžnosti, vplivajo na to, kako posamezniki dojemajo in izpolnjujejo svoje davčne obveznosti. Alm in drugi (2012) ugotavljajo, da na davčno moralo vplivajo tudi

demografske značilnosti, kot so starost, spol, izobrazba in poklic. Raziskave kažejo, da so starejši posamezniki ter tisti z višjo izobrazbo in višjim dohodkom običajno bolj naklonjeni plačevanju davkov. Luttmer in Singhal (2014) izpostavljata, da so posamezniki, ki se soočajo s finančnimi težavami, pogostejše nagnjeni k iskanju načinov, kako se izogniti plačevanju davkov, kar posledično vpliva tudi na njihovo davčno vedenje.

Sistemi dejavniki se nanašajo na širše institucionalne in makroekonomske pogoje, v katerih posameznik deluje. Hansen in drugi (1991) so ugotovili, da učinkovitost nadzora in visoke kazni prispevajo k višji davčni morali. Podobne ugotovitve navajajo tudi Alm in drugi (2012), ki izpostavljajo, da pogosti davčni pregledi in stroge kazni za davčne utaje lahko zmanjšajo obseg teh utaj. Obenem ugotavljajo, da gospodarske razmere, kot sta inflacija in brezposelnost, vplivajo na davčno moralo. V času gospodarske blaginje so posamezniki pogosto bolj pripravljeni plačevati davke kot v obdobjih gospodarske krize. McKerchar in drugi (2013) pa ugotavljajo, da je pravičnost davčnega sistema eden ključnih dejavnikov, ki vpliva na davčno moralo. Posamezniki so bolj nagnjeni k prostovoljnemu izpolnjevanju davčnih obveznosti, če menijo, da je sistem pravičen in enakopraven. Barone in Mocetti (2016) poudarjata, da imata kakovost in dostopnost javnih storitev, ki jih zagotavlja država, pomemben vpliv na davčno moralo. Višja kakovost teh storitev spodbuja večjo pripravljenost posameznikov za izpolnjevanje svojih davčnih obveznosti.

OECD (2019) ugotavlja, da zaupanje v državne institucije predstavlja ključen sistemski dejavnik, ki močno vpliva na davčno moralo. Visoka stopnja zaupanja v vlado in njene institucije pozitivno vpliva na pripravljenost posameznikov za izpolnjevanje davčnih obveznosti. Ko ljudje verjamejo, da vlada učinkovito in transparentno upravlja z javnimi sredstvi, se pogostejše odločajo za redno in dosledno plačevanje davkov, saj to dojemajo kot odgovorno državljansko dolžnost, ki prispeva k skupnemu dobremu. Svetovna banka (Sjoberg in drugi, 2019) je na vzorcu 65.000 anketirancev iz 50 držav potrdila močne pozitivne in statistično značilne učinke dveh pristopov na davčno moralo, in sicer »sodelovanje od spodaj navzgor« in »odgovornost od zgoraj navzdol«. Rezultati raziskav kažejo, da ima krepitev davčne morale pomembne koristi pri spodbujanju prostovoljnega izpolnjevanja davčnih obveznosti, krepitev politične podpore davčnim reformam ter krepitev dialoga med državljani in vladaми na davčnem področju (Prichard, 2022).

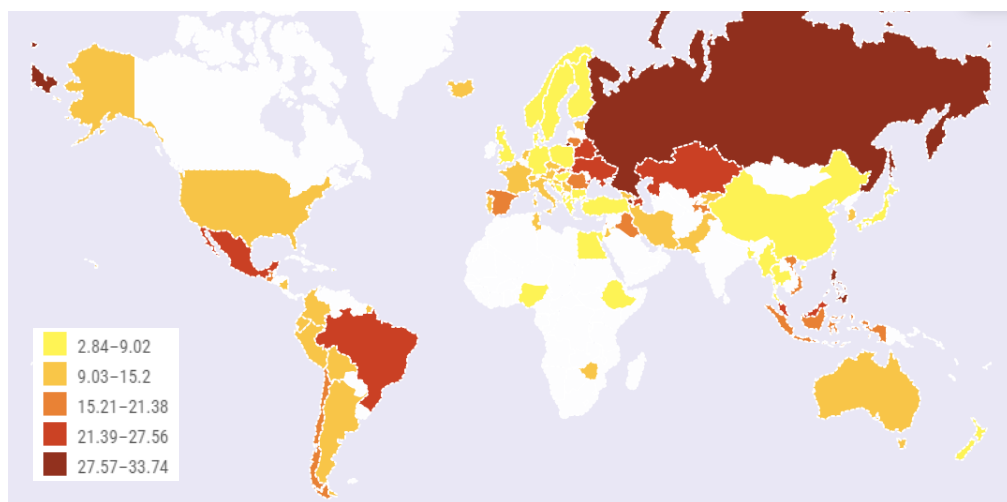
3.3 Stanje davčne morale v svetu in v Sloveniji

Številne raziskave so proučevale, ali se vrednote, družbene norme in odnosi med državami razlikujejo ter ali imajo te razlike merljive učinke na ekonomska vedenja. Te študije so po Alm in Torgler (2006) še posebej pomembne na področju proučevanja izpolnjevanja davčnih predpisov. V zadnjem desetletju se krepi interes vlad in akademске skupnosti za proučevanje in merjenje stopnje davčne morale. Zaradi odsotnosti enotne definicije davčne morale je neenoten tudi raziskovalni pristop k njenemu merjenju. Posledično so za večino študij značilne načeloma široke definicije, ki združujejo (ali ne upoštevajo) različne mehanizme,

na katerih temelji koncept davčne morale. Rezultati študije Alm in Torgler (2006) so pokazali, da imajo državljani Združenih držav Amerike najvišjo davčno moralo med vsemi državami, vključenimi v raziskavo, sledita Avstrija in Švica. Ugotovila sta tudi močno negativno korelacijo med obsegom sive ekonomije in stopnjo davčne morale v teh državah.

Mednarodna raziskava vrednot (angl. World Values Survey) za obdobje 2017–2022 je pokazala, da so na vprašanja o pripravljenosti za goljufanje pri plačevanju davkov najvišjo povprečno pripravljenost izrazili anketiranci s Filipinov (4,0), iz Rusije (3,8), Kenije (3,6), Mongolije (3,5), Malezije (3,4) ter Uzbekistana in Belorusije (3,3). Najnižjo pripravljenost za goljufanje pa so izrazili v Singapurju, Portoriku, Libiji, na Madžarskem, v Egiptu, na Cipru, Kitajskem (vsi 1,5) ter na Japonskem (1,3). Slika 4 prikazuje povprečno vrednost pripravljenosti goljufanja pri plačilu davkov.

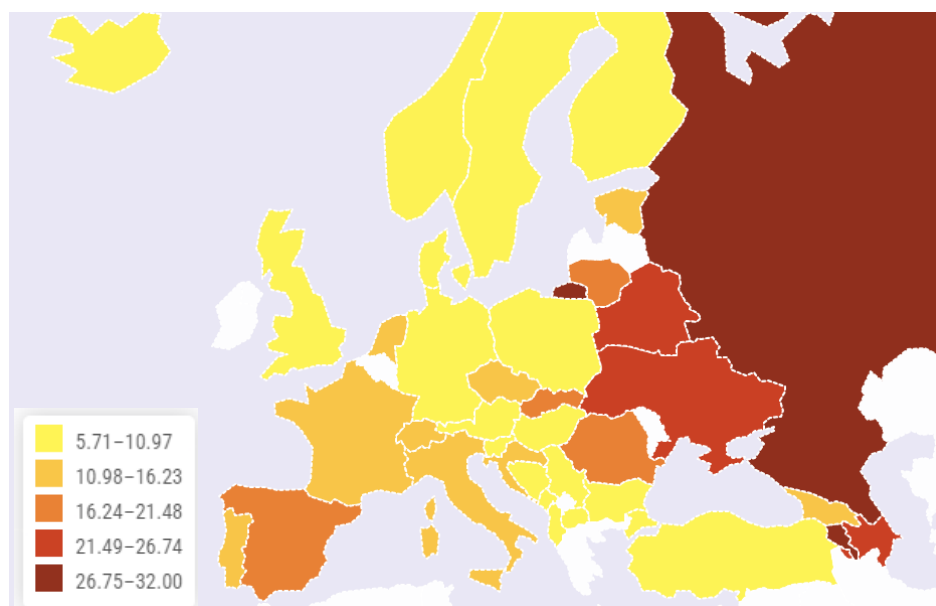
Slika 4: Povprečna vrednost pripravljenosti goljufanja pri plačilu davkov (0 – nikoli, 100 – vedno)

Vir: Haerpfer in drugi (2022).

Evropska raziskava vrednot (angl. European Values Study), kjer so anketiranci prav tako odgovarjali na vprašanja o njihovi pripravljenosti za goljufanje pri plačevanju davkov (Tilburg University, 2022), je pokazala, da so najnižjo povprečno pripravljenost za goljufanje pri plačevanju davkov izrazili prebivalci Švedske in Finske, kjer se vrednosti gibljejo med 5,71 % in 10,97 %. Najvišjo pripravljenost pa so pokazali anketiranci iz Belorusije in Ukrajine, z vrednostmi med 26,75 % in 32,00 %, kar prikazuje slika 5.

Slika 5: Povprečna vrednost pripravljenosti goljufanja pri plačilu davkov (0 – nikoli, 100 – vedno)

Vir: Tilburg University (2022).

Torgler (2003); Torgler (2012) je izvedel longitudinalno študijo davčne morale v državah srednje in vzhodne Evrope ter vanjo vključil tudi Slovenijo. Naslanjal se je na podatke mednarodne in evropske raziskave vrednot. Podatki longitudinalnih raziskav kažejo, da Slovenija sodi med države z najvišjo davčno moralo med obravnavanimi državami, takoj za Madžarsko in Bolgarijo. Torgler (2003); Torgler (2012) je ugotovil, da je med letoma 1999 in 2008 zaznan dvig davčne morale v štirih od desetih obravnavanih držav, tudi v Sloveniji, kar prikazuje tabela 1. Podatki za leto 2008 kažejo, da je delež davčne morale v Sloveniji znašal približno 45,3 %. Izražanje davčne morale v odstotkih pomeni delež prebivalstva, ki se v anketi strinja z izjavo, da izogibanje plačevanju davkov ni »nikoli opravičljivo« (Torgler, 2012). Na primer, če je davčna morala v Sloveniji leta 2008 znašala 45,3 %, to pomeni, da je skoraj polovica vprašanih izrazila visoko stopnjo etične zavezanosti k plačevanju davkov. Glede na podatke študije Torgler (2012) je bila davčna morala v Sloveniji leta 2008 ($dm_{2008} = 45,3$) bistveno nižja kot leta 1999 ($dm_{1999} = 68,5$), torej v zgodnjem obdobju po prehodu v nov družbeni in ekonomski sistem. Podatki raziskave Torgler (2012) kažejo tudi, da je davčna morala pri ženskah višja kot pri moških, najvišja pa je bila zaznana pri osebah, starejših od 50 let.

Tabela 1: Davčna morala v izbranih državah srednje in vzhodne Evrope v letih 1999 in 2008

Država	1999	2008	$d_{2008-1999}$
Bolgarija	2,316	2,391	0,08
Česka	2,209	1,923	-0,29

se nadaljuje

Tabela 1: Davčna morala v izbranih državah srednje in vzhodne Evrope v letih 1999 in 2008 (nad.)

Država	1999	2008	$d_{2008-1999}$
Estonija	1,563	1,259	-0,30
Madžarska	2,252	2,536	0,28
Latvija	2,113	1,561	-0,55
Litva	1,433	1,546	0,11
Poljska	2,228	1,809	-0,42
Romunija	1,970	1,775	-0,20
Slovaška	2,181	1,925	-0,26
Slovenija	2,122	2,265	0,14

Vir: prirejeno po Torgler (2003) in Torgler (2012).

Baloh (2010) je izvedla raziskavo davčne morale med odraslimi v Sloveniji (65 % zaposlenih v javnem, preostanek pa v zasebnem sektorju). Po mnenju udeležencev raziskave je davčna zakonodaja v Sloveniji zapletena in nerazumljiva, davčnim temam pa so namenjali razmeroma malo pozornosti. Raziskava je pokazala nizko raven zaupanja v pravni sistem in nezadovoljstvo z delovanjem davčnega organa. Udeleženci so menili, da so glavni razlogi za davčne utaje v Sloveniji človeški pohlep, previsoko davčno breme in slab nadzor. Baloh (2010) še ugotavlja, da je davčna morala višja med posamezniki z višjimi dohodki, med tistimi z višjo izobrazbo in da z naraščajočo starostjo tudi davčna morala narašča. Žugman Šavc (2012) je prav tako proučevala stopnjo davčne morale in dejavnike njenega vpliva med odraslimi osebami v Sloveniji. Povprečna vrednost strinjanja z izjavo »Ne goljufam pri davkih, četudi se mi ponudi priložnost« na lestvici od 1 do 5 je znašala 3,8 ($\sigma = 1,32$), medtem ko statistično značilne razlike med spoloma niso bile ugotovljene. Najnižja raven davčne morale je bila zaznana med odraslimi, starimi med 40 in 49 let, s srednješolsko izobrazbo in med samozaposlenimi. Hauptman in Matajič (2014) sta v okviru empirične analize, izvedene med podjetniki na območju severovzhodne Slovenije, ugotovili, da se 61 % udeležencev ni strinjalo s trditvijo »Goljufam pri davkih, če se ponudi priložnost« (60 % moških in 40 % žensk). Povprečje pri tej trditvi je znašalo 2,3, pri čemer, nižja kot je vrednost, manj je posameznikov, ki goljufajo pri davkih, če se ponudi priložnost – in višja je njihova davčna morala.

Raziskava davčne morale med podjetniki v Zgornji Savinjski dolini (Lešnik, 2014) je pokazala, da ni statistično značilnih razlik v davčni morali glede na velikost podjetja ali organizacijsko strukturo. Indeks davčne morale v raziskavi Čokec in Križman (2014) znaša v povprečju okoli 3,0 in z naraščajočo starostjo narašča. Raziskava je potrdila tudi statistično pomembne razlike glede na stopnjo izobrazbe in zaposlitveni status.

Williams in Horodnic (2016) ugotavljata, da Slovenija izkazuje višjo davčno moralo v primerjavi s povprečjem držav EU. Raziskava Okorn (2016) med malimi podjetniki je pokazala, da je povprečna stopnja davčne morale 2,71 med moškimi in 3,17 med ženskami,

najnižja stopnja (2,57) pa je bila zaznana v starostni skupini od 51 do 60 let. Tomašević (2016) je ugotovila razmeroma visoko davčno moralo med anketiranimi mikro in malimi podjetniki v Sloveniji ter njihovimi računovodji. Ob tem je izpostavila, da zgolj uporaba podatkov o stališčih podjetnikov do davčnega izogibanja ni povsem zanesljiva in da je merjenje mogoče pomembno izboljšati z vključitvijo stališč njihovih računovodij. Kenjar (2017) in Hribšek (2018) ugotavljata, da imajo prosocialno naravnani udeleženci raziskav višjo davčno moralo. Tudi raziskava, izvedena med podjetniki v Sloveniji (Begič, 2021), je pokazala razmeroma visoko stopnjo davčne morale, pri čemer je bila upravičenost utajevanja davkov prepoznana kot najvplivnejši dejavnik davčne morale.

Za obravnavane raziskave davčne morale v Sloveniji, izvedene v obdobju 2010–2021, je značilno, da so bile izvedene na različnih ciljnih skupinah in z zelo raznolikimi metodološkimi pristopi, zaradi česar medsebojno niso nujno neposredno primerljive. Kljub temu vse raziskave kažejo razmeroma visoko stopnjo davčne morale in potrjujejo njeno odvisnost od individualnih, demografskih in institucionalnih dejavnikov. Velja poudariti, da ima po ugotovitvah Čokelc in Križman (2014) na izboljšanje davčne morale najmočnejši vpliv dobro poznavanje davčnega sistema.

4 FINANČNO IN DAVČNO OPISMENJEVANJE TER VPLIV NA DAVČNO MORALO

4.1 Splošno o pismenosti in njenem pomenu v sodobni družbi

Pismenost – bralna, matematična, naravoslovna, finančna, davčna ali katera koli druga – je trajno razvijajoča se sposobnost posameznikov za uporabo simbolnih sistemov v vsakdanjem življenju (Kočar in drugi, 2016; Nacionalna komisija za razvoj pismenosti, 2006). UNESCO (2004) jo opredeljuje kot sposobnost razumevanja, interpretacije, ustvarjanja in komuniciranja prek različnih medijev. Pismenost ni zgolj poznavanje osnovnih spretnosti branja, pisanja in računanja, temveč omogoča aktivno vključevanje posameznika v družbo in razvoj osebnosti (Šket, 2012).

Šket (2012) navaja, da se pismenost začne razvijati v otroštvu skozi izobraževanje, saj spodbuja oblikovanje vedenja, aktivno vključevanje in osebnostni razvoj. Temeljne pismenosti so pomembne za celoten kognitivni razvoj in ključne za uspešno soočanje z izzivi sodobne družbe. Vončina (2006) izpostavlja stališče Allana Luka, da se izobraževalni sistemi naprednih in postindustrijskih držav zavedajo potrebe po spremembah zaradi nove ekonomije, medkulturnih odnosov, družbenih identitet in tehnologij. Kljub temu šolski kurikularni in evalvacijski sistemi temeljijo na zastarelih pristopih, prilagojenih preteklim ekonomskim in družbenim razmeram, kar otežuje prilagajanje sodobnim izzivom.

Internet, sodobna tehnologija in digitalizacija so pomembno spremenili naravo, pomen in razumevanje pismenosti. Pismenost v najširšem pomenu besede je v informacijski dobi eno

najpomembnejših sredstev za doseganje različnih ciljev na osebni in družbeni ravni (Knaflič, 2001). Pismenost tako vključuje temeljne (branje, pisanje, računanje, delo z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo) in socialne (komunikacija, demokratično odločanje itd.) spretnosti, idejo vseživljenjskega učenja in načela aktivnega državljanstva. Ravno zaradi nenehnega družbenega razvoja se razumevanje pismenosti spreminja oziroma nadgrajuje (Ileršič, 2007).

Tehnološka revolucija ob koncu 20. stoletja je močno vplivala na vse vidike življenja in pospešila globalizacijo gospodarstva. Avtomatizacija je zmanjšala potrebo po rutinskih kognitivnih in obrtniških spretnostih ter hkrati povečala povpraševanje po visoko zahtevnih kognitivnih in komunikacijskih spretnostih. Sodobni trg dela zato vse bolj poudarja pomen obdelave informacij in medosebnih veščin (OECD, 2015a). Spretnosti so ključne kompetence za procesiranje informacij, saj omogočajo dostopanje, razumevanje, analiziranje in uporabo besedilnih ter matematičnih informacij (npr. slike, grafi). So bistvene za trg dela, izobraževanje in družbeno vključevanje, saj so zelo prenosljive in učljive. V tehnološko bogatih okoljih postaja sposobnost upravljanja z informacijami ter reševanja problemov enako pomembna kot razumevanje besedil in matematičnih vsebin. Raziskava PIAAC (2013–2015) je pokazala, da so odrasli v Sloveniji med 16. in 65. letom starosti pod mednarodnim povprečjem pri besedilnih, matematičnih in problemskih spretnostih, pri čemer več kot 400.000 odraslih dosega le najnižje ravni teh spretnosti, kar nakazuje, da gre za množični pojav, ki terja celovit pristop (Andragoški center Slovenije, 2016).

Po podatkih Združenih narodov (United Nations, 2024) na svetu živi okrog 8 milijard ljudi, od tega okrog 25 % ali 2 milijardi otrok (mlajših od 15 let) ter okrog 1,2 milijarde ali 15 % mladih, starih od 15 do 24 let. Obe starostni skupini predstavljata danes skupaj kar 40 % svetovnega prebivalstva (v Sloveniji je leta 2024 delež otrok, starih od 0 do 14 let, znašal 14,7 % celotne populacije, medtem ko je delež mladih, starih od 15 do 24 let, znašal 9,7 % celotne populacije; SURS, 2024). UNESCO (2024a) ob tem izpostavlja, da 250 milijonov otrok in mladostnikov ni vključenih v izobraževalni sistem, kar vpliva na prihodnji razvoj družbe. Zato je ključnega pomena razvoj temeljnih ter vse bolj pomembnih zvrsti pismenosti, kot sta finančna in davčna pismenost. Nedavne finančne krize so poudarile potrebo po spodbujanju družbene odgovornosti ter krepitvi finančnega upravljanja in davčne skladnosti.

Nacionalni program vzgoje in izobraževanja 2023–2033 (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2024) izpostavlja, da mora učni proces učence pripraviti na življenje v družbi s spodbujanjem različnih vrst pismenosti, državljske vzgoje, podjetnosti, trajnostnega razvoja in bralne kulture. Obvladovanje ključnih spretnosti in temeljnih pismenosti ob uporabi informacijske tehnologije bo ključno za prihodnje izobraževanje, delo in vsakdanje življenje.

Številne raziskave so pokazale, da strokovni in vodstveni delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih ključno vplivajo na kakovost poučevanja ter uspeh učencev (Postholm, 2018).

Usposobljeni in cenjeni učitelji so bistveni za doseganje izobraževalnih ciljev Agende 2030. Po vsem svetu primanjkuje približno 69 milijonov učiteljev, številni pa nimajo ustreznih kvalifikacij za učinkovito odzivanje na spremembe v izobraževanju. Od učiteljev se danes vse bolj pričakuje, da bodo za zagotovitev celostnega razvoja svojih učencev skozi proces vseživljenjskega učenja skrbeli za razvoj novih spretnosti in pridobivanje aktualnih kompetenc. Hitro spreminjajoče se družbe, gospodarstva in tehnologije pozivajo tudi k inovacijam v izobraževanju za ustvarjanje učnih okolij 21. stoletja in pogojev za uspeh izobraževalnih sistemov.

Mednarodna raziskava o poučevanju in učenju (angl. Teaching and Learning International Survey, v nadaljevanju TALIS) 2018 (Pedagoški inštitut, 2019) je pokazala, da se v državah OECD kar 80 % učiteljev zavzema za inovativno poučevanje, 74 % pa jih je odprtih za spremembe in iskanje novih rešitev. V Sloveniji inovativnost podpira 85 % osnovnošolskih in več kot 70 % srednješolskih učiteljev. Zato je izobraževalni prostor okolje priložnosti za dvig ravni vseh oblik pismenosti, kar posledično prispeva k višji ravni skladnosti plačevanja javnofinančnih obveznosti.

4.2 Finančno opismenjevanje

V sodobnem, hitro razvijajočem se finančnem okolju je sposobnost upravljanja osebnih financ ključna za stabilnost in neodvisnost. Razumevanje finančnih konceptov ni več prednost, temveč nujnost za sprejemanje premišljenih odločitev. Finančna pismenost je zato v današnjem svetu osnova za razumevanje davčnega sistema, saj posameznikom omogoča boljše upravljanje osebnih financ in razumevanje vpliva davkov na njihovo blaginjo. Mladi odrasli se soočajo z novimi finančnimi izzivi, pri čemer jim pomanjkanje znanja lahko povzroči dolgotrajne težave. Čeprav so večši digitalnih orodij, to ne pomeni, da razumejo finančna tveganja v digitalnem prostoru.

Finančna pismenost po definiciji OECD (2012) predstavlja kombinacijo zavedanja, znanja, spretnosti, odnosa in obnašanja, ki so potrebni za dobre finančne odločitve in vodijo v finančno blaginjo. Po definiciji Svetovne banke (World Bank, 2010) je finančna pismenost sposobnost razumevanja osebnih financ ter se nanaša na ozaveščenost in poznavanje ključnih finančnih konceptov, potrebnih za upravljanje osebnih financ. Atkinson in Messy (2012) sta opredelila finančno pismenost kot kombinacijo ozaveščenosti, znanja, veščin in vedenja, ki je potrebna za ustrezno finančno odločanje in doseganje lastne finančne blaginje. Finančna pismenost je ena od sestavin finančne sposobnosti – izražena je kot informiranost o financah in finančnih trendih ter razumevanje oziroma poznavanje finančnih produktov in storitev, pojmov in tveganj (Ministrstvo za finance Republike Slovenije, 2010). Finančna pismenost tako zajema osnovne pismenosti – bralno in matematično pismenost – in je obenem njuna nadgradnja, saj zahteva več znanja in veščin na specifičnem, tj. finančnem področju (Mason in Wilson, 2000). Pri tem veljajo vsa načela splošne pismenosti, poleg tega pa tudi in predvsem razumevanje ter sposobnost uporabe finančnih podatkov pri sprejemanju

odločitev. V tem kontekstu finančna pismenost ne predstavlja ločene vrste pismenosti, temveč jo razumemo kot preplet splošne bralne in matematične pismenosti ter drugih temeljnih znanj in veščin, povezanih z osebnimi in siceršnjimi finančnimi zadevami (Starček in Trunk, 2013).

Študija Hilgert in drugi (2003) je pokazala, da posamezniki z večjim finančnim znanjem manj občutijo finančni stres in se bolje spopadajo s krizami. Finančna pismenost ne koristi le posameznikom, temveč zmanjšuje potrebo po socialnih transferjih in spodbuja gospodarsko rast. Atkinson in Messy (2012) ugotavljata, da finančno izobraževanje spodbuja enakost in socialno vključenost, saj posameznikom omogoča učinkovito upravljanje financ, kot so varčevanje, investiranje in načrtovanje za upokožitev. Po podatkih OECD (2012) so finančno neizobraženi posamezniki bolj dovzetni za prevare in napačne finančne odločitve, kar lahko vodi v resne težave. Pomanjkanje znanja jim otežuje prepoznavanje tveganih naložb in razumevanje pogojev finančnih produktov, zato je finančno izobraževanje ključno tudi za zaščito pred škodljivimi praksami.

Rezultati raziskave Eurobarometer (Evropska komisija, 2023) kažejo nizko finančno pismenost v EU, saj ima le 18 % državljanov visoko stopnjo, 64 % srednjo in 18 % nizko finančno pismenost. Prav tako so velike razlike že med državami v EU, pri čemer več kot 25 % visoko finančno pismenih prebivalcev najdemo le na Nizozemskem, Švedskem, Danskem in v Sloveniji. Pokazalo se je tudi, da imajo mladi na splošno slabše finančno znanje, poleg tega pa je njihovo finančno ravnanje tudi manj preudarno kot pri starejših. Pogostejše jih privlačijo tvegani finančni instrumenti, kot so kriptosredstva, ter zaupajo družbenim medijem kot viru informacij. Zato so pobude za dvig finančne pismenosti pri mladih ključnega pomena. Raziskave opozarjajo tudi na potrebo po finančnem izobraževanju žensk, mladih, oseb z nižjimi dohodki in nižjo stopnjo izobrazbe.

Raziskava o finančni pismenosti Standard & Poor's Ratings Services je leta 2014 pokazala, da je v Sloveniji 44 % prebivalstva finančno pismenega, kar je v primerjavi z nordijskimi ter večino drugih evropskih držav majhen delež (Standard & Poor's Ratings Services, 2014). Leta 2019 je Slovensko zavarovalniško združenje po metodologiji OECD/INFE izvedlo raziskavo o finančni pismenosti med Slovenci, ki je pokazala, da so najmanj finančno pismeni odrasli med 25. in 34. letom ter med 55. in 65. letom, medtem ko so najstarejši (65–75 let) dosegli najvišji indeks finančne pismenosti (Slovensko zavarovalniško združenje, 2019). Tudi rezultati drugih raziskav v Sloveniji (Zavod za finančno opismenjevanje, 2019; Vezovišek in partnerji, 2020; Rode, 2022) kažejo nizko finančno pismenost pri mladih (18–29 let) in starejših (56–65 let). Slovenski 15-letniki so v raziskavi programa za mednarodno ocenjevanje učencev (angl. Programme for International Student Assessment, v nadaljevanju PISA) 2012 dosegli podpovprečne rezultate glede na povprečje držav OECD (Andragoški center Slovenije, 2022). Uvrstili so se na 9. do 14. mesto od skupno 18 mest. Njihovi rezultati so bili pod povprečjem OECD-13 (Zavod RS za šolstvo, 2020).

Cilj finančnega izobraževanja je, kot navajata Atkinson in Messy (2012), omogočiti vsem priložnost za finančno rast in stabilnost. Čeprav popolna finančna enakost morda ni dosegljiva, se lahko razlike med bogatimi in revnimi bistveno zmanjšajo, kar prispeva k bolj pravični in uravnoteženi družbi. Pomembno je izpostaviti, da finančno izobraževanje ni enkratno dejanje, temveč vseživljenjski proces. Trgi in finančni produkti se nenehno spreminjajo, zato je nujno, da posamezniki stalno posodablajo svoje znanje in spretnosti. Remund (2010) poudarja, da je finančna pismenost dinamičen koncept, ki vključuje ne le poznavanje finančnih konceptov, temveč tudi sposobnost njihove uporabe v različnih življenjskih situacijah.

Večina analiz in raziskav kaže na nizko raven finančne pismenosti tako v Sloveniji kot po svetu, kar je pričakovano, saj večina ljudi ni bila deležna izobraževanj s področja finančne pismenosti. Kaže se potreba po javnih izobraževalnih programih, dostopnih celotni populaciji, tudi ranljivim ciljnim skupinam, ki so v tem pogledu v najšibkejšem položaju.

Evropska komisija in OECD sta na osnovi teh ugotovitev pripravili skupni okvir za finančno usposobljenost otrok in mladih, da bi izboljšali njihovo finančno pismenost in pripravljenost na sprejemanje informiranih finančnih odločitev. Cilj je vzpostaviti skupno razumevanje osnovne finančne pismenosti med državami članicami in izvajalci ter podpreti razvoj politik, programov in učnega gradiva za finančno opismenjevanje (Evropska Komisija 2023).

Leta 2010 je bil v Sloveniji sprejet Nacionalni program finančnega izobraževanja kot sistematičen pristop k dvigu finančne sposobnosti posameznikov (Medresorska delovna skupina za pripravo Nacionalnega programa finančnega izobraževanja, 2009). Na njegovi osnovi so bili izvedeni številni projekti za krepitev finančne pismenosti. Leta 2013 je izšel učbenik Finančna pismenost (Kozmus, 2013), Vezovišek in Lubej (2016) pa sta pripravila priročnik za učitelje finančnega opismenjevanja mladih v osnovnih in srednjih šolah. Vrsto projektov za krepitev finančne pismenosti izvajajo banke, Ljubljanska borza, Združenje bank Slovenije, zavarovalnice in revija Moje finance idr. Zveza ljudskih univerz Slovenije je razvila program Kako obvladati osebne finance (Zveza ljudskih univerz Slovenije, 2017).

Na osnovi sprejetih strateških dokumentov je v Sloveniji zaznati okrepljen in bolj sistematično naravnani pristop h krepitvi finančne pismenosti. V Strategiji razvoja Slovenije 2030 (Šooš in drugi, 2017) je opredeljen cilj, da bomo z izboljšanjem finančne pismenosti dosegli dvig znanj in spretnosti za kakovostno življenje in delo ter s tem prispevali k odpornosti, družbeni odgovornosti in učinkovitejšemu delovanju finančnega sistema nasploh. V krovnem dokumentu Načrta okrevanja in odpornosti (v nadaljevanju NOO) je finančna pismenost vključena v ukrepe, namenjene lažji integraciji v družbo in na trg dela. Aktivnosti NOO na tem področju so usmerjene v prenovi izobraževalnih programov s prenovi programskih dokumentov na celotni ravni izobraževanja z umeščanjem digitalnih kompetenc in kompetenc za trajnostni razvoj, na določenih stopnjah izobraževanja pa tudi novih vsebin temeljnih znanj računalništva in informatike ter finančne pismenosti (2021–2026) (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2021).

Zavod RS za šolstvo je razvil priporočila, didaktične pristope in izvedbene kurikule za finančno pismenost ter izdal priročnika Razvijanje finančne pismenosti in Spodbujanje razvoja pismenosti v vrtcu in šoli – bralna, naravoslovna, matematična in finančna pismenost (Sirnik in drugi, 2022; Mršnik in drugi, 2022). Konzorcij srednjih šol in gimnazij Slovenije izvaja projekt Digitrajni učitelj za dvig kompetenc strokovnih delavcev v izobraževanju na področjih digitalne, trajnostne in finančne pismenosti. Andragoški center Slovenije (2024) je razvil več programov za krepitev finančne pismenosti odraslih, med njimi Pot do finančne svobode, Seniorji v akciji, Obvladujem svoje finance in Krepitev finančne pismenosti odraslih.

Pregled programov in projektov finančne pismenosti v Sloveniji kaže na okrepljeno zavedanje pomena finančnega izobraževanja. Slovenija sledi mednarodnim smernicam, pri čemer so vsebine namenjene tako otrokom, mladostnikom, odraslim kot tudi starejšim in učiteljem.

4.3 Davčno opismenjevanje

Dvig znanja o davkih je ključen za povečanje davčnih prihodkov in skladnosti (OECD, 2015a; OECD, 2020a). Izobraževanje davkoplačevalcev po njihovem mnenju krepi davčno kulturo in razumevanje, da so davki sestavni del odnosa med državljani in državo (OECD, 2021b). Med drugim spodbuja prostovoljno izpolnjevanje davčnih obveznosti ter krepi zaupanje v davčne organe, kar vodi v večjo skladnost (Gunaasih, 2022; Kumi in Kwasi, 2023).

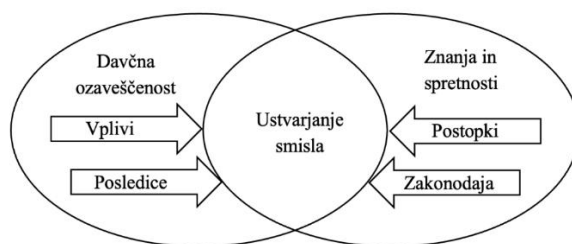
Moore (2019) ter Craig in Slemrod (2022) opozarjajo, da zgolj informiranje o davkih ne zadošča, zato postajajo družbeni mediji pomembno orodje za ozaveščanje davkoplačevalcev (Juliobenedrick in drugi, 2023). Kirchler (2007) dodaja, da višja davčna pismenost spodbuja večjo pripravljenost za izpolnjevanje davčnih obveznosti. OECD (2010) predlaga reforme za izboljšanje ozaveščenosti javnosti in preglednosti davčnega sistema, saj menijo, da bi se s tem dvignila davčna skladnost davkoplačevalcev.

Pomen ozaveščanja državljanov o davkih je OECD nadgradil z globalnim pregledom pobud in aktivnosti držav na področju gradnje davčne kulture, skladnosti in državljanstva skozi mehanizme izobraževanja davkoplačevalcev (OECD, 2015b). Vsem pobudam in ukrepom je skupen njihov namen, in sicer preoblikovanje odnosa med davkoplačevalci, davčnimi sistemi in davčnimi upravami v obojestransko korist njim in družbi kot celoti (OECD, 2021a). Poleg tega Mascagni in Santoro (2018) poudarjata, da vsebina pobud na področju davčnega izobraževanja ne bi smela le izboljšati odnosa in dožemanja pomena doslednega plačevanja davkov, kar bi imelo za posledico višjo stopnjo skladnosti, ampak bi morala imeti tudi pozitivne učinke v smislu družbene odgovornosti in aktivnega državljanstva. To je, kot poudarjata, pomembno za izgradnjo države ter zaupanje državljanov v državne institucije in davčni sistem.

Na konceptualizacijo in operacionalizacijo pojma davčne pismenosti je v zadnjem desetletju močno vplivala tudi strokovna in znanstvena skupnost. Gre za razmeroma nov pojem. Številne definicije davčne pismenosti se nanašajo na sposobnost (ali potrebno znanje in spretnosti) za upravljanje davčnih obveznosti (Bardai, 1992; Razman in Ariffin, 2000; Waris in Murangwe, 2012; Bhushan in Medury, 2013). Davčna pismenost po Cvrle (2015) predstavlja eno od razsežnosti finančne pismenosti, ki se nanaša na posedovanje specifičnega, davčno usmerjenega finančnega znanja in matematičnih veščin, potrebnih za izračun davčnih obveznosti. Davčno opismenjevanje je namenjeno pomoči posameznikom pri pridobivanju informacij o davkih in razlagi davkov znotraj nacionalnih in mednarodnih davčnih sistemov. Cvrle (2015) davčno pismenost definira kot posameznikovo razumevanje davčne zakonodaje v zvezi z davčno obveznostjo, izpolnjevanje njenih davčnih obveznosti ter samostojno ocenjevanje možnih davčnih tveganj v svojem finančnem poslovanju. Bornman in Wassermann (2020) opredeljujeta davčno pismenost kot dinamičen proces razvijanja veščin in spretnosti za zavedanje in razumevanje dejavnikov, ki vplivajo na davčne odločitve in iz njih izhajajoče posledice, ter za učinkovito iskanje rešitev pri zapletenih davčnih izzivih. Če je davčna pismenost proces, na osnovi katerega se sprejemajo informirane odločitve, potem je ustvarjanje smisla njen ključni element.

Slika 6 predstavlja konceptualni okvir davčnega opismenjevanja kot procesa. Ko se posameznikova davčna ozaveščenost poveže z njegovim davčnim znanjem, je sposoben osmisлити, kar ve, da bi dosegel želeni rezultat oziroma se lahko premišljeno odloči, ali bo ravnal davčno skladno ali ne. V ta proces se vključujejo tudi drugi dejavniki, kot so individualne in družbene norme, zaznave, stališča in davčna morala, ki vplivajo na posameznika. Konceptualni okvir ponazarja tri elemente davčne pismenosti, in sicer davčno ozaveščenost, kontekstualno znanje in veščine ter ustvarjanje smisla oziroma informirano odločanje. Davčna ozaveščenost se nanaša na posameznikovo razumevanje njegove vloge v fiskalni menjavi ali družbeni pogodbi z državo. To zavedanje je osnova okvira, saj je nujen pogoj za davčno pismenost. Drugi element obsega postopkovno in pravno komponento kontekstualnega znanja in spretnosti. Postopkovni okvir omogoča upoštevanje znanja in veščin, potrebnih za interakcijo z davčnimi organi in za skladnost davčnih evidenc. Pravni oziroma zakonodajni okvir se nanaša na razumevanje obdavčitve. Ustvarjanje smisla obsega angažiranost zavezancev pri izpolnjevanju davčnih obveznosti kot rezultat družbene konstrukcije njihove zavesti in znanja, ki temelji na njihovih lastnih zaznavah.

Slika 6: Konceptualni okvir davčne pismenosti

Vir: prirejeno po Bornman in Wassermann (2020).

Čeprav ni enotne definicije izobraževanja davkoplačevalcev, je to po Cirman in drugi (2022) sredstvo za opolnomočenje davkoplačevalcev, ki jim daje znanje in orodja, da lažje razumejo davčni sistem, okrepijo svojo davčno moralo in povečajo davčno skladnost. Izobraževanje davkoplačevalcev ni le strategija za povečanje davčnih prihodkov. Gre za spodbujanje zavezanosti skupnemu dobremu, pri čemer se poudarjata družbena vrednost davka in njegova povezava z javnofinančnimi izdatki (OECD, 2015b). Sicer pa se znanje o davkih (angl. tax knowledge), kot element davčne pismenosti, nanaša na različna področja (Palil in Mustapha, 2011): odgovornosti in pravice davkoplačevalcev, poznavanje dohodkov iz delovnega razmerja, dividend in obresti, davčne olajšave, ozaveščenost o prekrških, kaznih in globah v primeru kršitev. Davčno izobraževanje je pomembno tako za posameznike kot za podjetja in širšo družbo, saj, kot navaja Smith (2020), izboljšuje razumevanje in pravilnejšo uporabo davčnih predpisov, kar posledično prispeva k višji učinkovitosti davčnega sistema.

Oseba, ki je davčno pismena, pozna osnovne pojme obdavčitve, osnovne funkcije davčnega sistema, sledi spremembam in razvoju davčnega področja, pozna pravice davčnih zavezancev, zna spremljati porabo davkov, ima pozitiven odnos do obdavčitve, ima visoko davčno moralo, pozna vlogo davka v osebnem proračunu in zna izpolnjevati davčne obveznosti. V tem smislu je davčna pismenost dopolnjena z vedenjsko razsežnostjo, potem ko je prešla skozi kognitivne in čustvene razsežnosti (Yılar in Akdağ, 2017). Po drugi strani pa, če posamezniki ne poznajo osnovnih konceptov obdavčevanja in nimajo potrebnih matematičnih veščin, so bolj nagnjeni k zadolženosti ali neizpolnjevanju svojih davčnih obveznosti. Po Gerger in drugi (2019) obstaja močna povezava med davčnim znanjem oziroma razumevanjem in finančno pismenostjo. Brackin (2014) poudarja, da je davčna pismenost del finančne pismenosti, saj vpliva na celotno finančno stanje osebe. Davčno izobraževanje po Brigham (2018) prispeva tudi k izboljšanju finančne pismenosti. Razumevanje davčnih predpisov je namreč tesno povezano z osnovnimi finančnimi koncepti, kot so dohodki, odhodki, prihranki in naložbe. Posamezniki, ki se naučijo pravilno obračunavati davke in izkoristiti davčne olajšave, lahko bolj učinkovito načrtujejo svoje finance in zmanjšajo finančna tveganja. Bornman in Wassermann (2018) pravita, da je koncept davčne pismenosti mogoče opredeliti tako, da ima univerzalen pomen in vključuje skupne elemente koncepta davčnega znanja.

4.4 Davčna pismenost in davčna morala

Eden ključnih vidikov pomena davčnega izobraževanja je spodbujanje skladnosti z davčnimi predpisi. Davčne utaje predstavljajo resen izziv za državni proračun, saj zmanjšujejo vire, ki so na voljo za javne storitve, kot so zdravstvo, izobraževanje, varnost in javna infrastruktura. Posamezniki z višjo stopnjo finančne izobraženosti običajno bolje poznajo davčno zakonodajo, kar vodi do manj napak pri izpolnjevanju davčnih obveznosti in posledično povečuje davčno skladnost (Smith, 2020). Skladnost z davčnimi predpisi ni pomembna le zaradi izogibanja kaznim, temveč tudi zaradi ohranjanja zaupanja v delovanje davčnega

sistema, kar je ključno za stabilnost javnih financ (Kellner, 2019). Poleg tega ima davčno izobraževanje pomembno vlogo pri krepitvi družbene odgovornosti. Plačevanje davkov je temeljni način, kako posamezniki in podjetja prispevajo k delovanju države in blaginji družbe. Brez zadostnih davčnih prihodkov država ne more zagotavljati ključnih javnih storitev, kot so zdravstvo, izobraževanje in socialna varnost. Ko se posamezniki zavedajo pomembnosti svojega prispevka v obliki plačanih davkov, se povečuje njihova pripravljenost za izpolnjevanje davčnih obveznosti. To je ključno za vzpostavitev pravičnega in trajnostnega davčnega sistema, ki temelji na načelih enakopravnosti in solidarnosti (Jones, 2017). Davčno izobraževanje ni pomembno zgolj za posameznike, temveč tudi za podjetja. Poznavanje davčnih predpisov podjetjem omogoča učinkovitejše načrtovanje poslovanja in zmanjševanje davčnih tveganj. Pravilno davčno načrtovanje jim omogoča tudi boljše izkoriščanje davčnih spodbud, ki jih država nudi za spodbujanje gospodarske rasti. Poleg tega zavedanje o davčnih obveznostih in pravicah prispeva k boljši komunikaciji s pristojnimi davčnimi organi, kar zmanjšuje možnosti za davčne spore in krepi finančno varnost podjetij (Taylor, 2021).

Vrsta študij je pokazala nizko raven razumevanja bistvenih konceptov davčne politike in njihov negativni vpliv na davčno skladnost (Roberts in drugi, 1994; Alm in drugi, 1993; Alm in drugi, 2017; Alm, 2019). Eriksen in Fallan (1996) sta ugotovila, da ustrezne informacije o davkih vplivajo na višjo raven davčne skladnosti in posledično zmanjšanje davčnih utaj. Raziskava Niemirowski in drugi (2003) je pokazala na pozitiven vpliv davčnega znanja davkoplačevalcev na izpolnjevanje njihovih davčnih obveznosti. Book (2003) poudarja, da nizka davčna pismenost posameznika pomembno vpliva na njegovo negativno davčno vedenje in višjo stopnjo davčnih utaj. Ko se državljani zavedajo pomena plačevanja davkov, se povečuje njihovo zaupanje v vlado, medtem ko nepopolno ali pomanjkljivo razumevanje povzroča višjo raven nezaupanja (Kirchler in drugi, 2008). Rezultati raziskave Mutascu in Danuletiu (2013) so pokazali, da je zelo nizka pismenost povezana z manjšimi davčnimi prihodki države. Davčno nepismene osebe imajo lahko nenamerno višjo raven davčne neskladnosti (Chardon in drugi, 2016). Tudi Gerger in drugi (2019) ugotavljajo močno vez med davčno pismenostjo in izpolnjevanjem davčnih predpisov.

Rodriguez-Justicia in Thielen (2018) poudarjata pomen ozaveščenosti prebivalstva o koristih socialne države, ki se financira iz davčnih prihodkov, saj to pozitivno prispeva k prostovoljnemu izpolnjevanju davčnih obveznosti. Lusardi in Mitchell (2014) izpostavljata, da so posamezniki, ki so finančno in davčno pismeni, bolje opremljeni za dolgoročno finančno načrtovanje, kar zmanjšuje potrebo po davčnih utajah v primeru finančnih težav. Posamezniki, ki razumejo davčne procese in zakone, imajo večje zaupanje v pravičnost davčnega sistema in so zato bolj nagnjeni k prostovoljnemu izpolnjevanju svojih davčnih obveznosti (Torgler, 2007). Kadar so posamezniki prepričani, da je njihov prispevek v obliki plačanih davkov pravično porazdeljen in smiselno porabljen, to spodbuja višjo davčno moralo in skladnost (Alm in Torgler, 2006). Clifford in Jairus (2013) pri tem dodajata, da so številni programi izobraževanja davkoplačevalcev pokazali, da izboljšana davčna morala

poveča davčno skladnost. Rezultati študije Kurniawan (2020), izvedene med študenti, so prav tako pokazali na pozitiven vpliv davčnega izobraževanja na davčno znanje in bolj skladno vedenje davčnih zavezancev. Cirman in drugi (2022) so potrdili, da je udeležba mladih v kratkih programih usposabljanja na temo pomena plačevanja davkov, ki jih izvaja FURS, znatno povečala njihovo davčno moralo in skladnost pri davkih. Poleg tega Rodriguez-Justicia in Thielen (2018) poudarjata, da je pomembno dvigovati raven ozaveščenosti o neposrednih in posrednih koristih socialne države, financirane s fiskalnimi viri, saj to prispeva k višji ravni prostovoljnega plačevanja davčnih obveznosti.

Davčni sistemi so običajno kompleksni in se nenehno spreminjajo, kar davkoplačevalcem otežuje razumevanje zakonodaje in pravilno izpolnjevanje davčnih obveznosti. Pomanjkanje davčne pismenosti lahko vodi v nenamerno neskladnost, zato je ključno, da se posameznikom omogočita ustrezno izobraževanje in pomoč, ki jim bo pomagala bolje razumeti njihove davčne obveznosti in pravice (Cvrlje, 2014). Danes večina držav članic OECD priznava omejitve tradicionalnih pristopov krepitve skladnosti izpolnjevanja davčnih obveznosti in poudarja pomen programov usposabljanja davkoplačevalcev z namenom dviga davčne morale. Strokovnjaki, oblikovalci politik in znanstveniki priznavajo pomen obravnavanja nizke ravni davčne pismenosti in davčne morale pri posameznikih, vendar ostaja izziv, kje začeti in kaj storiti (Alexander in drugi, 2018). OECD in Mednarodna in iberoameriška fundacija za upravo in javne politike (International and Ibero-American Foundation for Administration and Public Policies – FIIAPP) poudarjata pomen razvoja inovativnih programov izobraževanja davkoplačevalcev za dvig davčne skladnosti. Pri tem izpostavljata, da je treba programe ozaveščanja o pomenu doslednega plačevanja davkov in o njihovih posledicah uvesti že v najzgodnejših obdobjih izobraževanja (OECD, 2015b). Ukrepi, ki so jih sprejeli v številnih državah sveta, kažejo jasno prepričanje, da je treba davčno opismenjevanje uvesti zgodaj in ga nato nenehno krepiti ter nadgrajevati (Alexander in drugi, 2018). OECD (2015b) zagovarjata razvoj inovativnih programov izobraževanja mladih na primarni in sekundarni ravni izobraževanja. Ta skupina prebivalstva je na ključni stopnji družbenega razvoja, uvedba programov davčnega opismenjevanja pa je sestavni del dviga aktivnega državljanstva in kasnejšega skladnega ravnanja.

5 PROGRAMI IN AKTIVNOSTI NA PODROČJU DAVČNEGA OPISMENJEVANJA V IZBRANIH DRŽAVAH

Svet je podvržen hitrim političnim, gospodarskim in družbenim spremembam, ki se odražajo v preobrazbah globalnega davčnega reda, kjer si večina držav prizadeva izboljšati svoj in tudi mednarodni davčni sistem ter ga prilagoditi novim okoliščinam. Pobude so usmerjene v boj proti izogibanju plačevanja davkov in v izgradnjo učinkovitejših davčnih uprav. Kot ugotavlja OECD (2021b), se veliko število držav, ki se pridružujejo vključujočemu okviru za izboljšanje mednarodnega davčnega sistema, zaveda, da je zagotavljanje oziroma povečanje davčnih prihodkov bistvenega pomena za vse države.

Sodelovanje z davkoplačevalci z namenom izboljšanja davčne kulture je skupni cilj številnih programov in iniciativ v razvitih državah in državah v razvoju. Izobraževanje davkoplačevalcev je sicer tesno povezano z lokalnimi gospodarskimi, družbenimi in kulturnimi stvarnostmi, a je vsem pobudam skupen njihov namen. Gre za preoblikovanje odnosa med davkoplačevalci, davčnimi sistemi in davčnimi upravami v obojestransko korist njim in družbi kot celoti (OECD, 2021c).

Rezultati raziskave OECD (2021a) so pokazali, da davčne uprave dajejo velik poudarek izobraževanju prihodnjih davčnih zavezancev. Od 59 anketiranih držav jih je 27 izvajalo vsaj en tovrstni program, v 12 državah pa se jih je izvajalo več. Pristopi po državah so različni. Za večino držav je značilno, da se programi izvajajo za otroke in mladostnike v šolah. Izvajajo jih tako učitelji kot uradniki davčnih uprav. Osrednji namen programov je predstaviti pomen plačevanja davkov. V nadaljevanju so na kratko predstavljeni ključni poudarki izobraževalnega sistema v izbranih državah, dosežki 15-letnikov na področju matematične, bralne in naravoslovne pismenosti (če podatki obstajajo) ter programi davčnega opismenjevanja.

OECD (2021a) v svojem poročilu Napredek finančne pismenosti v digitalni dobi: Posledice davčnega poučevanja ugotavlja, da v sodobnem globaliziranem svetu, kjer so mladi vse bolj vključeni v gospodarske in družbene procese, postaja davčno opismenjevanje ključno področje izobraževanja. Z vedno večjo digitalizacijo gospodarstva, naraščajočim vplivom podjetništva med mladimi ter hitrim dostopom do finančnih tehnologij se mladi že v zgodnjih letih soočajo z različnimi finančnimi izzivi.

Za potrebe analize so bile izbrane države, ki predstavljajo kombinacijo različnih geografskih območij, davčnih kultur in dosežkov na področju izobraževanja, kar omogoča primerjalni vpogled v različne pristope k davčnemu opismenjevanju.

5.1 Kanada

Delež oseb, starih od 25 do 34 let, brez srednješolske izobrazbe se je v Kanadi med letoma 2016 in 2023 zmanjšal za 2 odstotni točki. S 5 % je kar 9 odstotnih točk pod povprečjem OECD v letu 2023. V Kanadi je zaposlenih 59 % 25- do 34-letnikov brez srednješolske izobrazbe (povprečje OECD: 61 %), v primerjavi z 79 % tistih z višjo sekundarno ali postsekundarno neterciarno izobrazbo (povprečje OECD je 79 %). Delež prebivalcev, starih od 25 do 64 let, ki so pridobili splošno izobrazbo na terciarni ravni, je eden najvišjih med državami OECD. Kanadski 15-letniki po podatkih raziskave PISA 2022 sodijo med finančno najbolj pismene med vsemi državami, ki so sodelovale v raziskavi.

Kanadska davčna uprava (angl. Canada Revenue Agency – CRA) je že leta 1970 zasnovala dva programa davčnega usposabljanja za učitelje z naslovom Teaching Taxes, katerih namen je predstaviti davčne teme na dijakom in študentom prilagojen način. Teaching Taxes je program, v okviru katerega se dijaki in študentje seznani z osnovnimi informacijami o

obdavčevanju in spodbuja se njihova finančna pismenost. Teme programa vključujejo zgodovino davkov, osnove obdavčitve, razloge za plačevanje davkov, namen porabe davčnih prihodkov, pravice in odgovornosti davčnih zavezancev, zaposlitev in davke, izpolnjevanje dohodnine ter davčne ugodnosti. Program se izvaja v obsegu štirih šolskih ur, na voljo pa je tudi skrajšana različica z 90 minutami vsebine. Davčna uprava Kanade svoje izobraževalne vsebine deli tudi prek družbenih omrežij in se tako aktivneje povezuje z mlajšo populacijo (Buchanan, 2019).

Program CRA Outreach, ki ga izvaja Davčna uprava Kanade, je usmerjen v ozaveščanje in izobraževanje o ugodnostih in pravicah, ki so na voljo ranljivim skupinam prebivalstva (avtohtonim prebivalcem, priseljencem in beguncem, starejšim, mladim in študentom, invalidom, brezdomcem in posameznikom, ki se soočajo s stanovanjsko negotovostjo, ter osebam z nizkimi dohodki). Projekt izvajajo zaposleni kanadske davčne uprave v vseh regijah skozi vse leto, pri čemer nudijo informacije posameznikom in organizacijam. Pojasnjujejo tudi, katere podatke in listine mora posameznik predložiti, ko prejme zahtevek davčne uprave. Davčna uprava Kanade spodbuja program spodbuja Program za prostovoljno pomoč pri dohodnini (angl. Community Volunteer Income Tax Program – CVITP) v okviru katerega usposobljene organizacije nudijo brezplačno pomoč pri izpolnjevanju davčnih napovedi in svetovanje v manj zahtevnih davčnih zadevah. Aktivnosti programa se izvajajo na različne načine: osebni obiski uradnikov, informativna srečanja, sodelovanje uradnikov na dogodkih, predavanja in seminarji, razdeljevanje tiskovin s ključnimi informacijami za davkoplačevalce, spletni seminarji in delavnice.

Program je zasnovan tako, da zagotavlja čim večjo dostopnost informacij ciljnim skupinam, tudi v bolj odročnih delih države. Aktivnosti so usmerjene tudi v šolajočo se populacijo in se izvajajo v zavetiščih, naselbinskih organizacijah, domorodnih skupnostih, strokovnih združenjih, skupinah starejših, organizacijah, ki podpirajo invalide, ter na ravni pokrajinskih in občinskih oblasti. Glavni izzivi v programu so prilagajanje vsebin potrebam ciljnih skupnosti, iskanje učinkovitejših načinov za njihovo doseg ter prilagajanje gradiv tako po vsebini kot tudi po jeziku, kadar ta ni eden od uradnih jezikov. Davčna uprava Kanade je za namene programa zagotovila številne brošure, izvaja tudi brezplačne spletne seminarje (webinarje). V okviru programa so vzpostavljene t. i. brezplačne davčne klinike (angl. Free Tax Clinic) – to so mesta, kjer lahko upravičeni posamezniki (z nižjimi dohodki ali s preprostimi davčnimi zadevami) prejmejo brezplačno pomoč prostovoljcev pri izpolnjevanju davčne napovedi. Za ta namen je vzpostavljen tudi poseben prostovoljski program Income Tax Assistance – Volunteer Program (ITAVP) (CRA, 2024; OECD, 2021a).

5.2 Japonska

Po podatkih OECD (2014) je v večini držav OECD velika večina otrok vključena v predšolsko izobraževanje eno leto pred začetkom osnovnošolskega izobraževanja. Na

Japonskem je v predšolsko izobraževanje vpisanih 98 % otrok, kar je višje od povprečja OECD (96 %). Povprečni letni izdatki na študenta od primarnega do terciarnega izobraževanja (vključno z raziskavami in razvojem) na Japonskem znašajo 13.323 USD, v primerjavi s povprečjem 14.209 USD v državah OECD. Ob tem na Japonskem za izobraževalne ustanove od primarne do terciarne ravni (vključno z raziskavami in razvojem) namenjajo 4 % BDP, kar je manj od povprečja OECD, ki znaša 4,9 % BDP. Delež prebivalcev, starih od 25 do 64 let, ki so pridobili splošno izobrazbo na terciarni ravni, je eden najvišjih med državami OECD. Na Japonskem je povprečna starost tistih, ki prvič diplomirajo na terciarni ravni izobraževanja, med najnižjimi v državah OECD. Po podatkih raziskave PISA 2022 so japonski 15-letniki dosegli nadpovprečne rezultate tako pri matematični, bralni kot naravoslovni pismenosti. Raziskava Sticha in Sekita (2023) med prebivalci, starejšimi od 23 let, je pokazala razmeroma nizko raven finančne pismenosti, pri čemer so zaznane precejšnje demografske razlike. Med najmanj finančno pismene sodijo mladi, ženske in manj izobraženi.

Leta 2010 je japonska vlada sprejela davčne reforme, ki so med drugim vključevale ukrepe za administrativno razbremenitev izpolnjevanja davčnih obveznosti ter pobude za izboljšanje davčne pismenosti prebivalstva. V okviru davčne reforme je bilo izpostavljeno (Yamazaki, 2019), da sta pravilno razumevanje vloge davkov, pomena sistema samoobdavčitve ter pravic in obveznosti davkoplačevalcev ter njihova aktivna državljska vloga pomembna za oblikovanje davčne kulture ter za vzdrževanje in razvoj demokracije. Osnovne politike Japonske na področju krepitve davčne pismenosti so (Yamazaki, 2019):

- izboljšati davčno pismenost, ne samo na ravni osnovne in srednje šole, temveč tudi na univerzah,
- oblikovati dejavnosti za krepitev davčnega znanja vseh, ki so odgovorni za davčno izobraževanje, vključno z učitelji,
- davčno opismenjevanje razširiti na celotno populacijo s podporo vladnih, nevladnih in zasebnih organizacij.

Na osnovi sprejete davčne reforme je japonska vlada imenovala Nacionalni svet za spodbujanje davčnega opismenjevanja med mladimi. Nacionalni svet sodeluje z različnimi subjekti na področju izobraževanja in z nacionalno davčno upravo ter z različnimi ukrepi in aktivnostmi, vključno s posveti in raziskavami, skrbi za razvoj davčnega opismenjevanja mladih od osnovne šole do univerze. Aktivnosti so posebej usmerjene tudi v izobraževanje izobraževalcev. Japonska zveza združenj pooblaščenih davčnih računovodij aktivno sodeluje pri oblikovanju in izvajanju programa. Program davčnega opismenjevanja izvajajo tako zaposleni na nacionalni in lokalnih davčnih upravah kot tudi pooblašчени davčni računovodje. Več kot šest desetletij nacionalna davčna uprava izvaja projekt Esej o davkih, ki je namenjen krepitvi zavedanja o pomenu plačevanja davkov in povečanju zanimanja med osnovnošolci in dijaki za davke. Najboljši esej vsako leto prejme nagrado predsednika japonske vlade. Nacionalna davčna uprava izvaja tudi izobraževanja za učitelje z namenom prenosa znanja v šole.

5.3 Estonija

Obvezno izobraževanje v Estoniji traja od 7. do 16. leta in skupaj 9 let, kar je pod povprečjem OECD, ki znaša 11 let. V Estoniji se pripravlja reforma za razširitev obveznega izobraževanja do 18. leta starosti, ki naj bi se začela izvajati z začetkom šolskega leta 2025/26 (OECD, 2023a). Estonija ima enega najnižjih odstotkov odraslih, starih od 25 do 64 let, z manj kot osnovnošolsko izobrazbo. Stopnja vpisa dijakov v programe splošnega višjega sekundarnega izobraževanja v Estoniji je ena najvišjih med državami OECD. Število ur na leto, ki jih osnovnošolski učitelji porabijo za poučevanje v javnih ustanovah, je v Estoniji sorazmerno nizko (585 ur) (OECD, 2023a). Po podatkih raziskave PISA 2022 so estonski 15-letniki dosegli nadpovprečne rezultate tako pri matematični, bralni kot naravoslovni pismenosti. Podatki raziskave PISA 2022 kažejo, da so estonski mladostniki najbolj finančno pismeni med vsemi državami, ki so sodelovale v raziskavi (DigiFinEdu, 2022).

Estonska davčna in carinska uprava (Maksuja Tolliamet) izvaja številne programe ozaveščanja prebivalstva o pomenu plačevanja davkov in o tem, kako se davki porabljajo za zagotavljanje javnih storitev. Glede na to, da Estonija sodi med države z najvišjo ravniyo digitalne pismenosti, je to izkoristila kot način komunikacije z davčnimi zavezanci in tistimi, ki to še bodo postali. Estonska davčna in carinska uprava je vzpostavila različne dejavnosti in procese za davkoplačevalce z namenom izboljšanja razumevanja davčnega sistema, preprostejšega izpolnjevanja davčnih obveznosti ter preprostega, hitrega in učinkovitega sodelovanja z upravo. Zagotavlja tudi različne oblike usposabljanja davkoplačevalcev v obliki brezplačnih delavnic in seminarjev o splošnih in posebnih davčnih temah. Izvajajo tudi delavnice za kompleksnejše davčne teme. Na socialnih omrežjih širijo različne informacije in preglednejše predstavitev posameznih davčnih tem. Vzpostavljen je tudi davčni forum, ki omogoča ustvarjalno in učinkovito komunikacijo z davkoplačevalci o davčnih temah.

5.4 Bolgarija

Pregled izobraževalnega sistema v Bolgariji (OECD, 2023a) kaže, da se obvezno izobraževanje začne že pri štirih letih starosti in traja 12 let, kar je dlje od povprečja držav OECD, ki znaša 11 let. Delež vpisanih mladostnikov v srednjo šolo in v višješolske neterciarne programe je med najnižjimi med državami OECD. Med najnižjimi je tudi delež visokošolskih diplomantov glede na podatke držav OECD. Delež oseb, starih od 25 do 64 let, ki so pridobile doktorat ali enakovredno terciarno izobrazbo, je eden najnižjih med državami OECD. Predstavljene razmere so verjetno tudi posledica dejstva, da so v Bolgariji izdatki za osnovne do terciarne izobraževalne ustanove kot odstotek BDP eni najnižjih med državami OECD. V Bolgariji morajo učitelji na nižji sekundarni ravni poučevati 444 ur letno. To je precej manj od povprečja OECD, ki znaša 706 ur na leto. Število ur na leto, ki jih osnovnošolski učitelji porabijo za poučevanje v javnih ustanovah, je v Bolgariji najnižje

med vsemi državami OECD (414 ur). Temu primerno je tudi razmeroma nizko število šolskih dni v osnovni šoli, in sicer le 160. V nižji srednji šoli jih je 165, na višji srednji šoli pa 170. Po podatkih raziskave PISA 2022 so bolgarski 15-letniki dosegli zelo podpovprečne rezultate tako pri matematični, bralni kot naravoslovni pismenosti. Podatki raziskave PISA 2020 kažejo še na izjemno nizko raven finančne pismenosti mladostnikov v Bolgariji (DigiFinEdu, 2022).

Bolgarija je leta 2021 sprejela nacionalno strategijo finančne pismenosti z akcijskim načrtom 2021–2025. Med temeljnimi področji so krepitev kompetenc pri upravljanju osebnih financ, družinskega proračuna, davkov, socialne varnosti in pokojninskih skladov, zavarovalništvo in bančništvo ter e-izobraževanje. Akcijski načrt predvideva izvedbo programov usposabljanja za brezposelne osebe, ki vključujejo tudi osnovne informacije o davkih (Ministry of Finance of the Republic of Bulgaria, 2021).

Od uvedbe evropskega portala TaxEdu leta 2017 Bolgarija aktivno promovira umeščanje davčnih vsebin v šolske učne programe. Bolgarija je izkoristila bogat nabor vsebin s področja davkov, ki so prevedene tudi v bolgarščino, kar pomembno vpliva na možnost njihove uporabe. Portal TaxEdu predstavlja osrednje vsebinsko in didaktično ogrodje davčnega opismenjevanja mladih v Bolgariji, vključno z gradivi za učitelje. Ob tem je bolgarska davčna uprava številne dodatne učne vsebine povezala s portalom TaxEdu in jih dopolnila s številnimi avdiovizualnimi vsebinami, da bi davčno opismenjevanje približala populaciji otrok in mladostnikov. Izdelane so tudi davčne vsebine v obliki kratkih videoposnetkov, ki jih predstavljajo mnenjski voditelji z namenom dviga pozornosti mladih in povečanja angažiranosti splošne javnosti pri davčnem izobraževanju. Bolgarija v okviru strategije finančnega izobraževanja namenja posebno pozornost izobraževanju in usposabljanju učiteljev na vseh stopnjah poučevanja.

5.5 Španija

V Španiji je največ mladih in odraslih med 25. in 34. letom starosti doseglo terciarno izobrazbo (52 %), pri čemer je razmeroma visok delež v tej starostni skupini tistih, ki še niso zaključili srednje šole (26 %). V Španiji je delež prvič vpisanih v dodiplomske programe eden najmanjših med državami OECD. Po podatkih raziskave PISA 2022 so španski 15-letniki pri matematični, bralni in naravoslovni pismenosti dosegli rezultate na ravni povprečja držav OECD. Španski 15-letniki so po podatkih raziskave PISA 2022 dosegli nekoliko višji rezultat od povprečja držav OECD na področju finančne pismenosti. Povprečna uspešnost finančne pismenosti v Španiji se je glede na leto 2015 izboljšala.

Izobraževanje o finančnih in davčnih vprašanjih se v Španiji začne že v osnovni šoli in se nadaljuje v srednji šoli. V osnovnih šolah se učenci seznanijo z osnovnimi veščinami upravljanja denarja, kot so varčevanje, poraba in osnove davkov. V srednji šoli se učni načrt osredotoča na bolj zapletene finančne in gospodarske teme, vključno z upravljanjem osebnega proračuna, obdavčitvijo dohodkov in razumevanjem finančnih produktov, kot so

kreditu in naložbe (Banco de España in CNMV, 2018). Za izvajanje teh programov sta v Španiji odgovorni španska centralna banka in nacionalna komisija za trg vrednostnih papirjev. Ti instituciji sta v sodelovanju z Ministrstvom za izobraževanje razvili finančno izobraževalni program, ki vključuje učna gradiva, namenjena šolam, ter usposabljanje učiteljev, da lahko učinkovito izvajajo te programe v razredu. Poleg tega Comisión Nacional del Mercado de Valores in Banco de España organizirata različne javne kampanje in dogodke, ki spodbujajo finančno pismenost med mladimi in širšo javnostjo, kar dodatno krepi zavedanje o pomembnosti finančne izobrazbe v španski družbi.

V okviru raziskave Fiskalni barometer iz leta 1995 (Instituto de Estudios Fiscales, 1995) je večina anketiranih prebivalcev izrazila podporo vključitvi davčnih vsebin v redni izobraževalni prostor. Dve leti kasneje je v okviru raziskave Fiskalni barometer (Instituto de Estudios Fiscales, 1997) kar 88,2 % anketiranih španskih učiteljev izpostavilo, da bi moral izobraževalni sistem aktivneje sodelovati pri krepitvi davčne kulture. Kar 76,5 % učiteljev je priznalo, da o davčnih temah v šoli ne poučujejo, hkrati pa so izrazili pripravljenost za to, če bi jim davčna uprava zagotovila ustrezne vire in usmeritve. Kar 73 % anketirancev, sodelujočih v raziskavi Fiskalni barometer leta 2005 (Instituto de Estudios Fiscales, 2005), je izrazilo prepričanje, da bi dosledneje izpolnjevali svoje davčne obveznosti, če bi bili v času izobraževanja deležni državljansko-fiskalne vzgoje.

Španska davčna uprava (Agencia Estatal de Administración Tributaria) je na osnovi teh in drugih ugotovitev v sodelovanju z Inštitutom za fiskalne študije (špan. Instituto de Estudios Fiscales) vzpostavila spletno davčno izobraževalno stičišče Portal de Educación Cívico-Tributaria, ki ponuja vrsto kakovostnih gradiv in informacij za izvajanje programov davčnega opismenjevanja mladih. Projekt je zasnovan kot državljanska davčna vzgoja (špan. La Educación Cívico-Tributaria), katere cilje, vrednote in stališča je treba krepiti za dvig davčne kulture med mladimi. Na spletnem mestu so za učitelje na voljo vsebinsko podrobno zasnovani učni vodniki na temo: zakaj so davki, kdo plačuje davke, vrste davkov ipd. Učne vsebine so pripravljene za učence 5. in 6. razreda osnovne šole ter srednješolce. Vsebine so situacijsko in praktično zasnovane, s konkretnimi primeri in življenjskimi dogodki (Agencia Estatal de Administración Tributaria, 2024).

5.6 Finska

Finski izobraževalni sistem velja za enega najbolj uspešnih na svetu, kar potrjujejo tudi aktualni podatki poročila Education at a Glance 2024 (OECD, 2023a). V letu 2023 je bilo le 10 % mladih odraslih na Finskem (starih 25–34 let) brez srednješolske izobrazbe, kar je štiri odstotne točke pod povprečjem OECD. To kaže na visoko stopnjo dostopnosti in kakovosti osnovnega ter srednješolskega izobraževanja. Približno 46 % žensk in 33 % moških med 25. in 34. letom ima terciarno izobrazbo. Razlika med spoloma je podobna povprečju OECD, vendar je na Finskem večji poudarek na enakopravnosti dostopa do visokošolskega izobraževanja. Med letoma 2016 in 2023 se je delež mladih, ki niso vključeni v

izobraževanje, zaposlovanje ali usposabljanje, zmanjšal s 16,3 % na 12,5 %, kar kaže na uspešne politike vključevanja mladih na trg dela in v izobraževalni sistem.

Na Finskem je davčno opismenjevanje sestavni del širšega pristopa k finančnemu opismenjevanju in krepitvi zavedanja državljanov o pomenu plačevanja davkov. Finska si prizadeva postati ena izmed vodilnih držav na svetu na področju finančne pismenosti, pri čemer so davki ključni del tega cilja. Aktivnosti in programi na tem področju vključujejo različne pristope – od formalnega izobraževanja do javnih kampanj in specializiranih pobud za ranljive skupine.

Eden ključnih ciljev je vključitev davčnega opismenjevanja v šolski kurikulum. Finska je ena redkih držav, kjer se finančna pismenost poučuje že v osnovni šoli, kar vključuje tudi razumevanje osnov davčnega sistema. Ta pristop temelji na smernicah OECD (2020a), ki poudarjajo pomen zgodnjega izobraževanja o davkih kot delu finančne pismenosti. V srednjih šolah se učenje poglobi s primeri iz resničnega življenja, kot so praktični izračuni davčnih obveznosti in simulacije davčne politike (Vero, 2023).

Poleg formalnega izobraževanja finska davčna uprava (fin. Verohallinto) organizira javno dostopne kampanje za dvig davčne ozaveščenosti. Te kampanje poudarjajo pomen davkov za financiranje javnih storitev, kot so šolstvo, zdravstvo in javna infrastruktura. Skozi različne aktivnosti, kot so seminarji, spletne predstavitve in gradiva, se sledi cilju povečati razumevanje davčnega sistema in davčnih obveznosti ter zmanjšati pogostost davčnih napak (Vero, 2023).

Finska namenja posebno pozornost tudi ranljivim skupinam in odraslim, ki morda nimajo zadostnega znanja o svojih davčnih obveznostih in davčni zakonodaji. Za te skupine – predvsem upokoјence, brezposelne, priseljence ipd. – so na voljo različni tečaji in svetovanja, ki jih izvajajo nevladne organizacije v sodelovanju z davčno upravo. Ta pristop zagotavlja, da so informacije dostopne vsem, ne glede na njihovo finančno ali socialno stanje (Ministrstvo za finance Finske, 2023).

Finska uporablja tudi inovativne pristope, kot so digitalni simulatorji in orodja, ki posameznikom omogočajo preizkusiti, kako deluje davčni sistem v praksi. Ob pripravi davčnih sprememb so davčnim zavezancem na voljo orodja, s pomočjo katerih si lahko izdelajo izračun svojih davčnih obveznosti, kar prispeva k boljšemu razumevanju predlaganih zakonskih sprememb in njihovi večji sprejemljivosti. Ta digitalna orodja so posebej priljubljena med mladimi in zaposlenimi, ki si želijo hiter in interaktiven dostop do informacij (Vero, 2023).

5.7 Slovenija

V Sloveniji je delež oseb, starih od 25 do 64 let, ki so dosegle splošno višjo sekundarno ali višjo kvalifikacijo, eden najnižjih med državami OECD. Delež oseb v tem starostnem

razredu, ki so pridobile doktorat ali enakovredno terciarno izobrazbo, je eden najvišjih med državami OECD. Prav tako je visoka tudi stopnja zaposlenosti med 25- do 64-letniki z diplomo ali enakovredno terciarno izobrazbo v primerjavi z drugimi državami OECD. Podobno kot v vseh državah OECD se tudi v Sloveniji soočamo s pomanjkanjem učiteljev na vseh ravneh izobraževanja in za vse predmete. Po podatkih raziskave PISA 2022 so slovenski 15-letniki dosegli povprečne rezultate pri matematični in naravoslovni pismenosti ter podpovprečne rezultate pri bralni pismenosti. Slovenski 15-letniki so se udeležili le prvega preverjanja finančne pismenosti v okviru raziskave PISA leta 2012, kjer so se uvrstili na 9. do 14. mesto od 18 držav. Njihovi rezultati so bili pod povprečjem držav OECD. V mednarodnem merjenju finančne pismenosti leta 2019 sta v Sloveniji dve starostni skupini (od 25 do 35 let in od 55 do 65 let) odstopali navzdol. Mednarodna merjenja, analize in raziskave konsistentno kažejo na slabo stanje finančne pismenosti v Sloveniji, saj večina ljudi ni bila deležna izobraževanj s področja finančne pismenosti (Andragoški center Slovenije, 2022).

Številne mednarodne raziskave so pokazale na razmeroma visoko stopnjo sive ekonomije v Sloveniji. FURS je z namenom zmanjšanja obsega sive ekonomije leta 2014 oblikovala program davčnega opismenjevanja mladih kot del finančnega izobraževanja. Projekt je usmerjen k ozaveščanju otrok in mladostnikov o pomenu davkov ter družbenih posledicah neizpolnjevanja davčnih obveznosti. Ta pobuda, ki je bila zasnovana kot dopolnitev obstoječih šolskih vsebin, si prizadeva za krepitev davčne kulture. Cilj projekta je, da učencem in dijakom na zanimiv in njihovi starosti prilagojen način predstavi davčne vsebine, ki so povezane z vsakdanjim življenjem, ter jih spodbudi k razmišljanju o pomembnosti odgovornega državljanstva (FURS, 2017). V šolskem letu 2022/23 se je predavanj udeležilo 8.183, v šolskem letu 2023/24 pa 6.935 učencev in dijakov. Od začetka projekta so uslužbenci FURS na osnovnih in srednjih šolah izvedli kratka predavanja (dve šolski uri) in delavnice, ki se jih je udeležilo že več kot 40.000 učencev in dijakov. Vsebina predavanj obsega kratek pregled zgodovine davkov, predstavitev vloge davkov v sodobni družbi, uporabo davčnih prihodkov ter družbene posledice izogibanja plačevanju davkov. Poleg tega je vsebina predavanj povzeta v posebni zloženki »Mladi in davki«. FURS v okviru projekta davčnega opismenjevanja mladih aktivno promovira tudi spletišče TaxEdu in posebej kotiček za učitelje, ki slednjim ponuja izjemno širok nabor učnih vsebin in didaktičnih pripomočkov, ki jih lahko uporabljajo pri različnih učnih predmetih. V okviru izvedbe predavanj učitelji pogosto izražajo potrebo po usposabljanju s tega področja.

Cirman in drugi (2023) so izvedli raziskavo vpliva kratkih izobraževalnih programov o davkih in ugodnostih družbene blaginje, financirane z davki, ki jih je izvajala FURS, na kazalnike davčne morale in izpolnjevanja davčnih obveznosti učencev v osnovnih in srednjih šolah. V raziskavo je bilo vključenih 4.926 učencev in dijakov. Rezultati raziskave so pokazali, da je udeležba mladih v tovrstnih programih znatno povečala davčno moralo in davčno skladnost.

FURS je bila ena od pobudnic zasnove programov davčnega opismenjevanja na ravni Evropske unije. Evropska komisija je prepoznala kakovost in možne pozitivne učinke zgodnjega davčnega opismenjevanja mladih po vzoru projekta, ki ga je FURS do tedaj izvajala v osnovnih in srednjih šolah. V okviru ožje delovne skupine se je na pobudo FURS oblikoval konceptualni okvir davčnega opismenjevanja za učence, dijake in mlajše odrasle, ki bi bil tudi jezikovno prilagojen posameznim državam članicam. Pobuda je bila osredotočena na izdelavo raznovrstnih in prosto dostopnih gradiv za samoučenje, hkrati pa tudi na oblikovanje nabora kakovostnih gradiv in didaktičnih pripomočkov za učitelje. Rezultat pobude je spletni portal TaxEdu (angl. Tax Education), ki obsega izjemno širok nabor gradiv za učence, dijake in mlade odrasle. Spletišče TaxEdu stalno razvija ponudbo gradiv za učitelje, ki obsega zamisli za učne dejavnosti v razredu, učne vire, igre, prilagojene starosti slušateljev, videoposnetke za uporabo pri učnih urah ter širok nabor predlog za predstavitve in spletne dejavnosti učiteljev.

Čeprav davčne teme niso neposredno vključene v učne načrte osnovnih šol, se lahko določeni koncepti posredno obravnavajo v okviru različnih predmetov, kot so gospodinjstvo, državljanska in domovinska vzgoja, zgodovina in matematika. Kljub temu se v Sloveniji pojavljajo pobude za sistematično vključevanje davčnega opismenjevanja v izobraževalni sistem.

V tej smeri je pomembno vlogo odigrala FURS, ki je bila ena izmed pobudnic zasnove programov davčnega opismenjevanja na ravni Evropske unije. Evropska komisija je prepoznala pomen zgodnjega davčnega izobraževanja in podprla projekt, ki ga je FURS že izvajala v osnovnih in srednjih šolah.

S programom za osnovne šole so določene vse obvezne in neobvezne dejavnosti, ki jih morajo šole zagotavljati svojim učencem. Učni načrti obsegajo napotke in navodila za izvajanje pouka posameznih osnovnošolskih predmetov. Program osnovne šole določa obvezne in izbirne predmete z učnimi načrti ter usmerja delo strokovnih delavcev. Vsebuje tudi smernice za delo z učenci v šoli v naravi, v jutranjem in popoldanskem varstvu, interesne dejavnosti, knjižnično delo, informacijsko znanje ter druge obvezne in neobvezne dejavnosti, ki jih zagotavljajo osnovne šole. Obvezni program, ki ga morajo izvajati vse osnovne šole, vključuje obvezne predmete, izbirne predmete in ure oddelčne skupnosti. Poleg obveznega programa šole izvajajo tudi dejavnosti, ki jih obsega razširjeni program, vključno s podaljšanim bivanjem, jutranjim varstvom, dodatnim in dopolnilnim poukom, poukom neobveznih izbirnih predmetov ter interesnimi dejavnostmi. Učenci imajo v zadnjem triletju osnovne šole možnost izbire dveh ali treh predmetov po lastni presoji. S tem se spodbuja razvoj njihovih sposobnosti in omogoča pridobivanje znanja s področij, ki jih najbolj zanimajo (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2023b).

Obvezni program predmetnika osnovne šole (veljavnost od 1. 9. 2024) obsega 18 predmetov in izbirne predmete. V prvem triletju osnovne šole obvezni program vključuje sedem predmetov, v drugi triadi od osem (4. razred) do 11 predmetov (6. razred), v tretji triadi pa

od 12 do 14 predmetov (9. razred). V obvezni program sodijo predmeti slovenščina, matematika, tuji jezik, likovna umetnost, glasbena umetnost, družba, geografija, zgodovina, domovinska in državljanska kultura in etika, spoznavanje okolja, fizika, kemija, biologija, naravoslovje, naravoslovje in tehnika, tehnika in tehnologija, gospodinjstvo, šport ter izbirni predmeti.

Učni načrti, ki jih pripravlja Strokovni svet Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) za izobraževanje, vključujejo napotke in navodila za izvajanje pouka posameznih predmetov v vseh devetih razredih osnovne šole. Poleg snovi, ki jo morajo učenci v posameznem razredu usvojiti, predlagajo tudi različne oblike poučevanja, ki pouk naredijo bolj raznolik in zanimiv. Poseben poudarek je na eksperimentalnem in problemskem učenju v višjih razredih osnovne šole. Med pomembnejšimi cilji učnih načrtov so tudi čustveni, socialni, gibalni in moralni razvoj učencev (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2023b).

Po pregledu vseh učnih načrtov Zavoda RS za šolstvo (2024) ugotavljamo, da se pri obveznih predmetih v osnovni šoli izrazi, kot so »davek«, »obdavčitev«, »davčni sistem«, »javne finance« in »javni prihodki«, v teh dokumentih neposredno ne pojavljajo. Kljub temu se lahko določene teme, povezane s finančno pismenostjo ter osnovami ekonomije in davkov, posredno obravnavajo v okviru različnih predmetov, kot so:

- gospodinjstvo: obravnava tem, povezanih z družinskim proračunom, varčevanjem in porabo, kjer se lahko posredno dotaknejo tudi pomena davkov;
- državljanska in domovinska vzgoja ter etika: diskusije o vlogi države, pravicah in dolžnostih državljanov, kjer se lahko omenijo tudi javne finance in pomen plačevanja davkov;
- zgodovina: obravnava zgodovinskih dogodkov, ki vključujejo obdavčitev, kot so na primer davki v rimskem imperiju ali srednjeveški fevdalni sistemi;
- matematika: reševanje nalog, ki vključujejo izračune, povezane z obrestmi, odstotki in morda tudi davki.

5.8 Evropska unija: program TaxEdu

TaxEdu je inovativna, skupna evropska spletna izobraževalna platforma na področju davčnega opismenjevanja, ki jo je razvila Evropska komisija v sodelovanju z davčnimi upravami držav članic Evropske unije. Ena od idejnih pobudnic projekta je bila tudi FURS, ki je pomembno prispevala k zasnovi in kasnejšemu razvoju platforme. Pobuda FURS je temeljila na izkušnjah projekta Davčno opismenjevanje mladih.

Platforma TaxEdu je zasnovana z namenom ozaveščanja mladih o pomembnosti davkov in njihove vloge v družbi. Namenjena je štirim glavnim ciljnim skupinam (Evropska Komisija, 2024b):

- Otroci (9–12 let): za najmlajše uporabnike so na voljo vsebine, ki na igriv in interaktiven način pojasnjujejo osnovne koncepte davkov. Namen teh vsebin je otroke že zgodaj seznaniti s pomenom prispevanja k skupnosti;
- Mladostniki (13–17 let): ta starostna skupina prejema bolj poglobljene vsebine, ki vključujejo simulacije in interaktivne module. Ti materiali mladostnikom pomagajo razumeti, kako davki vplivajo na različne vidike njihovega vsakdanjega življenja – od nakupov do financiranja izobraževanja in zdravstvene oskrbe;
- Mladi odrasli (18–25 let): vsebine za to skupino se osredotočajo na povezavo med davki in ključnimi življenjskimi odločitvami, kot so zaposlovanje, podjetništvo in finančno načrtovanje. Platforma ponuja koristne informacije o tem, kako davki vplivajo na osebne finance in gospodarsko stabilnost;
- Učitelji: platforma ponuja širok nabor učnih gradiv za delo z učenci različnih starostnih skupin. Na voljo so učne vsebine, gradiva za izvedbo učnih ur na različne teme, povezane z davki, učni listi, e-gradiva, video predstavitve ipd.

Platforma je dostopna v vseh uradnih jezikih Evropske unije, kar omogoča uporabnikom iz različnih držav, da jo uporabljajo v svojem maternem jeziku. Njena glavna naloga je izobraževanje in ozaveščanje mlajše generacije o davčnih temah na jasen in dostopen način. S pomočjo interaktivnih iger, videoposnetkov, kvizov in simulacij platforma spodbuja razvoj bolj informiranih in odgovornih državljanov, ki razumejo ključno vlogo davkov pri delovanju družbe. Z vsebinami, prilagojenimi socialnim omrežjem in platformam, kot sta Instagram in YouTube, so te še bolj približane ciljnim populacijam. Tako TaxEdu ne le izobražuje, temveč tudi krepi aktivno udeležbo mladih v družbenih procesih, s čimer prispeva k večjemu zavedanju o njihovi odgovornosti in vlogi pri oblikovanju stabilne in pravične družbe. Platforma obsega tudi množico blogov, kratkih spletnih zapisov na temo davkov in spletnih intervjujev (angl. podcasts), hkrati pa njeni upravljavci sodelujejo s številnimi mediji, med drugim tudi z The New York Times Upfront, izobraževalno publikacijo za dijake in učitelje, ki na razumljiv način predstavlja aktualne družbene, politične in gospodarske teme. Podatki Tax Foundation (2024) kažejo, da se je leta 2023 spletni promet (pregledi vsebin, prenosi gradiv itd.) na platformi TaxEdu povečal za 23 % glede na leto 2022.

6 VLOGA ŠOL IN UČITELJEV V PROCESU DAVČNEGA OPISMENJEVANJA

Na širši družbeni ravni se danes srečujemo s številnimi spremembami v otroštvu in odraščanju, s pojavom staranja družbe in spremenjenimi medgeneracijskimi odnosi. Upoštevati je treba tudi spremembe v pridobivanju, spreminjanju in razumevanju znanja ter

dela, v pojmovanju poklicev, zaposlovanja in tehnologije. Vse te spremembe zadevajo tudi vzgojno-izobraževalni sistem ter šolo kot institucijo reprodukcije družbe in znotraj nje tudi učitelje (Vršnik Perše, 2015). Vsi ti pojavi in spremembe terjajo od učitelja višjo stopnjo profesionalnosti, pri čemer je pozornost namenjena zlasti vidiku »notranjega« učiteljevega profesionalnega razvoja oziroma zorenja, ki postopno vodi do vse večje gotovosti učitelja v odločanju, samozavesti, samostojnosti v razmišljanju in aktivnostih. V trenutnih socialno-ekonomskih razmerah je še posebej nujno načrtovati profesionalni razvoj tistih učiteljev, ki delujejo na najbolj deprivilegiranih in hkrati perspektivnih področjih vzgojno-izobraževalnega sistema. To se nanaša na področja sodobnih tehnologij, pismenosti, podjetništva in umetne inteligence.

Davčno opismenjevanje je po OECD (2021b) več kot le učenje o različnih vrstah davkov in izračunu davčnih obveznosti. Gre za širše razumevanje, kako davki vplivajo na vsakdanje življenje posameznika, skupnosti in države kot celote. Mladi se morajo zavedati, da so davki temeljni vir prihodkov za financiranje javnih dobrin in storitev, kot so izobraževanje, zdravstvo, infrastruktura in socialna varnost. Brez ustreznega razumevanja teh mehanizmov mladi težje razvijajo občutek odgovornosti do skupnosti in države ter so manj pripravljeni sodelovati v demokratičnih procesih. Raziskave dokazujejo, da je zgodnja vzgoja otrok najpomembnejša faza v spodbujanju zdravega razvoja. Tudi obdobje adolescence je odločilno za moralni razvoj. Izobrazba, ki ima ključni pomen pri ustvarjanju in prenosu znanja ter pripravi posameznika na nadaljnje življenje in delo, je postala eden od temeljnih stebrov družbenega razvoja. V tem pogledu imata vzgoja za etiko, medkulturni dialog in kritično mišljenje pomembno vlogo pri oblikovanju moralno zrelega posameznika (Ćurko in drugi, 2015), tudi na davčnem področju.

Davčna ozaveščenost je skupaj z visoko davčno moralo glavni dejavnik prostovoljnega izpolnjevanja davčnih obveznosti. Številne pobude v državah po svetu so usmerjene v krepitev davčne zavesti in odnosa državljanov do davkov že od najzgodnejšega obdobja, z usposabljanjem o državljskih vrednotah in uvajanjem davčnega opismenjevanja v učne programe osnovnih in srednjih šol ter univerz. Kot poudarjajo Aragonés-Jericó, Lópaz-Pérez in Campos-Aparicio (2015), je za uspešno davčno opismenjevanje učencev nedvomno treba začeti z izobraževanjem učiteljev, saj so ti v očeh učencev vodilo, usmerjevalci razvoja, socializatorji in posredniki znanja. Kakovostno poučevanje temelji na učiteljevem strokovnem znanju, kar v širšem pomenu zajema socialne in socioemocionalne kompetence, sposobnost diagnosticiranja in svetovanja, sposobnost sodelovanja s kolegi, starši in vodstvom pri razvijanju profesionalne kulture šole ter opazovanja sebe kot učitelja (Muršak in drugi, 2011). Profesionalni razvoj učiteljev je temelj za razvijanje potencialov učencev v korist prihodnjih generacij in s tem tudi družbene blaginje, v kateri bomo živeli (Rutar Leban, 2015). Erčulj (2005) poudarja, da učitelji svoj profesionalizem razumejo kot strokovno usposobljenost in znanje, potrebno za uspešno poučevanje, kar kaže, da je pri nas po mnenju učiteljev poznavanje vsebin še vedno najpomembnejše; sledi znanje s področja učnih metod in oblik.

6.1 Pomen odnosa, stališč, vrednot in etičnih načel učitelja

Razvoj davčnega opismenjevanja je tesno povezan z znanjem, kompetencami in odnosom šolskih strokovnih delavcev do davčnega sistema. Njihova vloga je ključna pri oblikovanju programov in prenosu znanja na učence, zato je pomembno, da imajo ustrezna znanja, veščine in podporo vodstva. Pri tem igrajo pomembno vlogo tudi stališča učiteljev, saj vplivajo na način podajanja vsebin in odnos učencev do davčne skladnosti (Ule, 2009; Albarracin in drugi, 2005).

Raziskave kažejo, da so učitelji ključni pri spodbujanju družbene odgovornosti učencev, kar vključuje tudi razumevanje pomena davkov za delovanje države (Japelj Pavešić, 2020). Pozitivna stališča do davčne skladnosti prispevajo k boljši motivaciji učencev za spoštovanje davčnih predpisov v prihodnosti, medtem ko negativni pogledi lahko zmanjšajo zaupanje v davčni sistem (Žerak in Juriševič, 2020; Aragonés-Jericó in drugi, 2015).

Davčno opismenjevanje zahteva celostni pristop, ki vključuje znanje, vrednote in praktične spretnosti (Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb, 2012). Pomembno je, da učitelji pri poučevanju krepijo vrednote, kot so poštenost, preglednost in odgovornost, saj s svojim vedenjem oblikujejo vzorce, ki jih učenci ponotranjijo (Pevec Semec, 2009). S tem ne le izobražujejo, temveč tudi delujejo kot zgled za odgovorno in etično ravnanje v družbi.

6.2 Pomen vseživljenjskega učenja, izobraževanja in izpopolnjevanja učiteljev

Učitelji morajo pri davčnem opismenjevanju spodbujati kritično razmišljanje in razumevanje družbenega pomena davkov. Praktični primeri, razprave in simulacije učencem pomagajo dojeti vlogo davkov pri družbeni blaginji ter razvijajo etično odločanje. Krepitev davčne morale zmanjšuje davčne utaje in povečuje zaupanje v javne institucije. Učitelji kot vzorniki oblikujejo stališča mladih do davkov, prispevajo k odgovorni generaciji in socialni pravičnosti.

Učitelji in drugi strokovnjaki naj bi prevzeli osebno in skupno odgovornost za podporo učencem pri vseživljenjskem učenju. Učitelji so pri razvoju in izvajanju učnih vsebin s področja davčnega opismenjevanja uspešnejši, če:

- razumejo širše zasnovan koncept davčnega sistema, pomen doslednega plačevanja davkov ter posamezne dejavnike, ki vplivajo na davčno moralo in davčno skladnost,
- poznajo osnovne zakonske okvirje davčnega sistema,
- obvladajo prilagajanje kurikula in na kurikulumu osnovano ocenjevanje znanja in veščin,
- prepoznajo prednosti in priložnosti davčnega opismenjevanja v luči vseživljenjskega učenja z namenom krepitev davčne morale v družbi nasploh,
- obvladajo evalvacijo strategij, uporabljenih v okviru programov davčnega opismenjevanja,

- uporabljajo različne vire s poudarkom na informacijski tehnologiji,
- izvajajo sodelovalno poučevanje,
- sodelujejo z različnimi institucijami v ožjem šolskem in širšem okolju,
- razumejo relevantne raziskovalne rezultate na področju davčnega opismenjevanja,
- evalvirajo uspešnost izvajanja procesa poučevanja vsebin davčnega opismenjevanja, saj evalvacija uspešnosti dela učiteljev spodbuja večji interes za lasten profesionalni razvoj.

Seznam znanj in veščin, ki jih učitelji potrebujejo za učinkovito davčno opismenjevanje, je obsežen, zato morajo biti programi ustrezno oblikovani, motivacijsko zasnovani ter podprti z aktualnimi informacijami in primeri iz prakse. Program mora biti večfazno zasnovan, prilagojen predznanju učiteljev, medpredmetno usklajen ter preizkušen v okviru pilotnih projektov. Za njihovo usposabljanje so ključni delavnice, učna gradiva in podpora, da se bodo pri poučevanju davčnih vsebin počutili kompetentne. Potrebna so gradiva, kot so priročniki, interaktivne predstavitve in spletne vsebine za učence, ki se redno posodablja skladno s spremembami v davčni zakonodaji. Sodelovanje med šolami, starši in finančnimi institucijami je bistveno za uspešno izvajanje programa in razvoj skupnih strategij davčnega opismenjevanja.

6.3 Pregled vsebin s področja finančnega in davčnega izobraževanja v Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za šolsko leto 2024/25

Programi izpopolnjevanja so namenjeni pridobivanju dodatnih znanj in kvalifikacij za poučevanje ter strokovni razvoj. Programi kariernega razvoja se izvajajo v šestih sklopih: profesionalno usposabljanje, tematske konference, izredni programi, projektni programi, programi javnih zavodov in visokošolskih zavodov (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2023a).

Katalog programov nadaljnega izobraževanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju ponuja informacije o programih, organizaciji in vsebini izobraževanj ter omogoča prijave in pregled nad izobraževanji (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2023a). V katalogu za šolsko leto 2024/25 so na voljo različni programi finančnega izobraževanja, ki jih izvajajo Časnik Finance d. o. o., Spirit Slovenija, Zavod za spodbujanje podjetnosti mladih, Zavod Aspira ter šolska centra Novo mesto in Ptuj (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2023a). V katalogu za šolsko leto 2024/25 ni programov s področja davčnega opismenjevanja učiteljev, učencev ali dijakov.

7 EMPIRIČNA RAZISKAVA ODNOSA UČITELJEV V SLOVENSKIH OSNOVNIH ŠOLAH DO DAVKOV IN DAVČNEGA OPISMENJEVANJA MLADIH

7.1 Metodologija

Pred izvedbo raziskave smo določili vzorčni okvir, vzorčno enoto, metodo vzorčenja in velikost vzorca. Kvantitativna raziskava je potekala od junija 2022 do aprila 2024 med učitelji osnovnih šol v Sloveniji. Cilj raziskave je bil izvesti anketiranje med učitelji z različnimi delovnimi izkušnjami, ki poučujejo na različnih predmetnih področjih, pri čemer se je zagotovila ustrezna porazdelitev po spolu, ki vsaj približno odraža porazdelitev v celotni populaciji učiteljev.

Raziskava je bila izvedena z kombiniranim načinom anketiranja (angl. mixed-mode survey), in sicer kot spletna anketa in v obliki klasične ankete (angl. paper survey). Za ta namen je bil pripravljen vprašalnik s 15 vprašanji zaprtega in polodprtega tipa, ki temelji na tujih raziskavah o finančnem, davčnem in drugem opismenjevanju mladih ter odnosu učiteljev in odraslih do davkov, sive ekonomije in davčnega vedenja. Po predhodnem stiku je bil vprašalnik oziroma povezava do spletne ankete posredovana osnovnim šolam, te pa so ga nato v fizični ali elektronski obliki posredovale učiteljem.

Vprašalnik je bil razdeljen na tri tematska področja:

- mnenja, stališča in prepričanja učiteljev glede potrebe po izobraževanju učencev o davkih, o tem, kdaj bi bilo najprimerneje učence seznanimi z osnovnimi davčnimi temami, kako bi opismenjevanje učencev o davkih vplivalo na njihovo davčno moralo in vedenje v odrasli dobi, kako bi bilo najprimerneje predstaviti te vsebine in kdo bi po njihovem mnenju najuspešneje izvajal opismenjevanje o davkih,
- druga skupina vprašanj se je nanašala na interes učiteljev za finančne in davčne teme ter njihov odnos, stališča, prepričanja in vedenje v zvezi z davki, sivo ekonomijo in davčnim sistemom v Sloveniji,
- tretja skupina vprašanj je obsegala osebne podatke (spol, dobo in predmet poučevanja) ter njihove izkušnje na podjetniškem področju.

Pri statističnem sklepanju podatke, ki so nam na voljo, obravnavamo kot vrednosti, zbrane v delu populacije, ki ga imenujemo vzorec. Statistični sklepi, ki temeljijo na vzorcu, imajo določeno stopnjo negotovosti, saj vzorec ne zajema vseh enot populacije in podatki vsebujejo komponento naključnosti. Velikost raziskovalnega vzorca smo določili na osnovi predhodno zastavljenih ciljev raziskave (natančnosti – interval zaupanja oziroma sprejemljivih tveganj napak), velikosti obravnavane populacije (števila vseh zaposlenih učiteljev v osnovnih šolah v Sloveniji), relevantne literature in priporočil. Izbrali smo 5-

odstotni interval zaupanja. Tabela 2 prikazuje število zaposlenih učiteljev v osnovnih šolah v obdobju 2022–2024.

Tabela 2: Število učiteljev v osnovnih šolah v Sloveniji v obdobju 2021/22–2023/24

Spol	Šolsko leto			Povprečje	%
	2021/22	2022/23	2023/24		
Moški	2.266	2.177	2.194	2.212	11,6
Ženske	17.348	16.433	16.630	16.804	88,4
Skupaj	19.614	18.610	18.824	19.016	100,0

Vir: SURS (2024).

V obdobju 2021/22–2023/24 je bilo v slovenskih osnovnih šolah zaposlenih povprečno 19.016 učiteljev, od tega 2.212 oziroma 11,6 % moških. Na osnovi podatkov o velikosti populacije, vključene v raziskavo, in izbranih parametrov (95-odstotna stopnja zaupanja, ± 5 -odstotnem odklonu zaupanja in 50-odstotni delež populacije) znaša minimalna velikost vzorca $n = 377$ respondentov (učiteljev v osnovnih šolah). Pri anketiranju smo si prizadevali doseči čim širšo udeležbo učiteljev z različnih geografskih območij in ravni osnovnošolskega izobraževanja. V ta namen je bil vprašalnik razširjen prek različnih kanalov, med drugim tudi prek strokovnih združenj in socialnih omrežij. Zaradi anonimnosti sodelujočih in dejstva, da vprašalnik ni vseboval vprašanj o lokaciji, natančna regionalna porazdelitev ni znana. Kljub temu lahko rečemo, da zbrani vzorec vključuje pomembno število učiteljev, kar omogoča vpogled v njihove poglede in izkušnje, čeprav rezultatov ne moremo posploševati na celotno populacijo z visoko stopnjo statistične zanesljivosti. Podatke spletne ankete smo pridobili prek odprtokodne spletne aplikacije 1ka.si, obdelali pa smo jih s programskima orodjema Microsoft Excel in IBM SPSS (različica 25).

7.2 Raziskovalni vzorec

Kot prikazuje tabela 3, je v raziskavi sodelovalo 396 učiteljev slovenskih osnovnih šol, od tega 37,4 % moških, kar kaže na nadpovprečno udeležbo moških. V analizo smo vključili le tiste ankete, pri katerih so učitelji odgovorili na vsa vprašanja. V raziskavo je bilo tako vključenih 396 učiteljev, kar presega predlagano oziroma priporočeno minimalno velikost raziskovalnega vzorca ($n = 377$).

Tabela 3: Število in odstotek učiteljev, sodelujočih v raziskavi, po spolu

Spol	Število	%
Moški	148	37,4
Ženske	248	62,6
Skupaj	396	100,0

Vir: lastno delo.

Kot prikazuje tabela 4, so učitelji, sodelujoči v raziskavi, razmeroma izkušeni, saj jih ima več kot 65 % več kot 10 let delovnih izkušenj na področju poučevanja. Pri tem smo upoštevali, da v skupno obdobje poučevanja niso bila vključena daljša obdobja, ko učitelj ni poučeval (npr. prekinitve učiteljske kariere).

Tabela 4: Število in odstotek učiteljev, sodelujočih v raziskavi, po letih poučevanja

Leta poučevanja	Število	%
do 5 let	50	12,6
6–10 let	81	20,5
11–20 let	130	32,8
Več kot 20 let	135	34,1
Skupaj	396	100,0

Vir: lastno delo.

Učitelji, ki so sodelovali v raziskavi, poučujejo na različnih predmetnih področjih. Razpon zajetih predmetov omogoča vpogled v različne didaktične in vsebinske pristope, zato je mogoče rezultate interpretirati širše in jih povezati z različnimi pedagoškimi konteksti. Pregled predmetnih področij, na katerih poučujejo sodelujoči učitelji, je predstavljen v tabeli 5 v nadaljevanju.

Tabela 5: Število in odstotek učiteljev, sodelujočih v raziskavi, po letih poučevanja

Predmetno področje poučevanja	Število	%
Branje, pisanje in književnost (v materinem in tujem jeziku)	84	21,2
Matematika in naravoslovje (fizika, kemija, biologija, spoznavanje okolja)	77	19,4
Družboslovje (zgodovina, geografija, družba, domovinska in državljanska kultura in etika)	84	21,2
Umetnost, tehnika in tehnologija ter športna vzgoja	65	16,4
Razredni pouk	69	17,4
Drugo	17	4,3
Skupaj	396	100,0

Vir: lastno delo.

Učitelji, sodelujoči v raziskavi, so bili razmeroma enakomerno porazdeljeni po različnih predmetnih skupinah poučevanja. Pod »drugo« spadajo učitelji ($n = 17$; 4,3 %), ki delujejo na področju nudenja učne pomoči učencem.

V okviru raziskave smo učitelje povprašali o njihovih sedanjih oziroma preteklih podjetniških izkušnjah. Zanimalo nas je, ali imajo oziroma so imeli status samostojnega podjetnika in ali so oziroma so bili (so)lastniki katere od gospodarskih družb (d. o. o., d. n. o., d. d., k. d., k. d. d.) ali zavoda. Rezultate prikazuje tabela 6.

Tabela 6: Podjetniške izkušnje učiteljev, sodelujočih v raziskavi

Status	Moški		Ženske		Skupaj	% vseh
	Število	% vseh	Število	% vseh		
Samostojni podjetnik	12	3,0	18	4,5	30	7,5
Lastnik gospodarske družbe ali zavoda	6	1,5	6	1,5	12	3,0
Skupaj	18	4,5	24	6,0	42	10,5

Vir: lastno delo.

Podatki izvedene raziskave kažejo, da ima ali je imelo le 7,5 % učiteljev, sodelujočih v raziskavi, status samostojnega podjetnika, in le 3 % so bili ali so (so)lastniki kakšne gospodarske družbe ali zavoda. Od tega so le štirje (1 % vseh sodelujočih učiteljev) imeli ali imajo oba statusa.

7.3 Rezultati raziskave

V prvi skupini vprašanj smo raziskovali mnenja, stališča in prepričanja učiteljev glede potrebe po izobraževanju učencev o davkih, o tem, kdaj bi bilo najprimerneje učence seznaniti z osnovnimi davčnimi temami, kako bi opismenjevanje učencev o davkih vplivalo na njihovo davčno moralo in davčna vedenja v odrasli dobi, kako bi bilo najprimerneje učence seznaniti s temi vsebinami ter kdo bi po njihovem mnenju najučinkoviteje izvajal opismenjevanje učencev o davkih. Za ta namen smo ponudili pet možnosti, pri čemer so učitelji izrazili svoje prepričanje na Likertovi lestvici (angl. Likert scale) od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam). Preverili smo zanesljivost zastavljenega vprašanja s ponujenimi, z davčnim opismenjevanjem povezanimi področji. Analiza zanesljivosti, ki smo jo izvedli z izračunom koeficientov povezanosti ρ med postavkami vprašanja v matriki (angl. Inter-Item Correlation Matrix) in izračunom koeficienta zanesljivosti (Cronbach α) kaže na visoko raven povezanosti med postavkami vprašanja ($0,85 \leq \rho \leq 0,92$; $\rho_{povp} = 0,87$), Cronbachov koeficient zanesljivosti α pa znaša 0,975. Cronbachov koeficient zanesljivosti α je večji od 0,8, kar potrjuje zanesljivost zasnovanega vprašanja. Rezultati so prikazani v tabeli 7.

Tabela 7: Mnenje učiteljev o potrebah po izobraževanju učencev o davkih (v %) (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

Učence je treba seznaniti ...	1	2	3	4	5	Povpr. vredn.	St. odklon
a. o pomenu plačevanja davkov	1,8	3,5	4,5	36,9	53,3	4,36	0,87
b. o tem, za kaj država namenja davčne prihodke	1,8	3,3	3,0	36,1	55,8	4,41	0,85
c. o posledicah neplačevanja davkov	1,0	3,5	4,3	35,4	55,8	4,41	0,82

se nadaljuje

Tabela 7: Mnenje učiteljev o potrebah po izobraževanju učencev o davkih (v %) (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

Učence je treba seznaniti ...	1	2	3	4	5	Povpr. vredn.	St. odklon
a. s praktičnimi primeri, povezanimi s plačevanjem davkov	1,0	3,5	5,1	35,4	55,1	4,40	0,82
b. o osnovnih vrstah davkov	1,5	4,0	6,6	35,4	52,5	4,33	0,88

Vir: lastno delo.

Velika večina učiteljev, sodelujočih v raziskavi (v povprečju več kot 90 %), se v glavnem strinja oziroma popolnoma strinja, da je učence v osnovni šoli treba seznaniti z vsemi področji, povezanimi z davčnim opismenjevanjem: o pomenu plačevanja davkov, porabi davčnih prihodkov, posledicah neplačevanja davkov, s praktičnimi primeri, povezanimi s plačevanjem davkov, ter tudi o osnovnih vrstah davkov. Slednje potrjuje popolno odsotnost tovrstnih vsebin v osnovni šoli in mnenje učiteljev, da bi bilo učence s temi vsebinami treba ustrezno seznaniti. Glede na skromen odstotek učiteljev s podjetniškimi izkušnjami verjetno ocenjujejo tovrstne vsebine tudi kot del splošne pismenosti, ki je sami v času svojega izobraževanja večinoma niso bili deležni.

Analiza je pokazala, da ni statistično pomembnih razlik med manj izkušenimi učitelji (z manj kot 10 leti izkušenj s poučevanjem) in bolj izkušenimi učitelji (z več kot 10 leti izkušenj) glede prepričanj o potrebi po izobraževanju učencev o davkih. Prav tako ni statistično pomembnih razlik glede na spol. Podobno ni statistično pomembnih razlik med učitelji, ki poučujejo matematično-naravoslovne in tistimi, ki poučujejo družboslovne predmete.

Glede vprašanja, kdaj bi bilo najprimerneje učence seznaniti z osnovami davkov (npr. o pomenu plačevanja davkov, posledicah neplačevanja davkov idr.), je več kot dve tretjini učiteljev odgovorilo, da v tretjem triletju (3. triadi). 20,5 % vprašanih meni, da tovrstne vsebine niso primerne za osnovno šolo. Rezultati so prikazani v tabeli 8.

Tabela 8: Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede časovne primernosti uvedbe davčnega opismenjevanja

Obdobje	Število	%
1. triada (1. do 3. razred)	6	1,5
2. triada (4. do 6. razred)	28	7,1
3. triada (7. do 9. razred)	269	67,9
Ni primerno za osnovno šolo	81	20,5
Ne vem	12	3,0
Skupaj	396	100,0

Vir: lastno delo.

Analiza rezultatov anketiranja je pokazala, da je tako med manj izkušenimi kot bolj izkušenimi učitelji približno 20 % takšnih, ki menijo, da vsebine davčnega opismenjevanja niso primerne za osnovno šolo. Približno 70 % učiteljev v obeh skupinah glede na dobo poučevanja (manj izkušeni/bolj izkušeni) meni, da bi bilo najprimerneje vsebine davčnega opismenjevanja uvesti v tretjem triletju osnovne šole. Podobno razmerje je tudi glede na spol, saj približno 70 % učiteljic in učiteljev meni, da bi bilo te vsebine najprimerneje vključiti v tretjem triletju osnovne šole.

Zanimalo nas je tudi stališče učiteljev glede vpliva davčnega opismenjevanja na ravnanja in vedenja učencev v odrasli dobi. Vpliv davčnega opismenjevanja smo želeli proučiti na sedmih področjih, in sicer vpliv na davčno moralo, aktivno državljanstvo, finančno ravnanje, poznavanje pravic in obveznosti na davčnem področju, podjetniško delovanje ter razumevanje globalnih trendov učencev v odrasli dobi. Učitelji so na vsakem od področij izrazili svoje stališče na Likertovi lestvici od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam). Preverili smo zanesljivost zastavljenega vprašanja s ponujenimi področji. Analiza zanesljivosti, ki smo jo izvedli z izračunom koeficientov povezanosti ρ med postavkami vprašanja v matriki in izračunom koeficienta zanesljivosti (Cronbach α) kaže na visoko raven povezanosti med postavkami vprašanja ($0,75 \leq \rho \leq 0,89$; $\rho_{povp} = 0,81$), Cronbachov koeficient zanesljivosti α pa znaša 0,968. Cronbachov koeficient zanesljivosti α je večji od 0,8, kar potrjuje zanesljivost zasnovanega vprašanja. Rezultati so prikazani v tabeli 9.

Tabela 9: Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede vpliva davčnega opismenjevanja na ravnanja in vedenja učencev v odrasli dobi (v %) (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

Opismenjevanje učencev o davkih ...	1	2	3	4	5	Povpr. vredn.	St. odklon
a) lahko pozitivno vpliva na njihovo davčno moralo v odrasli dobi	2,3	3,5	8,3	46,7	39,1	4,17	0,89
b) lahko pozitivno vpliva na njihovo aktivno državljanstvo v odrasli dobi	1,5	3,0	8,1	45,7	41,7	4,23	0,84
c) lahko pozitivno vpliva na njihovo ravnanje na finančnem področju v odrasli dobi	1,3	4,5	6,3	43,9	43,9	4,25	0,86
d) ima pozitiven učinek na poznavanje njihovih pravic in obveznosti na davčnem področju v odrasli dobi	1,0	3,8	5,8	45,2	44,2	4,28	0,82
e) ima pozitiven učinek na njihovo podjetniško delovanje v odrasli dobi	1,3	4,5	10,9	41,4	41,9	4,18	0,89
f) ima pozitiven učinek na njihovo razumevanje globalnih trendov v odrasli dobi	1,5	4,8	13,6	41,7	38,4	4,11	0,92
g) pomembno vpliva na krepitev njihovih splošnih kompetenc	1,3	4,0	13,4	40,9	40,4	4,15	0,89

Vir: lastno delo.

Velika večina (v povprečju 85 %) učiteljev, sodelujočih v raziskavi, se v glavnem strinja oziroma popolnoma strinja, da ima lahko opismenjevanje učencev o davkih pozitiven vpliv na davčno moralo (povprečna vrednost 4,17), aktivno državljanstvo (4,23), finančno ravnanje (4,25), poznavanje pravic in obveznosti na davčnem področju (4,28), podjetniško delovanje ter razumevanje globalnih trendov učencev v odrasli dobi (4,11). Analiza kaže na močno pozitivno in statistično značilno povezanost med povprečno vrednostjo strinjanja učiteljev o potrebi po izobraževanju učencev o davkih in povprečno vrednostjo strinjanja o vplivih davčnega opismenjevanja na njihova ravnanja in vedenja v odrasli dobi (Pearsonov koeficient povezanosti $\rho = 0,701$, $p < 0,01$). Pričakovano se je pokazala šibka negativna, a statistično značilna povezanost ($\rho = -0,206$, $p < 0,01$) med primerno starostjo učencev za seznanitev z davčnimi temami in povprečno vrednostjo strinjanja o vplivih davčnega opismenjevanja na ravnanja in vedenja v odrasli dobi. Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, potrjuje potrebo po seznanjanju učencev s temami, povezanimi z davki, v čim kasnejšem obdobju osnovnošolskega izobraževanja. To je smiselno, saj je mogoče teme s področja davčnega opismenjevanja povezati z določenimi življenjskimi dogodki, s katerimi imajo starejši učenci že izkušnje ali jih lahko ustrezneje dojemajo oziroma razumejo, hkrati pa te teme lahko povežejo z znanjem, ki so ga pridobili pri drugih predmetih.

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali bi vsebine s področja davkov popestrile učni proces. Več kot 70 % učiteljev, sodelujočih v raziskavi, meni (se v glavnem strinja oziroma se popolnoma strinja), da bi tovrstne vsebine popestrile učni proces, kar prikazuje tabela 10.

Tabela 10: Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede vpliva davčnega opismenjevanja na popestritev učnega procesa (v %) (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

Opismenjevanje učencev o davkih ...	1	2	3	4	5	Povpr. vredn.	St. odklon
bi popestrilo učni proces	2,3	7,6	19,2	35,4	35,6	3,94	1,03

Vir: lastno delo.

Rezultati analize podatkov kažejo, da manj izkušeni učitelji (z manj kot 10 leti izkušenj s poučevanjem) pogosteje vidijo davčne vsebine kot element popestitve učnega procesa v primerjavi z bolj izkušenimi učitelji. χ^2 test ($\chi^2 = 31,633$; $df = 4$; $p = 0,042$) je pokazal, da med obravnavanima skupinama učiteljev obstaja statistično pomembna razlika. To lahko kaže na večjo odprtost mlajših učiteljev za vključevanje sodobnih, praktičnih tem v pedagoški proces.

V okviru prvega dela vprašalnika nas je zanimalo tudi mnenje učiteljev o tem, kako bi bilo najprimerneje učence seznaniti z davčnimi temami. Ponujenih je bilo devet možnosti, pri čemer so lahko učitelji izbrali več odgovorov. Rezultati so prikazani v tabeli 11, pri čemer je mogoče opaziti jasna prednost nekaterih odgovorov, kar nakazuje določene trende v razmišljanju učiteljev.

Tabela 11: Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede najprimernejšega načina seznaitve učencev z davčnimi temami

Najprimernejši način seznaitve učencev z davčnimi temami bi bil ...	Število	%
a) v okviru obstoječega predmeta (npr. etika, družba)	231	58,3
b) v okviru novega predmeta	31	7,8
c) v okviru obveznega izbirnega predmeta v šoli	52	13,1
d) v okviru neobveznega izbirnega predmeta v šoli	36	9,1
e) v okviru podaljšanega bivanja v šoli	6	1,5
f) v okviru interesnih dejavnosti v šoli	57	14,1
g) v okviru razredne ure	73	18,4
h) v okviru obšolskih interesnih dejavnosti	22	5,6
i) seznaitjo naj jih starši	41	10,4
j) seznaiti naj jih FURS	90	22,7

Vir: lastno delo.

Večina učiteljev meni, da je najprimernejši način seznaitve učencev z davčnimi temami v okviru šole oziroma šolskih dejavnosti. Pri tem jih največ (58,0 %) meni, da bi bilo najprimerneje davčne teme predstavljati v okviru obstoječega ali obstoječih predmetov. Po mnenju učiteljev, sodelujočih v raziskavi, bi bilo najmanj primerno, da bi se tovrstne vsebine predstavile učencem v okviru podaljšanega bivanja (kar sovpada z mnenjem, da so tovrstne vsebine najprimernejše za učence v tretjem triletju, ki niso več vključeni v podaljšano bivanje) in v okviru obšolskih interesnih dejavnosti. Skupno 18,4 % učiteljev meni, da bi lahko te teme obravnavali tudi v okviru razredne ure. Le 10,4 % jih meni, da bi bilo primerno, da učence o davčnih temah seznaitajo starši, medtem ko 22,7 % učiteljev, sodelujočih v raziskavi, meni, da bi bilo primerno, da učence o davčnih temah seznaitjo uslužbenci FURS. To najpogosteje menijo najmanj izkušeni učitelji (do 5 let; 58 %). Rezultati ankete kažejo, da učitelji najbolj zaupajo sistemskemu pristopu, pri katerem so predlagane vsebine ustrezno, kakovostno, starosti in predhodnemu znanju prilagojene, verificirane ter umeščene v obstoječi predmetnik. Na takšen način je mogoče tudi ustrezno spremljati in vrednotiti usvojeno znanje in napredek, vsebine pa učinkoviteje medpredmetno povezovati. Vsebine davčnega opismenjevanja predstavljajo za učence, učitelje in celoten šolski prostor novost.

Pri vprašanju, kdo bi najučinkoviteje izvajal opismenjevanje učencev o davkih, so učitelji, sodelujoči v raziskavi, kot prikazuje tabela 12, podali dokaj uravnotežene odgovore glede vseh treh ponujenih skupin – učitelji, zunanji neodvisni davčni strokovnjaki in zaposleni na FURS. Učitelji kot najprimernejše ocenjujejo prav učitelje (42,2 %) in zunanje neodvisne davčne strokovnjake (42,2 %), nekoliko manj jih meni, da bi bili za te aktivnosti primerni zaposleni na FURS (36,6 %). Kar 84,3 % učiteljev meni, da bi bilo najprimerneje, da tovrstne vsebine predstavljajo zunanji strokovnjaki (npr. davčni svetovalci in uslužbenci FURS), kar nakazuje, da gre za teme, ki jih učitelji morda ne ali ne bi obvladali dovolj kakovostno in bi jih bilo primerno zaupati (tudi v okviru pedagoškega procesa) zunanjim strokovnjakom.

Tabela 12: Mnenje učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede tega, kdo bi najučinkovitejše izvajal opismenjevanje učencev o davkih

Kdo bi najučinkovitejše izvajal opismenjevanje učencev o davkih	Število	%
a) učitelji v šoli	167	42,2
b) zunanji neodvisni davčni strokovnjaki	167	42,2
c) zaposleni na FURS	145	36,6

Vir: lastno delo.

V drugem delu vprašalnika smo učitelje uvodoma vprašali, ali so v zadnjih 18 mesecih spremljali finančne trge, davčne zadeve in ali so se izpopolnjevali na področju osebnih financ. Med anketiranimi učitelji jih je 36,4 % spremljalo finančne trge, 53,3 % je spremljalo davčne zadeve, 43,9 % sodelujočih v raziskavi pa se je udeležilo spletnega ali drugega dogodka oziroma je bralo knjige na temo osebnih financ, kar prikazuje tabela 13. Samo eno od ponujenih aktivnosti je spremljalo ali se je udeležilo 22 % anketiranih učiteljev, dveh 24,7 %, vseh treh pa 20,5 % anketiranih. Pri tem je 25,5 % vprašanih spremljalo finančne trge in davčne zadeve (med tema dvema skupinama učiteljev obstaja statistično značilna srednje močna pozitivna povezanost; $\rho = 0,26$, $p < 0,01$), 23 % anketiranih pa se je ob spremljanju finančnih trgov udeležilo spletnega ali drugega dogodka oziroma je bralo knjige na temo osebnih financ (statistično značilna srednje močna pozitivna povezanost; $\rho = 0,29$; $p < 0,01$). Med anketiranimi je kar 38 % učiteljev spremljalo davčne zadeve in se ob tem izpopolnjevalo na področju osebnih financ.

Tabela 13: Aktivnosti učiteljev, sodelujočih v raziskavi, glede izobraževanja in usposabljanja s področja financ

Aktivnosti učiteljev	Število	%
a) Spremljanje finančnih trgov (delnice, kripto sredstva, krediti idr.)	144	36,4
b) Spremljanje davčnih zadev (davčna zakonodaja, obdavčevanje idr.)	211	53,3
c) Udeležba na spletnem ali drugem dogodku ali branje knjig na temo osebnih financ	174	43,9

Vir: lastno delo.

Davčne zadeve so v zadnjih 18 mesecih pred sodelovanjem v anketiranju aktivneje spremljali manj izkušeni učitelji (60,3 %) kot njihovi izkušenejši kolegi (49,8 %), pri čemer je ugotovljena statistično značilna razlika med tema dvema skupinama ($p < 0,05$). Podobna razlika med manj in bolj izkušenimi učitelji je na področju spremljanja finančnih trgov, kjer so manj izkušeni učitelji v zadnjih 18 mesecih aktivneje spremljali finančne trge (43,5 %) kot izkušenejši učitelji (32,8 %). Med njimi je prav tako potrjena statistično značilna razlika ($p < 0,05$). Manj izkušeni učitelji so se pogostejše udeleževali spletnih ali drugih dogodkov ali brali knjige na temo osebnih financ (52,7 %) kot izkušenejši učitelji (39,6 %), pri čemer je med njimi prav tako potrjena statistično pomembna razlika ($p < 0,05$). Manj izkušeni

učitelji so bili tudi skupno bolj aktivni od izkušenejših učiteljev na obravnavanih področjih. V zadnjih 18 mesecih je bilo 28,3 % manj izkušenih učiteljev aktivnih na vseh treh področjih, izkušenih učiteljev pa 16,6 %. Razlogi za statistično pomembne razlike med skupinama učiteljev glede njihove aktivnosti na obravnavanih področjih so večplastni. Manj izkušeni učitelji so verjetno tudi mlajši in verjetno nimajo toliko obsežnih obveznosti (družina) kot njihovi starejši kolegi, kar jim dopušča več časa za dodatne aktivnosti. Ob tem so mlajši učitelji informacijsko bolj pismeni ter lažje in hitreje najdejo informacije na tem področju. V obdobju izvedbe raziskave je Vlada RS napovedovala obsežne davčne reforme in uvedbo novih davkov, prav tako je spremembe davčne zakonodaje umestila v koalicijsko pogodbo 2022–2026. Davčne teme so bile v tem obdobju pogosto omenjene tudi v osrednjih medijih.

Naslednja skupina vprašanj se je nanašala na stališča učiteljev glede njihovih davčnih obveznosti in njihove davčne morale. Kot prikazuje tabela 14, skoraj dve tretjini učiteljev menita, da so njihove davčne obveznosti sorazmerne in pravične s koristmi, ki jih prejmejo od države. Le 1 % anketiranih pa meni, da od države prejema več, kot prispeva preko svojih davčnih obveznosti. Takšno razmerje kaže na razmeroma visoko stopnjo zaupanja v delovanje države in občutek davčne pravičnosti. Hkrati pa ti rezultati lahko odražajo tudi zavedanje učiteljev o pomenu solidarnosti in prispevanja v skupno dobro.

Tabela 14: Kako učitelji ocenjujejo svojo davčno obveznost

Ocena učiteljev glede svoje davčne obveznosti	Število	%
a) za svoje davčne obveznosti ne dobim dovolj koristi od države	142	35,9
b) moje davčne obveznosti so sorazmerne in pravične s koristmi, ki jih prejmem od države	250	63,1
c) od države prejmem več, kot prispevam preko svojih davčnih obveznosti	4	1,0
Skupaj	396	100,0

Vir: lastno delo.

Davčno skladno ravnanje učiteljev smo preverjali z vprašanjem, ali kdaj opravljeno storitev plačajo brez računa. Kot je razvidno iz tabele 15, več kot polovica anketirancev (57,6 %) v nobenem primeru ne plača opravljene storitev, ne da bi za to prejela oziroma zahtevala račun. Četrtnina jih storitev plača brez računa, če poznajo prodajalca ali izvajalca storitev. Anketirancev v veliki večini ni strah, da bi jih pristojni organi odkrili pri njihovem ravnanju, v primeru, da plačajo storitev brez računa. Kljub vsemu pa je ali bi nekaj manj kot polovica anketirancev plačala storitev brez računa. Pri tem ni zaznati statistično pomembnih razlik med spoloma ter med izkušenimi in manj izkušenimi učitelji. Rezultati nakazujejo določeno stopnjo tolerance do sive ekonomije, ki pa se ne razlikuje bistveno glede na demografske dejavnike.

Tabela 15: Odgovori učiteljev glede doslednosti plačevanja storitev z računom

Ali kdaj opravljeno storitev plačate brez računa?	Število	%
a) da, v primeru večjih zneskov, da več prihranim	23	5,8
b) da, v primeru manjših zneskov	33	8,3
c) da, v primeru, če poznam prodajalca ali izvajalca storitev	98	24,7
d) ne, ker me je strah, da bi organi to odkrili	8	2,0
e) ne, v nobenem primeru	228	57,6
f) drugo	6	1,5
skupaj	396	100,0

Vir: lastno delo.

Rezultati analize podatkov kažejo, da so učitelji s podjetniškimi izkušnjami pri plačevanju storitev z računom bolj dosledni. χ^2 test ($\chi^2 = 9,885$; $df = 4$; $p < 0,001$) test je pokazal, da obstaja statistično pomembna razlika med učitelji z in brez podjetniških izkušenj pri plačevanju storitev z računom. Med spoloma ni statistično pomembnih razlik.

Zanimala so nas mnenja učiteljev glede njihovega zaupanja v pravni sistem v Sloveniji, kakšen je po njihovem mnenju davčni sistem, kako deluje FURS, ali je država uspešna pri odkrivanju in sankcioniranju davčnih utaj in kako ocenjujejo problematiko davčnih utaj v Sloveniji. Rezultate prikazuje tabela 16.

Tabela 16: Mnenja učiteljev glede zaupanja v pravni sistem v Sloveniji, davčnega sistema in delovanja FURS ter davčnih utaj v % (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

Mnenje učiteljev:	1	2	3	4	5	Povpr. vredn.	St. odklon
a) zaupam v pravni sistem v RS	25,0	24,0	15,9	28,3	6,8	2,68	1,30
b) davčni sistem v RS je razumljiv	27,0	26,0	22,2	18,9	5,1	2,47	1,22
c) davčni sistem v RS je pravičen	30,1	29,0	21,7	14,4	4,8	2,35	1,19
d) FURS svoje naloge opravlja strokovno in neodvisno	24,2	20,7	27,8	19,7	7,6	2,66	1,25
e) država je uspešna pri odkrivanju in sankcioniranju davčnih utaj	34,3	30,8	16,7	10,4	7,8	2,77	1,25
f) utaja davkov je v Sloveniji resen problem	9,6	11,4	11,9	27,5	39,6	3,76	1,34

Vir: lastno delo

Podatki v tabeli 16 kažejo, da skoraj polovica učiteljev (49 %), sodelujočih v raziskavi, ne zaupa v pravni sistem v Sloveniji. Več kot polovica (53 %) jih meni, da davčni sistem v Sloveniji ni razumljiv, še več (59,1 %) jih meni, da slovenski davčni sistem ni pravičen. Z izjavo, da je davčni sistem v Sloveniji razumljiv in pravičen, se popolnoma strinja le

približno 5 % anketiranih učiteljev. Skoraj polovica učiteljev (44,9 %), sodelujočih v raziskavi, meni, da FURS svoje naloge ne opravlja strokovno in neodvisno, 27,8 % se jih glede tega niti strinja niti ne strinja. Skoraj dve tretjini učiteljev (65,1 %), sodelujočih v raziskavi, meni, da država ni uspešna pri odkrivanju in sankcioniranju davčnih utaj, pri čemer se jih 67,1 % strinja oziroma popolnoma strinja, da je utaja davkov v Sloveniji resen problem (povprečna vrednost 3,76, $\sigma = 1,34$). Pri tem obstaja statistično pomembna razlika med spoloma.

Tabela 17: Stopnja davčne morale učiteljev, v % (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

Mnenje učiteljev:	1	2	3	4	5	Povpr. vredn.	St. odklon
a) od države zahtevam davčne ugodnosti, ki mi ne pripadajo (npr. povračilo davka in trošarin za gorivo)	55,1	22,7	13,9	6,8	1,5	1,77	1,02
b) skoraj vsak davčni zavezanec bi se do neke mere izogibal plačilu davka, če bi vedel, da ga pri tem ne bodo odkrili	33,1	22,7	17,7	21,5	5,1	2,43	1,28
c) delo »na črno« (brez prijave dohodka davčnim oblastem) ne predstavlja velikega prekrška, kadar gre za osnovno preživetje družin	38,6	25,3	16,9	14,9	4,3	2,21	1,22
d) če bi prejel plačilo v gotovini za svoje opravljeno delo, ga ne bi prijavil FURS	38,1	24,5	19,7	12,9	4,8	2,22	1,22
e) kadar imam možnost dobiti storitev ali blago brez računa, jo izkoristim, saj imata obe strani koristi	41,7	26,5	19,2	9,6	3,0	2,06	1,13
f) možnosti, da davčne oblasti nepravilnosti ugotovijo, so tako majhne, da se splača poskusiti prirediti svoje davčne napovedi	48,0	27,5	16,7	5,8	2,0	1,86	1,02
g) prikazovanje lažnih osebnih razmer (npr. prebivališče) z namenom pridobiti posebne ugodnosti ne povzroča škode nikomur.	56,3	26,5	11,1	4,3	1,8	1,69	0,95

Vir: lastno delo.

Podatki v tabeli 17 kažejo na razmeroma ugodno raven davčne morale učiteljev, sodelujočih v raziskavi. Večina anketirancev ne zahteva davčnih ugodnosti, ki jim ne pripadajo. Po večini je med učitelji, sodelujočimi v raziskavi, nizka stopnja strinjanja glede majhnih možnosti odkritja davčnih nepravilnosti in mnenja, da bi se zato splačalo poskusiti prirediti svoje davčne napovedi (povprečna vrednost 1,86). Učitelji se večinoma ne strinjajo s trditvijo, da prikazovanje lažnih osebnih razmer (npr. prebivališča) z namenom pridobitve

posebnih ugodnosti ne povzroča škode nikomur (povprečna vrednost 1,69). Skoraj polovica anketirancev pa se strinja s stališčem, da bi se skoraj vsak davčni zavezanec do neke mere izogibal plačilu davka, če bi vedel, da ga pri tem ne bodo odkrili (povprečna vrednost 2,43). Povprečna vrednost vseh odgovorov znaša 2,03 (na lestvici od 1 do 5), pri čemer nižja vrednost pomeni višjo stopnjo davčne morale. Pri tem ni statistično pomembne razlike glede na izkušnost učiteljev, obstaja pa statistično pomembna razlika v stopnji davčne morale med učitelji glede na njihove podjetniške izkušnje.

V zaključku smo učitelje povprašali tudi o tem, kaj je zanje davčna utaja, s čimer smo želeli raziskati njihovo mnenje glede odklonskih in davčno neskladnih ravnanj. Podatki v tabeli 18 kažejo, da velika večina učiteljev (91 %) meni, da je davčna utaja kaznivo dejanje.

Tabela 18: Kaj je davčna utaja, v %

Davčna utaja je ...	Število	%
a) kaznivo dejanje	361	91,2
b) ni kaznivo dejanje, je pa moralno sporno ravnanje	19	4,8
c) je nepomemben prekršek	7	1,8
d) ne vem	9	2,3

Vir: lastno delo.

7.4 Povzetek rezultatov raziskave

Rezultati izvedene raziskave med 396 učitelji osnovnih šol v Sloveniji kažejo, da več kot 90 % učiteljev meni, da bi morali učenci v osnovnih šolah spoznati teme, kot so pomen plačevanja davkov, poraba davčnih prihodkov, posledice neplačevanja davkov in vrste davkov. Sedemdeset odstotkov sodelujočih učiteljev predlaga uvedbo davčnega opismenjevanja v tretji triadi (7.–9. razred), medtem ko jih 20 % meni, da te vsebine niso primerne za osnovne šole in bi jih bilo primerneje umeščati v srednješolsko obdobje. Učitelji ob tem menijo, da bi bila najprimernejša umestitev davčnih vsebin v obstoječe predmete, kot sta družboslovje in etika.

Učitelji, sodelujoči v raziskavi, menijo, da bi davčno opismenjevanje mladih pozitivno vplivalo na davčno moralo v njihovi odrasli dobi, na njihovo aktivno državljanstvo, na kasnejše učinkovitejše finančno in podjetniško ravnanje, boljše poznavanje pravic in obveznosti na davčnem področju ter bi pomembno vplivalo tudi na krepitev splošnih kompetenc mladih. Hkrati učitelji poročajo, da bi učne vsebine s področja davkov popestrile učni proces. Menijo, da bi vsebine davčnega opismenjevanja najučinkoviteje izvajali učitelji in zunanji, neodvisni davčni strokovnjaki.

Rezultati raziskave so pokazali, da več kot polovica učiteljev spremlja teme, povezane z davki, prav tako aktivno iščejo informacije s področja osebnih financ. Predvsem to zanima

mlajše učiteljice in učitelje. Učitelji, sodelujoči v raziskavi, menijo, da so njihove davčne obveznosti sorazmerne in pravične glede na koristi, ki jih prejmejo od države, približno 60 % pa jih tudi ravna skladno z davčnimi predpisi pri plačevanju storitev. Ob tem jih približno četrtina poroča, da ne plača storitve z računom v primeru, ko pozna prodajalca ali izvajalca storitve. Učitelji poročajo, da bolj kot ne zaupajo v pravni sistem v Sloveniji, enakega mnenja so tudi glede strokovnega in neodvisnega delovanja FURS. Glede slovenskega davčnega sistema pa menijo, da ni povsem razumljiv in tudi ne pravičen, prav tako ocenjujejo, da država ni najbolj uspešna pri odkrivanju in sankcioniranju davčnih utaj, ki so po njihovem mnenju resen problem v naši državi.

Rezultati raziskave so pokazali, da stališča učiteljev glede določenih ravnanj v zvezi s plačevanjem davkov kažejo na razmeroma ugodno stanje. Večina jih od države ne zahteva davčnih ugodnosti, ki jim ne pripadajo, davčnih napovedi po večini ne bi prirejali, četudi jih oblasti pri tem ne bi odkrile. Prav tako menijo, da ni prav prikazovati lažnih osebnih razmer za pridobitev posebnih davčnih ugodnosti. Kljub vsemu pa se v splošnem strinjajo z mnenjem, da bi se skoraj vsak davčni zavezanec do neke mere izognil plačilu davka, če bi vedel, da ga pri tem ne bodo odkrili. Velika večina učiteljev (91,2 %), sodelujočih v raziskavi, se strinja s tem, da je davčna utaja kaznivo dejanje. Kljub temu približno 40 % priznava, da bi pod določenimi pogoji lahko delovali v neskladju z davčnimi pravili. Ti rezultati opozarjajo na potrebo po krepitvi ozaveščenosti o davčnih zakonih in posledicah neskladnega ravnanja.

7.5 Odgovori na raziskovalna vprašanja

RV1: Davčno opismenjevanje v večini držav ni umeščeno v redno izobraževanje mladih.

V državah, ki smo jih proučili v okviru magistrskega dela, davčno opismenjevanje večinoma ni opredeljeno kot samostojen učni predmet, a je del programov finančnega opismenjevanja. Davčne teme so v nekaterih državah prisotne v okviru predmetov, kot so državljanska vzgoja, podjetništvo in etika. Vse več držav v Evropski uniji in širše si prizadeva za krepitev finančnega in davčnega opismenjevanja že v osnovni šoli. S tem smo potrdili raziskovalno vprašanje RV1.

RV2: V predmetnikih osnovne šole v Sloveniji so davčne vsebine redko zastopane.

Po pregledu učnih načrtov obveznih predmetov v osnovni šoli smo ugotovili, da se izrazi, kot so »davek«, »davki«, »obdavčitev«, »davčni sistem«, »javne finance« in »javni prihodki«, v teh dokumentih neposredno ne pojavljajo. Kljub temu se lahko določene teme, povezane s finančno pismenostjo in osnovami ekonomije, posredno obravnavajo v okviru različnih predmetov, kot so gospodinjstvo, državljanska in domovinska vzgoja ter etika, zgodovina in matematika. S tem smo potrdili raziskovalno vprašanje RV2.

V okviru empirične raziskave je bilo analizirano raziskovalno vprašanje RV3, ki se je nanašalo na odnos učiteljev do davčnega opismenjevanja mladih. Rezultati kažejo, da več kot 90 % učiteljev podpira vključevanje tem, kot so pomen plačevanja davkov in vrste davkov, v šolski kurikulum, večinoma v okviru obstoječih predmetov. Učitelji menijo, da ima davčno opismenjevanje pomembno vlogo pri razvoju odgovornega državljanstva in dolgoročno vpliva tudi na finančno ravnanje posameznikov.

Raziskovalno vprašanje RV4, povezano z zaupanjem v pravni in davčni sistem, pa ni potrdilo pričakovanj. Rezultati kažejo, da skoraj polovica učiteljev ne zaupa pravnemu sistemu, več kot polovica jih meni, da davčni sistem ni pravičen ali razumljiv, in večina izraža dvom v učinkovitost odkrivanja davčnih utaj.

Zadnje raziskovalno vprašanje, RV5, je bilo osredotočeno na davčno moralo učiteljev. Ugotovljeno je bilo, da ima večina učiteljev razmeroma visoko davčno moralo – davčno utajo obravnavajo kot kaznivo dejanje, več kot polovica zavrača miselnost, da prikrivanje dejstev zaradi pridobitve ugodnosti ne škodi nikomur, in večina izraža zmerno do visoko etično držo do spoštovanja davčnih obveznosti.

7.6 Omejitve raziskave in priložnosti za prihodnje raziskovanje

Ena izmed ključnih omejitev, s katerimi smo se soočili med izvajanjem raziskave za magistrsko delo, je bila razmeroma nizka odzivnost anketirancev. Kljub skrbno načrtovanemu pristopu in premišljeni pripravi anketnega vprašalnika je bilo pridobivanje sodelovanja anketirancev zelo zahtevno. Da smo dosegli načrtovan obseg vzorca, smo morali vložiti veliko truda in časa, kar je vključevalo večkratna povabila k sodelovanju, ponovna pojasnila o pomenu raziskave in v določenih primerih tudi osebni stik, da bi spodbudili anketirance k sodelovanju.

Zaradi teh izzivov se je izvedba raziskave podaljšala, saj je bilo potrebno več prilagajanja in dodatnih aktivnosti, kot sta prilagoditev načina komuniciranja ter vztrajnost pri pridobivanju odzivov.

Podaljšano časovno obdobje nam je omogočilo temeljitejši pristop in prilagoditve, ki so bile potrebne za dosego načrtovanega obsega vzorca. Rezultati, pridobljeni z raziskavo, so tako kljub težavam pomembno prispevali k obravnavani tematiki in omogočili dosego zastavljenih raziskovalnih ciljev.

8 SKLEP

Živimo v času, ko se spoprijemamo s številnimi izzivi in dolgoročnimi trendi s pomembnimi posledicami. Razmere doma, v Evropski uniji in po svetu so se v zadnjih desetletjih močno spremenile. Zaznamovane so s povečano negotovostjo, nepredvidljivostjo in iskanjem novih razvojnih paradigem, ki upoštevajo zmogljivosti planeta. Hitrost tehnološkega napredka

popolnoma spreminja pričakovanja družbe ter hkrati močno prehiteva zmožnost družbenega prilagajanja. Zato nastaja čedalje večji paradoks globalnega družbenega napredka, ki prinaša nove priložnosti in večja razvojne potenciale, obenem pa pomeni tudi grožnje in ustvarja številne izzive. To odpira vprašanja o prihodnosti izobraževanja, dela, družbene ureditve, odnosa med državljani in državo, o odzivanju na demografske in podnebne spremembe ter o zagotavljanju družbene enakosti in pravičnosti. V takih okoliščinah je ključna krepitev sposobnosti celotne družbe za uspešno odzivanje na izzive. Četrta industrijska revolucija, ki jo zaznamujeta digitalno gospodarstvo ter razvoj senzorjev, robotike in umetne inteligence, vzpostavlja nove modele poslovanja, dela in delovnih mest, kar zahteva razvoj novih znanj in veščin ter prilagoditve na številnih področjih gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2017).

Ob vse hitrejših družbenih, tehnoloških in gospodarskih razmerah je zagotovitev trajnih in stabilnih javnofinančnih virov, predvsem davčnih prihodkov držav, možna le z doslednim izpolnjevanjem davčnih predpisov. Pri tem so ključni nosilci odgovornosti davkoplačevalci z ustreznimi znanji in kompetencami. Davčna pismenost bo imela v prihodnje zaradi navedenih dejavnikov še večji pomen ter bo vplivala na državljansko in davčno zavest posameznika, njegovo učinkovitejše upravljanje prihodkov, dojemanje pomena davkov in posledično na davčno skladnost ter davčno moralo.

Davčna pismenost predstavlja eno od razsežnosti finančne pismenosti, ki se nanaša na posedovanje specifičnega davčno usmerjenega finančnega znanja in matematičnih veščin, potrebnih za vodenje davčnih izračunov. Davčno opismenjevanje je namenjeno pomoči posameznikom pri pridobivanju informacij o davkih, razlagi davkov znotraj domačega sistema ter regionalnega in mednarodnega okolja. Namen magistrskega dela je poudariti, da je mogoče prispevati k boljšemu razumevanju davčnega sistema in s tem k dvigu zavedanja o pomenu doslednega plačevanja davčnih obveznosti ter posledično k višji davčni morali in davčni kulturi nasploh.

Pregled aktivnosti in ukrepov na področju davčne pismenosti v izbranih državah, ki smo ga izvedli v okviru magistrskega dela, je pokazal, da se države zavedajo pomena zgodnjega opismenjevanja o davčnih temah. Iniciative in programi davčnega opismenjevanja so predvsem v domeni nacionalnih davčnih organov v sodelovanju z akademsko stroko. Njihova prizadevanja sledijo cilju, da se davčne teme obravnavajo v okviru predmetnika in da so del učnega načrta posameznih predmetov že v osnovni šoli.

Pregled učnih programov v osnovni šoli v Sloveniji je pokazal, da so davčne teme le posredno obravnavane (ali so lahko obravnavane) pri posameznih predmetih. Empiričnih dokazov o tem, da bi slovenski učitelji davčne teme sistematično vključili v pouk katerega od predmetov, ni. Prav tako ni na voljo programov strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja učiteljev s področja davčnih tem. Kot je pokazala naša empirična raziskava, je med učitelji razmeroma malo posameznikov s podjetniškimi izkušnjami, ki bi jim nudile praktične izkušnje na davčnem področju v poslovnem svetu. Pomanjkanje podjetniških

izkušenj in razumevanja davčnih tem nakazuje, da bi morali imeti učitelji dostop do specializiranih izobraževanj o davkih in financah.

Kljub omejenemu praktičnemu znanju na področju financ in davkov so učitelji izrazili podporo uvajanju davčnega opismenjevanja v tretjo triado osnovne šole ter tovrstno opismenjevanje vidijo kot ključno za razvoj odgovornega državljanstva in finančne pismenosti učencev. Ena od pomembnih prednosti pri uvedbi davčne pismenosti v osnovnošolske programe je visoko zavedanje učiteljev o pomenu tovrstnih znanj za mladostnikovo kasnejše obdobje. Pri tem so zelo odprti za sodelovanje z zunanjimi davčnimi strokovnjaki. Pomemben kazalnik je nezaupanje učiteljev v pravni in tudi davčni sistem, ki ga ocenjujejo kot nepreglednega in nepravičnega, kar lahko negativno vpliva na njihov pristop in poudarke pri davčnem opismenjevanju. Pri tem je treba poudariti, da več kot davkoplačevalci vedo o davčnem sistemu in o ključni vlogi, ki jo imajo davki v njihovem vsakdanjem življenju, bolj ga lahko podpirajo (OECD, 2021d).

Kljub temu menimo, da se lahko določene teme, povezane z davčnim opismenjevanjem, ob ustreznem predhodnem znanju in pripravljenih učnih gradivih, posredno obravnavajo v okviru različnih predmetov, kot so:

- gospodinjstvo: obravnava tem, povezanih z družinskim proračunom, varčevanjem in porabo, kjer se lahko posredno dotaknejo tudi pomena davkov in davčnih obveznosti;
- državljanska in domovinska vzgoja ter etika: razprava o vlogi države, pravicah in dolžnostih državljanov, kjer se lahko omenijo tudi javne finance ter pomen doslednega plačevanja davkov in posledice davčnih utaj;
- zgodovina: obravnava zgodovinskih dogodkov, ki vključujejo obdavčitev, kot so na primer davki v rimskem imperiju ali srednjeveški fevdalni sistemi, pomembni dogodki, povezani z davki (Bostonska čajanka), vpliv davkov na pomembne zgodovinske odločitve (osvajanja novih ozemelj), vpliv na podobo stavbnega fonda (zazidovanje oken kot posledica zmanjšanja bremena zaradi nepremičninskega davka) ipd.;
- matematika: reševanje nalog, ki vključujejo izračune, povezane z obrestmi, odstotki in davki.

Za bolj poglobljeno in sistematično obravnavo davčnih tematik bi bilo smiselno razmisliti o vključitvi specifičnih vsebin o davkih in javnih financah v učne načrte, bodisi kot del obstoječih predmetov bodisi kot samostojne vsebine v okviru finančnega opismenjevanja. Pri tem bi bilo smiselno vključiti finančne in davčne vsebine v predmete, kot so državljanska in domovinska vzgoja ter etika, matematika, družboslovje, gospodinjstvo in nekateri izbirni predmeti. Pristopilo bi se lahko tudi k razvoju posebnih vsebinskih modulov, namenjenih finančni pismenosti in davčnemu opismenjevanju. Vsekakor je pomembno nameniti pozornost zagotavljanju dodatnega izobraževanja za učitelje, da bodo lahko učinkovito poučevali finančne in davčne vsebine. Pri tem je smiselno spodbujati aktivno sodelovanje in vključevanje finančnih strokovnjakov ter davčnih svetovalcev v izobraževalni proces za zagotavljanje aktualnih in praktičnih informacij.

Izobraževanje otrok in najstnikov o davčnih zadevah je, kot izpostavljajo Cirman in drugi (2022), priložnost za izgradnjo družbene pogodbe, tako da otrokom pomagamo uvideti družbeno koristnost davkov – od njihove uporabe za financiranje javnih storitev in ustanov, kot so šole, bolnišnice in policija, do njihove prerazporeditvene funkcije. Najbolj ambiciozen vidik takšnega izobraževanja je lahko pomoč otrokom pri prepoznavanju ne le njihovih pravic in odgovornosti, ampak tudi pravic in odgovornosti države glede preglednosti in odgovornosti pri porabi davkov.

LITERATURA IN VIRI

1. Achim, M. V., Postea, M. M. in Noja, G. G. (2024). New estimate of shadow economy based on the total energy consumption. Evidence from the European Union countries. *Energy Economics*, 130, 107335.
2. Agencia Estatal de Administración Tributaria. (2024). *Portal de Educación - Civico Tributaria*. Madrid: Agencia Estatal de Administración Tributaria. https://www.agenciatributaria.es/AEAT.educacion/InformacionEducacion_es_ES.html
3. Albarracin, D., Johnson, B. T., Zanna, M. P. in Kumkale, G. T. (2005). Attitudes: Introduction and scope. V D. Albarracin, B. T. Johnson in M. P. Zanna (ur.), *The handbook of attitudes* (str. 3–19). Lawrence Erlbaum Associates.
4. Alexander, P., Balavac, M., Mukherjee, S., Lymer, A. in Massey, D. (2018). *Improving tax literacy and tax morale of young adults*. Bournemouth University.
5. Alm, J. (2012). Measuring, explaining, and controlling tax evasion: lessons from theory, experiments, and field studies. *International Tax and Public Finance*, 19(1), 54–77.
6. Alm, J. (2019). What Motivates Tax Compliance? *Journal of Economic Surveys*, 33(2), 353–388.
7. Alm, J. in Torgler, B. (2006). Culture differences in tax morale in the United States and in Europe. *Journal of Economic Psychology*, 27(2), 224–246.
8. Alm, J., Bloomquist, K. M. in McKee, M. (2017). When you know your neighbor pays taxes: Information, peer effects, and tax compliance. *Fiscal Studies*, 38(4), 587–613.
9. Alm, J., Jackson, B. R. in McKee, M. (1993). Institutional uncertainty and taxpayer compliance. *The American Economic Review*, 82(4), 1018–1026.
10. Alm, J., Kirchler, E. in Muehlbacher, S. (2012). Combining psychology and economics in the analysis of compliance: From enforcement to cooperation. *Contemporary Issues in Tax Research*, 2, 137–163.
11. Andragoški center Slovenije. (2016). *Raziskava spretnosti odraslih PIAAC (2013–2015)*. Andragoški center Slovenije.
12. Andragoški center Slovenije. (2022). *Finančna pismenost v Sloveniji v številkah*. Andragoški center Slovenije.
13. Andragoški center Slovenije. (2024). *Krepitev finančne pismenosti odraslih, program opolnomočenja inštitucij in usposabljanja strokovnih delavcev*. Andragoški center Slovenije.

14. Aragonés-Jericó, C., López-Pérez, A. in Campos-Aparicio, C. (2015). Tax awareness from school? The teachers approach. V L. Gómez Chova, A. López Martínez in I. Candel Torres (ur.), *ICERI2015 Proceedings - 8th International Conference of Education, Research and Innovation, 18–20 November 2015* (str. 3146–3153). IATED Academy.
15. Atkinson, A. in Messy, F. (2012). Measuring financial literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) pilot study. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, (15).
16. Baloh, T. (2010). *Davčna morala v Republiki Sloveniji* (diplomsko delo). Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
17. Banco de España in CNMV. (2018). *Financial education plan 2018-2021*. Banco de España in CNMV.
18. Bardai, B. (1992). Tax illiteracy in Malaysia: Problems solutions. *Journal of ACCAMADIA*, 2(2), 7–31.
19. Barle-Lakota, A. (2007). Instrumentalizem oblikovanja edukacijskih politik. *Šolsko polje*, 18 (5–6), 3–15.
20. Barone, G. in Mocetti, S. (2016). Public sector and tax morale under different institutional settings: Evidence from Europe. *International Tax and Public Finance*, 23(4), 747–773.
21. Begič, B. (2021). *Ocena vplivov dejavnikov davčne morale pri podjetnikih v Republiki Sloveniji* (magistrsko delo). Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
22. Bhushan, P. in Medury, Y. (2013). Determining tax literacy of salaried individuals: An empirical analysis. *IOSR Journal of Business and Management*, 10(6), 76–80.
23. Book, L. (2003). The poor and tax compliance: One size does not fit all. *Kansas Law Review*, 51, 1–51.
24. Bornman, M. in Wassermann, M. (2020). Tax knowledge for the digital economy. *Journal of Economic and Financial Sciences*, 13(1), 1–17.
25. Brackin, T. (2014). Tax literacy: The missing link in tax compliance. *Journal of Financial Education*, 40(1), 1–15.
26. Brigham, E. F. (2018). *Financial management: Theory and practice*. Cengage Learning.
27. Buchanan, S. (2019). Educating future taxpayers: Teaching taxes to youth in Canada. V *Tax Administration 2019. Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies* (str. 153–157). OECD.
28. CRA. (2024). *Canada Revenue Agency Outreach Programme*. CRA.
29. Craig, A. in Slemrod, J. B. (2022). *Tax Knowledge and Tax Manipulation: A Unifying Model*. NBER Working Paper No. 30151. National Bureau of Economic Research.
30. Carley, K. M., Robertson, D. C., Martin, M. K., Lee, J.-S., St. Charles, J. L. in Hirshman, B. R. (2010). Predicting Intentional and Inadvertent Noncompliance, Recent Research on Tax Administration and Compliance. *IRS Research Conference, Washington, DC, June 29–30* (str. 1–21). Internal Revenue Service.

31. Chardon, T., Freudenberg, B. in Brimble, M. (2016). Tax literacy in Australia: Not knowing your deduction from your offset. *Australian Tax Forum*, 31(2), 321–362.
32. Cirman, A., Pahor, M. in Starček, S. (2022). *Addressing evasion and tax morale by educating young taxpayers*. V M. Orel, J. Brala-Mudrovčič in J. Miletić (ur.), 11. mednarodna konferenca EDUvision 2021 (str. 36–50). EDUvision.
33. Cirman, A., Pahor, M. in Starček, S. (2023). Omejevanje davčnih utaj in krepitev davčne morale z izobraževanjem mladih davkoplačevalcev. V T. Radek in T. Ulčakar (ur.), *Uspešno, inovativno gospodarstvo, trajnostno-naravnana potrošnja in država blaginje kot temelji prihodnjega razvoja Slovenije* (str. 14–28). Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
34. Clifford, M. in Jairus, A. (2013). The effect of Taxpayer education on voluntary tax compliance, among SMEs in Mwanza City - Tanzania. *International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research*, 2(8), 12–23.
35. Coşgel, M. M. in Miceli, T. J. (2009). Tax collection in history. *Public Finance Review*, 37(4), 399–420.
36. Cvrlje, D. (2014). Retirement system in the Republic of Croatia: Financial literacy implications for the improvement of the retirement planning. *International Conference on Education, Psychology and Society*, 11–13. april 2014, Bangkok. ICEPAS.
37. Cvrlje, D. (2015). Tax literacy as an instrument of combating and overcoming tax system complexity, low tax morale and tax non-compliance. *The Macrotheme Review*, 4(3), 156–167.
38. Čokelc, S. in Križman, A. (2014). Davčna miselnost in davčna morala v Sloveniji. *Naše gospodarstvo*, 60(1/2), 47–61.
39. Čokelc, J. in Štegar, M. (2019). Davčna skladnost: med teorijo in prakso. *SIR IUS*, 4(2018), 20–26.
40. Čurko, B., Feiner, F., Gerjolj, S., Juhant, J., Kreß, K., Mazzoni, V., Mortari, L., Pokorný, S., Schlenk, E. in Strahovnik, V. (2015). *Vzgoja za etiko in vrednote: Priročnik za učitelje in vzgojitelje*. Ethika_SI.
41. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E. in Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Learning Policy Institute.
42. DigiFinEdu. (2022). *National report on financial literacy: Bulgaria*. DigiFinEdu.
43. Erčulj, J. (2005). Učiteljev profesionalizem. V J. Erčulj (ur.), *V učence usmerjeno poučevanje. Mreže učech se šol 2* (str. 13–25). Šola za ravnatelje.
44. Eriksen, K. in Fallan, L. (1996). Tax knowledge and attitudes towards taxation: A report on a quasi-experiment. *Journal of Economic Psychology*, 17(3), 387–402.
45. European Commission. (2014). *Directive 2014/92/EU of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on the comparability of fees related to payment accounts, payment account switching and access to payment accounts with basic features*. European Commission.
46. European Commission. (2017). *Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to*

- residential immovable property and amending Directives 2008/48/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010.* European Commission.
47. European Commission. (2020). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on achieving the European Education Area by 2025.* SWD(2020) 212 final. European Commission.
 48. European Commission. (2023). *Financial literacy: Commission publishes joint EU/OECD Financial Competence framework for children and youth.* European Commission.
 49. European Commission. (2024). *2024 Country Report - Slovenia. Recommendation for a Council Recommendation on the economic, social, employment, structural and budgetary policies of Slovenia,* COM(2024) 624 final. European Commission.
 50. Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb. (2012). *Pogledi mladih na inkluzivno izobraževanje.* Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb.
 51. Evropska komisija. (2023). *Finančna pismenost: Komisija objavila skupni okvir EU in OECD za finančno usposobljenost otrok in mladih.* Evropska komisija.
 52. European Parliament. (2012). *Report on improving access to finance for SMEs (A7-0001/2013).* Committee on Economic and Monetary Affairs.
 53. European Parliament. (2013). *Fight against tax fraud, tax evasion and tax havens (2013/2060(INI)).* Committee on Economic and Monetary Affairs.
 54. Fitri, F., Nurlaela, N. in Chair, U. (2022). Tax knowledge and tax morale in tax compliance. *Jurnal Ilmiah Manajemen, Ekonomi, & Akuntansi (MEA)*, 6(2), 375–389.
 55. Finančna uprava Republike Slovenije – FURS. (2017). *Davčno opismenjevanje mladih Projekt Finančne uprave Republike Slovenije.* FURS
 56. Finančna uprava Republike Slovenije – FURS. (2024). *Pozitivni trendi pri pobiranju javnofinančnih prihodkov tudi v letu 2023.* <https://www.gov.si/novice/2024-01-10-pozitivni-trendi-pri-pobiranju-javnofinancnih-prihodkov-tudi-v-letu-2023/>
 57. Finančna uprava Republike Slovenije – FURS. (2025). *Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije za leto 2024.* FURS.
 58. Gerger, G. C., Türegün, F. B. in Gerçek, A. (2019). The importance of tax literacy in tax compliance: Suggestions to be developed in the case of country applications. V S. A. Oktar in Taşkın Y. (ur.), *Proceedings Book of 34. International Public Finance Conference, April 24–27, 2019, Antalya* (str. 209–215). Istanbul University Press.
 59. Gueth, W. in Sausgruber, R. (2004). Tax Morale and Optimal Taxation. *CESifo Working Paper Series*, (1284).
 60. Gunaasih, S. A. P. P. (2022). *Investigation of taxation knowledge, services, and sanctions of the head of village government financial affairs of Gunung Kidul regency in Indonesia.* V W. A. Barnett in B. S. Sergi, (ur.), *Environmental, Social, and Governance Perspectives on Economic Development in Asia* (str. 157–167). Emerald Publishing Limited.

61. Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin, E. in Puranen, B. (2022). *World Values Survey: Round Seven - Country-Pooled Datafile Version 6.0*. JD Systems Institute & WVSA Secretariat.
62. Hansen, J. L., Crosser, R. in Laufer, D. (1991). Tax compliance as an aspect of civic responsibility. *Journal of Applied Social Psychology*, 21(24), 1986–1998.
63. Hashimzade, N., Myles, G. D. in Tran-Nam, B. (2013). Applications of behavioural economics to tax evasion. *Journal of Economic Surveys*, 27(5), 941–977.
64. Hauptman, L. in Matajič, M. (2014). Davčna morala podjetnikov v severovzhodni Sloveniji. *Management*, 7(4), 295–308.
65. Hauptman, L., Žmuk, B. in Pavić, I. (2024). Tax Compliance in Slovenia: An Empirical Assessment of Tax Knowledge and Fairness Perception. *Journal of Risk and Financial Management*, 17(3), 89.
66. Hilgert, M. A., Hogarth, J. M. in Beverly, S. G. (2003). Household financial management: The connection between knowledge and behavior. *Federal Reserve Bulletin*, 89, 309–322.
67. Hribšek, T. (2018). *Raziskava vpliva vrednot na davčno moralo v Sloveniji*. Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru.
68. Hündl, V. (2015). *Results of measuring the level of financial literacy of the adult population of the Czech Republic 2015*. PPM Factum.
69. Ileršič, A. (2007). Kaj za posameznika pomeni pismenost? Kako pomanjkljiva pismenost vpliva na življenje posameznika. *Andragoška spoznanja*, 13(2), 37–42.
70. Instituto de Estudios Fiscales. (1995). *Area de sociología tributaria 1995*. Instituto de Estudios Fiscales.
71. Instituto de Estudios Fiscales. (1997). *Area de sociología tributaria 1997*. Instituto de Estudios Fiscales.
72. Instituto de Estudios Fiscales. (2005). *Area de sociología tributaria 2005*. Instituto de Estudios Fiscales.
73. International Monetary Fund. (2018). *Fiscal monitor: Capitalizing on good times*. International Monetary Fund.
74. IMD World Competitiveness Center. (2023). *IMD World Competitiveness Yearbook 2023*. International Institute for Management Development.
75. Japelj Pavešić, B. (2020). *TALIS 2018: Kazalci poučevanja in šolskega okolja v slovenskih osnovnih in srednjih šolah*. Pedagoški inštitut.
76. Jones, C. (2017). The role of tax education in enhancing compliance. *Journal of Taxation Studies*, 9(2), 45–61.
77. Juliobenedrick, B., Davidson, D. in Prabowo, I. C. (2023). The Relationships between Social Media Narcissism, Tax Knowledge, and Trust in Government on Tax Compliance. *The 5th International Conference of Biospheric Harmony Advanced Research (ICOBAR 2023)*, June 27, Jakarta, Indonesia, Les Ulis. EDP Sciences.
78. Kellner, D. (2019). *Public trust and the tax system*. Oxford University Press.

79. Kelmanson, B., Kirabaeva, K., Medina, L., Mircheva, B. in Weiss, J. (2019). *Explaining the Shadow Economy in Europe: Size, Causes and Policy Options*. International Monetary Fund.
80. Kenjar, M. (2017). *Vpliv vrednot na davčno moralo* (diplomsko delo). Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru.
81. Kirchler, E. (2007). *The economic psychology of tax behaviour*. Cambridge University Press.
82. Kirchler, E. (2009). *The economic psychology of tax behavior*. Cambridge University Press.
83. Kirchler, E., Hoelzl, E. in Wahl, I. (2008). Enforced versus voluntary tax compliance: The 'slippery slope' framework. *Journal of Economic Psychology*, 29, 210–225.
84. Knaflič, L. (2001). *Temeljno znanje in spretnosti mladih, brezposelnih in staršev šolskih otrok*. Andragoški center Slovenije.
85. Kočar, S., Trunk, A., Dermol, V. in Trunk Širca, N. (2016). Finančna pismenost: ozaveščenost, znanje, veščina in vedénje. V A. Trunk, V. Dermol in N. Trunk Širca (ur.), *Finančna pismenost med mladimi: vloga bank pri izobraževanju in usposabljanju* (str. 7–15). Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije.
86. Kozmus, R. (2013). *Finančna pismenost. Učbenik. Splošno izobraževanje odraslih*. Ljudska univerza Jesenice.
87. Kumi, R. in Kwasi, B. R. (2023). Job performance, knowledge and perceived power of tax officers on tax morale amongst agrochemical traders in Ghana. *Arab Gulf Journal of Scientific Research*, 41, 260–282.
88. Kurniawan, D. (2020). The influence of tax education in higher education on tax knowledge and its effect on personal tax compliance. *Journal of Indonesian Economy and Business*, 35(1), 57–72.
89. Lago-Peñas, I. in Lago-Peñas, S. (2010). The determinants of tax morale in comparative perspective: Evidence from European countries. *European Journal of Political Economy*, 26(4), 441–453.
90. Lešnik, M. (2014). *Odnos podjetnikov Zgornje Savinjske doline do obdavčitve* (diplomsko delo). Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru.
91. Lisi, G. (2015). Tax morale, tax compliance and the optimal tax policy. *Economic Analysis and Policy*, 45, 27–32.
92. Lusardi, A. in Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44.
93. Luttmer, E. F. P. in Singhal, M. (2014). Tax morale. *The Journal of Economic Perspectives*, 28(4), 149–168.
94. Mason, C. L. J. in Wilson, R. M. S. (2000). *Conceptualising financial literacy* (Occasional Paper 2000:7). Loughborough University Business School.
95. Mascagni, G. in Santoro, F. (2018). What is the role of taxpayer education in Africa? *ICTD African Tax Administration Paper*, 1.
96. McKerchar, M., Bloomquist, K. in Pope, J. (2013). Indicators of tax morale: An exploratory study. *eJournal of Tax Research*, 11(1), 5–22.

97. Medresorska delovna skupina za pripravo Nacionalnega programa finančnega izobraževanja. (2009). *Nacionalni program finančnega izobraževanja*. Medresorska delovna skupina za pripravo Nacionalnega programa finančnega izobraževanja.
98. Ministrstvo za finance Republike Slovenije. (2010). *Nacionalni program finančnega izobraževanja*. Ministrstvo za finance.
99. Ministrstvo za finance. (2025). *Javnofinančna gibanja*. Ministrstvo za finance.
100. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. (2020). *Radovednost je lepa čednost. Pogled na izzive slovenske vzgoje in izobraževanja*. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.
101. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. (2023a). *Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*. <https://www.gov.si teme/nadaljnje-izobrazevanje-in-usposabljanje-strokovnih-delavcev-v-vzgoji-in-izobrazevanju/>
102. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. (2023b). *Programi in učni načrti v osnovni šoli*. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.
103. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. (2024a). *Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*. <https://paka3.mss.edus.si/katis/Uvodna.aspx>
104. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. (2024b). *Nacionalni program vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033*. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.
105. Ministry of Finance of the Republic of Bulgaria. (2021). *National strategy for financial literacy and action plan 2021–2025*. Ministry of Finance of the Republic of Bulgaria.
106. Ministrstvo za finance Finske. (2023). *Educational and awareness campaigns by the Finnish Tax Administration*. Ministrstvo za finance Finske.
107. Moore, D. T. in Slemrod, J. (2021). *Optimal tax systems with endogenous behavioral biases*. *Journal of Public Economics*, 197, 104381.
108. Mršnik, S., Bone, J., Bačnik, A., Bizjak, C., Fekonja, R., Golob, N., Hedžet Krkač, M., Kerin, M., Kerndl, M., Kovač, N., Masterl, T., Mihelj, S., Nared, M., Novak, N., Papež, N., Pegan, N., Poberžnik, A., Prudič, T., ... Žefran, E. (2022). *Spodbujanje razvoja pismenosti v vrtcu in šoli. Bralna, naravoslovna, matematična in finančna pismenost*. Zavod RS za šolstvo.
109. Murphy, R. in Christensen, J. F. (2012). *Tax us if you can*. Tax Justice Network.
110. Muršak, J., Javrh, P., Kalin, J., Krek, J., Metljak, M., Šteh, B. in Vonta, T. (2011). *Učitelj v učni družbi: Med zahtevami in pričakovanji*. Zavod RS za šolstvo.
111. Mutascu, M. in Danuletiu, D. (2013). *The literacy impact on tax revenues (Economics Discussion Papers No. 2013-63)*. Kiel Institute for the World Economy.
112. Nacionalna komisija za razvoj pismenosti (2006). *Nacionalna strategija za razvoj pismenosti*. Andragoški center Slovenije.
113. Niemirowski, A., Baldwin, S., Wearing, A. in Leonard, B. (2003). Tax related behaviours, tax knowledge and education: The targeted assessment program. V M. Walpole in C. Evans (ur.), *Tax Administration: Facing the Challenges of the Future* (str. 269–289). Prospect Media.

114. OECD. (2010). *Citizen-State Relations: Improving Governance through Tax Reform*. OECD Publishing.
115. OECD. (2012). *OECD/INFE High-level principles on national strategies for financial education*. OECD Publishing.
116. OECD. (2014). *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*. OECD Publishing.
117. OECD. (2015a). *Building tax culture, compliance and citizenship: A global source book on taxpayer education*. OECD Publishing.
118. OECD. (2015b). *Raziskava spretnosti odraslih: Vodnik za bralca*. SIAE.
119. OECD (2016), *OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies*, OECD Publishing,
120. OECD. (2017). *PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy*. OECD Publishing.
121. OECD. (2018). *Teaching for the future: Effective classroom practices to transform education*. OECD Publishing.
122. OECD. (2019). *Tax morale: What drives people and businesses to pay tax?* OECD Publishing.
123. OECD. (2020a). *Financial literacy and inclusion: Insights from OECD countries*. OECD Publishing.
124. OECD. (2020b). *Financial literacy and tax education guidelines*. OECD.
125. OECD. (2020c). *PISA 2018 results (Volume IV): Are students smart about money?* OECD.
126. OECD. (2021a). *Advancing financial literacy in a digital age: Implications for teaching tax*. OECD Publishing.
127. OECD. (2021b). *Building Tax Culture, Compliance and Citizenship: A Global Source Book on Taxpayer Education* (2. izd.). OECD Publishing.
128. OECD. (2021c). *Report on taxpayer education*. OECD Publishing.
129. OECD. (2021d). *Spain: Economic snapshot*. OECD Publishing.
130. OECD. (2023a). *Education at a Glance*. OECD.
131. OECD. (2023b). *Revenue statistics 2023. Tax revenue buoyancy in OECD countries 1965–2022*. OECD Publishing.
132. Okorn, N. (2016). *Davčna morala slovenskih malih podjetnikov*. Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru.
133. Orviska, M. in Hudson, J. (2003). Tax evasion, civic duty, and the law-abiding citizen. *European Journal of Political Economy*, 19(1), 83–102.
134. Palil, M. R. in Mustapha, A. F. (2011). Determinants of tax compliance in Asia: A case of Malaysia. *European Journal of Social Sciences*, 24(1), 7–32.
135. Pedagoški inštitut. (2019). *Vseživljenjsko učenje učiteljev in ravnateljev: Izsledki Mednarodne raziskave poučevanja in učenja, TALIS 2018*. Pedagoški inštitut.
136. Pevec Semec, K. (2009). *Spodbudno učno okolje v kurikularni prenovi*. Zavod RS za šolstvo.
137. Postholm, M. B. (2018). Teachers' professional development in school. A review study. *Cogent Education*, 5(1).

138. Prichard, W. (2022). Unpacking 'Tax Morale': Distinguishing Between Conditional and Unconditional Views of Tax Compliance. *ICTD Working Paper*, (147).
139. Psychoyios, D., Missiou, O. in Dergiades, T. (2021). Energy based estimation of the shadow economy: The role of governance quality. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 80, 797–808.
140. Razman, A. A. L. in Ariffin, A. N. (2000). Tax literacy rate among taxpayers: Evidence from Malaysia. *Jurnal Akuntansi dan Auditing Indonesia*, 9(1), 1–11
141. Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295.
142. Roberts, L. H., Hite, P. A. in Bradley, C. F. (1994). Understanding attitudes toward progressive taxation. *Public Opinion Quarterly*, 58, 165–190.
143. Rode, U. (2022). *Analiza finančne pismenosti v Sloveniji* (diplomsko delo). Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
144. Rodriguez, J. in Theilen, B. (2018). Education and tax morale. *Journal of Economic Psychology*, 64, 18–48.
145. Rutar Leban, T. (2015). *Skrb za kakovostno učenje in poučevanje: izziv za profesionalni razvoj učiteljev*. Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem.
146. Schneider, F. G. (2022). New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022. *International Economics and Economic Policy*, 19(1), 299–313.
147. Sirnik, M., Vršič, V., Simčič, I., Lovšin Kozina, F., Štrubelj, P., Angelov Troha, K., Kokalj, T., Petric, D., Vreš, S. in Pustavrh, S. (2022). *Razvijamo finančno pismenost. Opredelitev finančne pismenosti s primeri dejavnosti*. Zavod RS za šolstvo.
148. Sjöberg, F. M., Mellon, J., Peixoto, T., Hemker, J. in Tsai, L. L. (2019). Voice and Punishment A Global Survey Experiment on Tax Morale. *Policy Research Working Paper*, (8855).
149. Slemrod, J. (1990). Optimal taxation and optimal tax systems. *Journal of Economic Perspectives*, 4(1), 157–178.
150. Slovensko zavarovalniško združenje. (2019). *Finančna pismenost odraslih v Sloveniji. Splošna finančna pismenost in poznavanje zavarovalništva*. Slovensko zavarovalniško združenje.
151. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. (2017). *Strategija razvoja Slovenije 2030*. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
152. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. (2021). *Načrt za okrevanje in odpornost*. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
153. Smith, N. (2022). *Poklicno izobraževanje in usposabljanje. Znanje in spretnosti za sedanjost in prihodnost*. Urad za publikacije Evropske unije.
154. Smith, T. (2020). Tax compliance and the role of tax education. *Journal of Financial Education*, 46(2), 132–150.
155. Standard & Poor's Ratings Services. (2014). *S&P Global FinLit Survey*. Standard & Poor's Ratings Services.

156. Starček, S. (2017). *Uporabnost zbirk prostorskih podatkov in njihove kartografske upodobitve za potrebe obdavčitve nepremičnin* (doktorska disertacija). Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani.
157. Starček, S. in Trunk, A. (2013). The meaning and concept of financial education in the society of economic changes. V *Management, Knowledge and Learning International Conference 2013* (str. 1443–1452). ToKnowPress.
158. Sticha, A. in Sekita, S. (2023). The importance of financial literacy: Evidence from Japan. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(3), 244–262.
159. Statistični urad Republike Slovenije – SURS. (2024). *Prebivalstvo po starosti*. SURS.
160. Šket, J. (2012). *Opismenjevanje v posebnem programu vzgoje in izobraževanja* (diplomsko delo). Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
161. Šooš, T., Lautar, K., Urbančič, H., Kobe Logonder, N., Kmet Zupančič, R. in Fajić, L. (2017). *Strategija razvoja Slovenije 2030*. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
162. Tax Foundation. (2024). *Facts & Figures 2024: How Does Your State Compare?* Tax Foundation.
163. Taylor, R. (2021). *Corporate tax planning and strategy*. Wiley.
164. Tilburg University. (2022). *European Values Study*. Tilburg University.
165. Tomašević, S. (2016). *Razlike v oceni davčne morale med slovenskimi podjetniki in njihovimi računovodji* (diplomsko delo). Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru.
166. Torgler, B. (2003). *Tax morale: Theory and empirical analysis of tax compliance*. University of Basel.
167. Torgler, B. (2007). Tax compliance and tax morale: A theoretical and empirical analysis. V S. C. Parker (ur.), *The economics of taxation* (str. 129–170). Cambridge University Press.
168. Torgler, B. (2012). Tax morale, Eastern Europe and European enlargement. *Communist and Post-Communist Studies*, 45, 11–25.
169. Ule, M. (2009). *Psihologija komuniciranja in medosebnih odnosov*. Fakulteta za družbene vede univerze v Ljubljani.
170. UNESCO. (2004). *Plurality of literacy and its Implications for Policies and Programmes*. UNESCO.
171. UNESCO (2019), *Education for Sustainable Development: Towards achieving the SDGs*, UNESCO.
172. UNESCO. (2024). *Out-of-School Rate*. UNESCO.
173. United Nations. (2024). *Population*. <https://www.un.org/en/global-issues/population>
174. Vero. (2023). *Educational and awareness campaigns by the Finnish Tax Administration*. Vero.
175. Vezovišek in partnerji. (2020). *Koliko (finančnih) let štejete?* <https://www.vezovisek.si/financnastarost/>
176. Vezovišek, M. in Lubej, S. (2016). *Priročnik 2 za učitelje finančnega opismenjevanja mladih v osnovnih in srednjih šolah*. Revija Moje finance, Časnik Finance.

177. Vončina, V. (2006). Večrazsežna pismenost kot jedro novega koncepta splošne izobrazbe ali Kako pripraviti učence/dijake za kritičen vstop v sodobno kulturo in družbo? *Sodobna pedagogika*, 57(5), 8–21.
178. Vršnik Perše, T. (2015). *Strokovni delavci v poklicnem in strokovnem izobraževanju in njihov profesionalni razvoj*. Pedagoški inštitut.
179. Yamazaki, S. (2019). *Impact of tax systems and an equalization transfer on a rent-seeking contest between regional governments* (doktorska disertacija). Hiroshima University.
180. Yılar, M. B. in Akdağ, H. (2017). The importance of tax literacy in tax compliance: Suggestions to be developed in the case of country applications. V S. A. Oktar in Y. Taşkın (ur.), *Proceedings Book of 34. International Public Finance Conference*, 24.–27. april 2019, Antalya (str. 211–213). Istanbul University Press.
181. Waris, A. in Murangwa, H. (2012). Utilising tax literacy and societal confidence in a state: The Rwandan model. *University of Nairobi Law Journal*, 4(1), 45–60. University of Nairobi School of Law.
182. Williams, C. in Horodnic, I. (2016). Tackling the undeclared economy in the European Union: An evaluation of the tax morale approach. *Industrial Relations Journal*, 47(4), 322–340.
183. Winer, S. L. in Hettich, W. (2003). *The Political Economy of Taxation: Positive and Normative Analysis When Collective Choice Matters*. V C. K. Rowley in F. Schneider (ur.), *The Encyclopedia of Public Choice* (str. 173–191). Springer Verlag.
184. Wintrobe, R. in Gerxhani, K. (2004). Tax evasion and trust: A comparative analysis. V *Proceedings of the Annual Meeting of the European Public Choice Society, Berlin, 15–18 April 2004*. European Public Choice Society (str. 660–661). European Public Choice Society.
185. World Bank. (2010). *Financial Literacy and Education*. World Bank Group.
186. Zakon o davčnem postopku (ZDavP-2), Ur. l. RS, št. 13/11 – uradno prečiščeno besedilo, 32/12, 94/12, 101/13 – ZDavNepr, 111/13, 22/14 – odl. US, 25/14 – ZFU, 40/14 – ZIN-B, 90/14, 91/15, 63/16, 69/17, 13/18 – ZJF-H, 36/19, 66/19, 145/20 – odl. US, 203/20 – ZIUPOPĐVE, 39/22 – ZFU-A, 52/22 – odl. US, 87/22 – odl. US, 163/22, 109/23 – odl. US, 131/23 – ZORZFS in 100/24.
187. Zavod RS za šolstvo. (2020). *Finančna pismenost – PISA 2018*. Zavod RS za šolstvo.
188. Zavod RS za šolstvo. (2024). *Učni načrti obveznih predmetov v osnovni šoli*. Zavod RS za šolstvo.
189. Zavod za finančno opismenjevanje. (2019). *Rezultati in komentar poglobljene raziskave finančne pismenosti odraslih Slovencev*. Zavod za finančno opismenjevanje.
190. Zveza ljudskih univerz Slovenije. (2017). *Kako obvladati osebne finance. Program usposabljanja*. Zveza ljudskih univerz Slovenije.
191. Žerak, M. in Juriševič, M. (2020). Davčna pismenost v funkciji razvoja aktivnega državljanstva mladih. *Revija za elementarno izobraževanje*, 13(4), 441–458.
192. Žugman Šavc, S. (2012). *Analiza davčne morale v Sloveniji* (diplomsko delo). Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru.

PRILOGE

Priloga 1: Anketni vprašalnik

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani, sem Jan Žonta, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani. Pripravljam magistrsko delo, v okviru katerega izvajam raziskavo, s katero želim ugotoviti odnos učiteljev do plačevanja davkov in davčnega opismenjevanja mladih. Anketa je anonimna, za izpolnjevanje pa boste potrebovali približno 5 minut časa. Zbrani podatki bodo obravnavani zaupno in analizirani na splošno. Zahvaljujem se vam za sodelovanje.

1. Radi bi vas vprašali o vaših osebnih prepričanjih o potrebah po izobraževanju učencev o davkih. Prosimo, označite, koliko se strinjate ali ne strinjate z vsako od naslednjih trditev.

Prosimo, da v vsaki vrstici označite samo eno možnost (1 – sploh se ne strinjam, 2 –v glavnem se ne strinjam, 3 – sem neopredeljen, 4 –v glavnem se strinjam, 5 – popolnoma se strinjam).

Učence je treba seznaniti ...	1	2	3	4	5
a. o pomenu plačevanja davkov	☐	☐	☐	☐	☐
b. o tem, za kaj država namenja davčne prihodke	☐	☐	☐	☐	☐
c. o posledicah neplačevanja davkov	☐	☐	☐	☐	☐
d. s praktičnimi primeri, povezanimi s plačevanjem davkov	☐	☐	☐	☐	☐
e. o osnovnih vrstah davkov	☐	☐	☐	☐	☐

2. Kdaj bi bilo po vašem mnenju najprimerneje učence seznaniti z osnovami davkov (npr. o pomenu plačevanja davkov, posledicah neplačevanja davkov idr.)?

Označite lahko več možnosti.

- ☐ v 1. triadi
- ☐ v 2. triadi
- ☐ v 3. triadi
- ☐ ni primerno za osnovno šolo
- ☐ ne vem

3. Prosimo, označite, koliko se strinjate ali ne strinjate z vsako od naslednjih trditev.

Prosimo, da v vsaki vrstici označite samo eno možnost (1 – sploh se ne strinjam, 2 –v glavnem se ne strinjam, 3 – sem neopredeljen, 4 –v glavnem se strinjam, 5 – popolnoma se strinjam).

Opismenjevanje učencev o davkih ...	1	2	3	4	5
a. lahko pozitivno vpliva na njihovo davčno moralno v odrasli dobi	☐	☐	☐	☐	☐

Opismenjevanje učencev o davkih ...	1	2	3	4	5
b. lahko negativno vpliva na njihovo aktivno državljanstvo v odrasli dobi	☐	☐	☐	☐	☐
c. lahko pozitivno vpliva na njihovo ravnanje na finančnem področju v odrasli dobi	☐	☐	☐	☐	☐
d. ima negativen učinek na poznavanje njihovih pravic in obveznosti na davčnem področju v odrasli dobi	☐	☐	☐	☐	☐
e. ima pozitiven učinek na njihovo podjetniško delovanje v odrasli dobi	☐	☐	☐	☐	☐
f. ima negativen učinek na njihovo razumevanje globalnih trendov v odrasli dobi	☐	☐	☐	☐	☐
g. bi popestrilo učni proces	☐	☐	☐	☐	☐
h. bi pomembno vplivalo na krepitev njihovih splošnih kompetenc	☐	☐	☐	☐	☐

4. Kako bi bilo po vašem mnenju najprimerneje učence seznaniti z davčnimi temami?

Označite lahko več možnosti.

- ☐ v okviru posameznega predmeta v šoli
- ☐ v okviru obveznega izbirnega predmeta v šoli
- ☐ v okviru neobveznega izbirnega predmeta v šoli
- ☐ v okviru podaljšanega bivanja v šoli
- ☐ v okviru interesnih dejavnosti v šoli
- ☐ v okviru razredne ure
- ☐ v okviru obšolskih interesnih dejavnosti
- ☐ seznanijo naj jih starši
- ☐ seznanijo naj jih FURS
- ☐ drugo (navedite): _____

5. Kdo bi po vašem mnenju najučinkovitejše izvajal opismenjevanje učencev o davkih?

Označite lahko več možnosti.

- ☐ učitelji v šoli
- ☐ zunanji neodvisni davčni strokovnjaki
- ☐ zaposleni na FURS
- ☐ drugi

6. Ste v zadnjih 18 mesecih počeli kaj od spodaj naštetega?

Označite lahko več možnosti.

- ☐ spremljanje finančnih trgov (delnice, kripto sredstva, krediti idr.)
- ☐ spremljanje davčnih zadev (davčna zakonodaja, obdavčevanje idr.)
- ☐ udeležba na spletnem ali drugem dogodku ali branje knjig na temo osebnih financ

7. Kako ocenjujete svojo davčno obveznost?

Prosimo, da označite samo eno možnost.

- ☐ za svoje davčne obveznosti ne dobim dovolj koristi od države
- ☐ moje davčne obveznosti so sorazmerne in pravične s koristmi, ki jih prejmem od države
- ☐ od države prejmem več, kot prispevam preko svojih davčnih obveznosti

8. Ali kdaj opravljeno storitev plačate brez računa?

Prosimo, da označite samo eno možnost.

- ☐ da, v primeru večjih zneskov, da več prihranim
- ☐ da, v primeru manjših zneskov
- ☐ da, v primeru, če poznam prodajalca ali izvajalca storitev
- ☐ ne, ker me je strah, da bi organi to odkrili
- ☐ ne, v nobenem primeru
- ☐ (navedite drugo): _____

9. Prosimo, označite, koliko strinjate ali ne strinjate se z vsako od naslednjih trditev.

Prosimo, da v vsaki vrstici označite samo eno možnost (1 – sploh se ne strinjam, 2 –v glavnem se ne strinjam, 3 – sem neopredeljen, 4 –v glavnem se strinjam, 5 – popolnoma se strinjam).

	1	2	3	4	5
a. zaupam v pravni sistem v RS	☐	☐	☐	☐	☐
b. davčni sistem v RS je razumljiv	☐	☐	☐	☐	☐
c. davčni sistem v RS je pravičen	☐	☐	☐	☐	☐
d. FURS svoje naloge opravlja strokovno in neodvisno	☐	☐	☐	☐	☐
e. država je uspešna pri odkrivanju in sankcioniranju davčnih utaj	☐	☐	☐	☐	☐
f. utaja davkov je v Sloveniji resen problem	☐	☐	☐	☐	☐

10. Prosimo, označite, koliko se strinjate ali ne strinjate z vsako od naslednjih trditev.

Prosimo, da v vsaki vrstici označite samo eno možnost (1 – sploh se ne strinjam, 2 –v glavnem se ne strinjam, 3 – sem neopredeljen, 4 –v glavnem se strinjam, 5 – popolnoma se strinjam).

	1	2	3	4	5
a. od države zahtevam davčne ugodnosti, ki mi ne pripadajo (npr. povračilo davka in trošarin za gorivo)	☐	☐	☐	☐	☐
b. skoraj vsak davčni zavezanec bi se do neke mere izogibal plačilu davka, če bi vedel, da ga pri tem ne bodo odkrili	☐	☐	☐	☐	☐
c. delo »na črno« (brez prijave dohodka davčnim oblastem) ne predstavlja velikega prekrška, kadar gre za osnovno preživetje družin	☐	☐	☐	☐	☐
d. če bi prejel plačilo v gotovini za svoje opravljeno delo, ga ne bi prijavil FURS	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5
e. kadar imam možnost dobiti storitev ali blago brez računa, jo izkoristim, saj imata obe strani koristi	☐	☐	☐	☐	☐
f. možnosti, da davčne oblasti nepravilnosti ugotovijo, so tako majhne, da se splača poskusiti prirediti svoje davčne napovedi.	☐	☐	☐	☐	☐
g. prikazovanje lažnih osebnih razmer (npr. prebivališča) z namenom pridobiti posebne ugodnosti ne povzroča škode nikomur	☐	☐	☐	☐	☐

11. Kaj je po vašem mnenju davčna utaja?

Prosimo, da označite samo eno možnost.

- ☐ kaznivo dejanje
- ☐ ni kaznivo dejanje, je pa moralno sporno ravnanje
- ☐ je nepomemben prekršek
- ☐ je, vem

12. Spol

- ☐ moški
- ☐ ženski

13. Koliko časa že delate kot učitelj? Kjer je mogoče, ne upoštevajte daljših obdobj, ko niste poučevali (npr. prekinitev učiteljske kariere).

- ☐ do 5 let
- ☐ 6–10 let
- ☐ 11–20 let
- ☐ več kot 20 let

14. Na katerem predmetnem področju poučujete?

- ☐ branje, pisanje in književnost (v materinem in tujem jeziku)
- ☐ matematika in naravoslovje (fizika, kemija, biologija, spoznavanje okolja)
- ☐ družboslovje (zgodovina, geografija, družba, domovinska in državljanska kultura ter etika)
- ☐ umetnost, tehnika in tehnologija ter športna vzgoja
- ☐ razredni pouk

15. Prosimo, označite še:

- ☐ imam ali sem imel-a status samostojnega podjetnika (s. p.)
- ☐ sem ali sem bil-a (so)lastnik-ca gospodarske družbe (d. o. o., d. n. o., d. d., k. d., k. d. d.) ali zavoda